

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

U E S T N I K

10
2021

TEMA MESECA

Ledene jame

Z NAMI NA POT

**Maribor –
na levem
bregu Drave**

3,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – **AKCIJA**

VODNIK JULIJSKE ALPE: JUŽNI DEL Andraž Poljanec

Julijske Alpe: Južni del bralcem predstavi južni rob Julijskih Alp. V knjižici je avtor zbral in predstavil vse markirane planinske poti ter večino poti in stezic na območju med Jelovico in Polovnikom. Vmes spoznamo še sredogorske vrhove Ratitovca, Soriške planine, predstavljen je dolg Bohinjsko-Tolminski greben ter razčlenjena Krnska skupina. Vodnik prekaljenega pisca Andraža Poljanca vestno in sistematično opisuje tako markirane planinske poti kot tudi še številnejše neoznačene poti. Za vnete raziskovalce pa je tudi nekaj zahtevnejših posladkov.

CENA: V času od 15. 10. 2021 do 15. 11. 2021 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 14,95 €* (redna cena: 29,90 €*).

*DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.

-50%

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

PO POTEH LJUDSKIH PRIPOVEDI Dušica Kunaver in Irena Mušič Habjan

Nov vodnik za družine z otroki (od najmlajših do najstnikov) nas vodi ob bregovih Save – od ljubljanskega zmaya do podkorenske pehtre babe – po desnem bregu reke navzgor in po levem bregu reke nazaj v Ljubljano. Dolga stoletja je ljudstvo, ki je živelo v teh krajih, iskalo in tudi našlo odgovore na vprašanja:

Le kdo je zgradil tako velike gore? Velikani!

Kdo povzroča potrese? Zmaj!

Kdo pa je napolnil Blejsko jezero? Vile!

Zakaj so Triglavske gore tako kamnite in razrite? Razril jih je užaljeni Zlatorog s svojimi zlatimi rogovi.

Pri knjigi je sodelovala poznavalka ljudske dediščine Dušica Kunaver.

Cena 34,90 €

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 121. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODEJAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročeni prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorski možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Ledena jama na Stojni

Foto Peter Gedei

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Tistega leta '20

Dvakrat je zaklenil in potegnil kljuko, da bi se prepričal, ali so vrata zaprta. Ozrl se je v sivo nebo. Veter je pred seboj potiskal kosme meglic. Čas je, da odide v dolino.

"Dober dan. Boste zaprli za letos?"

Ozrl se je. Za njegovim hrbtom je stal planinec. Pokimal je v odgovor. Bilo mu je nelagodno, saj je bil oskrbnik. A kaj naj zdaj? Naj ga spusti v kočjo in mu skuha čaj? Če je sitnež, bi mu še očital, da je tu on zaradi njega in ne obratno.

"Ja, saj je že čas," je dejal planinec, "tudi vi si morate oddahniti. Sezona je bila dolga, mi pa, ki vse leto zahajamo v gore, lahko s seboj nesemo termovko čaja, če je treba." Očitno ni bil sitnež, zato si je oskrbnik oddahnil.

"Hvala, ker razumete. Letos je bilo naporno in malo miru se mi bo prileglo." Nekoliko je pomislil in se nasmehnil. "Veste, tole je prav hecno. Vi planinci hodite v gore zato, da najdete mir, jaz in osebje pa smo bili obremenjeni kot še nikoli."

"Kaj hočemo, saj vidite, kako je. Ljudje so zmedeni in utrujeni od nasilja. Pandemija je vse še poslabšala. Strah se jim je zalezal pod kožo in kam drugam naj se zatečejo, če ne v naravo? Najbolje v gore, kjer je zrak čist in ne zadušljiv kot v mestu."

Oskrbnik si je ogledoval zgovornega možiclja, ki mu je postajal všeč. Malo je pomislil, nato pogledal na uro in odklenil vrata kočje. "Stopiva noter, kjer ni prepaha. Peč sem že pogasil, zato čaja ne bom kuhal. Enega kratkega pa lahko natočim." Prostor je bil temačen, saj so bila polkna zaprta. Vajena roka je hitro otipala steklenico in dva kozarčka. Natočil jima je in dvignil kozarček. "Malo razkužila bo dobro delo, na zdravje." Možicelj je odmahnil z roko in iz nahrbtnika izvlekel termovko. "Jaz ne bom, hvala. Skušam trezno razmišljati v teh norih časih."

Oskrbnik je prikimal in z mize vzel kozarček, ki ga je njegov zadnji sezonski gost zavrnil. "Bolje dvakrat razkužiti kot nobenkrat, menim jaz. Saj človek niti trezen ne ve, kaj je prav in kaj ne. Pomežiknil je z očmi, solznimi od drugega odmerka žganja. "Veste, še malo prej, ko sem zaklepal vhodna vrata, sem bil prepričan, da se mi mudi v dolino. Zdaj pa, ko ste prišli vi, sem se zavedel, da ni tako. Ljudje si enostavno ne znamo vzeti časa drug za drugega in ne znamo si prisluhni, ker govorimo mimo. Izgubljam medsebojno zaupanje. Včasih je bilo drugače ..., vsaj zdi se mi. Poglejte na primer tole našo revščino," je s kretinjo zarisal polkrog po mračnem prostoru. "Ljudje so postali lakomni na materialne dobrine in predsednik društva je naročil, naj v kočji ne puščamo nobenih zalog in opreme. Če bo pozimi vlomljeno, bomo pred naslednjo sezono brez vsega. Kako bomo sprejeli planince, če se to zgodi? Nekaterim žal ni nič več sveto, čeprav je kočja nekaj, kar je v dobro vsem ljudem, ne le izbranim." Pogledal je sogovornika, ki mu je prikimal. Bežno je pomislil na tretji odmerek žganice, a se je premagal. Pomembnejše je bilo, da je našel človeka, ki ga je pripravljen poslušati, da si je malce olajšal dušo. Ne pravijo zastoj, da so planinci v osnovi dobri ljudje.

"Veste, jaz vas razumem," je dejal možicelj. "Tudi meni ni lahko. Saj je res, da imamo novo domovino, a nam očitno ni najbolj všeč. Država nam je bila praktično ukradena, vlada pa se obnaša, kot da nas ni. Le kam to pelje? Menda ne v diktaturo?"

Vstala sta od mize.

"Lepo je bilo pokramljati z vami," sta si izmenjala vljudnost in stopila proti vratom – ko je možicelj opazil na mizi izvod revije.

"Ne poznate?" se je začudil oskrbnik.

"To je revija *Planinski vestnik*."

Ponovno je začel izhajati in tako je tudi prav. Planinci morajo imeti svojo revijo. Bog ji nakloni še vsaj naslednjih sto let! Takrat bo gotovo vse drugače, kot je zdaj. Samo kaj, ko naju dveh takrat ne bo več," sta se zakrohotala oba hkrati in ključavnica v vratih je ponovno škrtnila.

Pogovor, ki ga opisujem, je izmišljen, vendar sloni na dokumentiranih dejstvih. Leta 1920 je minilo sto let, ko je *Planinski vestnik* po šestih letih premora spet začel izhajati. Vse, kar sta se izmišljeni osebi pogovarjali, drži. Slovenci so po prvi vojni izgubili staro domovino, monarhijo, a v novi kraljevini SHS se niso dobro počutili. Nekaj let pozneje je kralj Aleksander dejansko razglasil diktaturo. Tistega leta 1920 jim je bila ukradena država, saj je začela veljati rapalska meja, ki jim je vzela tretjino ozemlja. Tudi spomin na pandemijo španske gripe je bil zelo živ, saj je pri nas odnesla veliko življenj. Ljudje so hlepli po dobrinah, v planinske kočice so pozimi skoraj redno vlamljali in jih izropali, zato je SPD društvom priporočalo, naj jeseni inventar odnesejo v dolino. Gore so postale azil miru in nekatere kočice so imele v tistih letih prometa kot nikoli prej niti pozneje. Tudi *Planinski vestnik* sto let po "drugem rojstvu" še vedno izhaja, a zdaj ni, kot sta domnevala izmišljena sogovornika, skoraj nič drugače.

Dušan Škodič

UVODNIK

1 Tistega leta '20

Dušan Škodič

LEDENE JAME

4 U ledenem objemu podzemnih jam

Jure Tičar, Matej Blatnik

11 Ledene jame kot okoljski laboratorij

Matej Blatnik, Jure Košutnik

INTERJU

16 Pogovor s Tomom Uirkom

Aleš Bjelčevič in Miran Hladnik

DOŽIVETJE

22 Botanični užitki

Rafael Terpin

SLAPOVI

26 Slapovi nad Loško Koritnico

Olga Kolenc

KOLUMNNA

30 Drugačen alpinizem

Klemen Belhar

RAZMIŠLJANJE

32 Izpoved neke reke

Juso Ikanović

24. 2. JE POŽAR POPOLNOMA UNIČIL MOZIRSKO KOČO NA GOLTEH. KAKO LAHKO POMAGAMO?

NAKAZILO NA TRR:

KODA: CHAR

NAMEN: DONACIJA ZA MOZIRSKO KOČO

IBAN: SI56 0242 6001 3741 942

SWIFT: LJBAS12X

SKLIC: SI00 24022021

NASLOV: PLANINSKO DRUŠTVO MOZIRJE, V SAVINJSKI GAJ 4, 3330 MOZIRJE

POŠLJITE SMS S KLJUČNO BESEDO MOZIRSKA5 NA ŠTEVILKO 1919.

Z ENIM SMS-OM PRISPEVATE 5 EVROV V SKLAD ZA OBNOVO MOZIRSKE KOČE.

Z NAMI NA POT

34 **Maribor – na levem bregu Drave**

Andreja Erdlen

TUJINA

43 **Na španski Nanos**

Štefan Šmigoc

OBLETNICA

48 **Leva smer**

Franci Horvat

TUJINA

52 **Planinarjenje v Andori**

Marlenka Drevenšek

DOŽIVETJE

56 **Dvatisočak moje duše**

Nejc Hribernik

POGOVOR

60 **Marjeta Čič, prejemnica priznanja za prostovoljstvo**

Zdenka Mihelič

ZGODOVINA

62 **Reševanje Johanne (Ivane) Stein**

Marija Mojca Peternel

DOMAČI KOTIČKI

64 **Moj breg**

Nuša Maver

PLANINČKOV KOTIČEK

66 **Majev rojstni dan**

Tina Medved

DOŽIVETJE

68 **Ben Nevis**

Vid Legradić

PISMO

70 **Rekordni vzpon**

Dušica Kunaver

72 **NOVICE IZ VERTIKALE**

75 **ŠPORTNOPEZALNE NOVICE**

76 **PISMA BRALCEV**

77 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**

79 **NOVICE**

80 **U SPOMIN**

PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.

SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUFOV DOM LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN

NOVA KBM

0400 1004 7070 066.

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

LEDENE JAME

Jure Tičar,¹
Matej Blatnik²

U ledenem objemu podzemnih jam

Ledenice

¹ ZRC SAZU, Geografski
inštitut Antona Melika.

² ZRC SAZU, Inštitut za
raziskovanje krasa.

Ko nas pot ponese v gorski svet, na pohod v planine ali krajši izlet v gozdove, bomo verjetno kaj hitro naleteli na katero izmed 14.169 jam. Kar 47 odstotkov Slovenije namreč gradijo karbonatne kamnine (predvsem apnenec in dolomit), v katerih nastaja pester splet površinskih in podzemnih oblik.

Navpičen odtok vode v podzemlje in posledičen izostanek površinskih voda, pomanjkanje prsti in kamnito površje so na teh območjih zagotavljali skromne življenjske razmere, zaradi česar se je tu razvil spoštljiv odnos do redkih naravnih virov.

*Laminirane plasti
ledu ter zavese v
Ledeni jami na Stajni
Foto Peter Gedei*

Navezanost na naravo in njeno nenehno spreminjanje danes najbolj poudarjamo s spremembami temperature in umikanjem ledenikov tako na Zemljinih polih kot tudi v visokogorju in alpskih dolinah. A le malokdo pozna zgodbo ledenih jam, ki v sebi skrivajo zapise o podnebnih spremembah, nas učijo o delovanju procesov v jamah, nudijo hladno zavetje v poletnem času ali pa obilico ledu, ki so ga nekoč s koristjo uporabljali za hlajenje hrane in pijače. Ob umikanju ledenih pokrovov Triglavskega ledenika in Ledenika pod Skuto se v redkih jamah tako ohranjajo podzemni ledeniki, katerih usoda počasi odteka proti kraškim izviro.

Ledene jame v Sloveniji

Med ledene jame uvrščamo tiste jame, v katerih je prisoten stalen led. Med najpogostejšimi izrazi pri nas zasledimo ledene jame, snežne jame, ledenice in ledenik. Ledene jame je treba razlikovati od ledeniških jam, ki so jame, nastale v ledeniškem ledu.

V Sloveniji se ledene jame po večini nahajajo v visokogorskih območjih in na visokih kraških planotah, saj je eden izmed osnovnih pogojev za nastanek in obstoj ledu v podzemlju nizka povprečna letna temperatura okolice. Tako je največ ledenih jam v Julijskih Alpah, Kamniško-Savinjskih Alpah, Trnovskem gozdu ter na Snežniku. Obenem so to tudi območja, kjer je bila v pleistocenu (2,6 milijona do 11.700 let pr. n. š.) pri nas dokazano prisotna poledenitev. Posamezne ledene jame pa se odpirajo tudi na Kočevskem in Nanosu. Kataster jam je bogat arhiv podatkov, ki na ravni države zbira podatke o raziskanih jamah v Sloveniji. V svetovnem merilu je edinstven in v zgled preostalim državam, ki se ukvarjajo z raziskovanjem jam in krasa. V njem zasledimo, da je registriranih le 229 jam

(1,6 odstotka), v katerih najdemo led. Med ledenimi jamami prevladujejo brezna s stalnim ledom (179 jam), sledijo pa jim jame s stalnim ledom (50 jam).

Praviloma se te jame odpirajo na višjih nadmorskih višinah, saj jih kar 70 odstotkov leži nad 1500 m. Med najvišje ležeče uvrščamo jamo **Zlatorogov razglednik**, ki se odpira vzhodno pod vrhom Triglava na nadmorski višini 2669 m. Nasprotno se najnižje ležeča **Ledena jama pri Kunču** odpira v osrednjem delu Kočevskega Roga na nadmorski višini 755 m. Tovrstne jame so praviloma majhne, saj jih kar 71 odstotkov dosega dolžino le 100 m, najkrajše Snežno brezno pri Pečani na Ratitovcu je dolgo le 6 m, najdaljša Velika ledena jama v Paradani pa kar 7311 m.

Velika ledena jama v Paradani je ena izmed najbolj znanih ledenih jam v Sloveniji. Vhod v jamo se odpira v Trnovskem gozdu, natančneje med vrhovoma Mali Golak in Veliki Bukovec na nadmorski višini 1135 m. Jama je dolga kar 7311 m ter globoka 858 m, stalen led pa je prisoten do globine okoli 100 m. Led v jami nastaja zaradi spuščanja hladnega zraka v jamo v zimskem času ter dviganja hladnega zraka iz jame v poletnem času. Najnižje temperature v jami so v vhodnem delu, zaradi česar se je tu ohranilo še okoli 8.000 m³ ledu. Vse od leta 1950 beležijo dinamiko spreminjanja ledu, pri čemer zaznavajo pospešeno zmanjševanje od leta 1986 (Mihevc, 2018). Že vse od druge polovice 19. stoletja je v jami potekalo intenzivno izsekavanje ledu za namene hlajenja pijače in hrane v bližnji okolici, Trstu ter v oddaljenih deželah vse do Aleksandrije. Led so v tej jami pridobivali do leta 1962 (Nagode, 2002). V vhodni udornici je prisoten tudi značilen temperaturni in vegetacijski obrat, ki je bil s tem primerom prvič opisan v literaturi. Pri rastlinskem si od vhoda z globino sledijo različni pasovi

Zemljevid ledenih jam v Sloveniji
Foto Jure Tičar

alpskih rastlinskih združb, ki so sicer značilne za večje nadmorske višine.

Triglavsko brezno je ena izmed najvišje ležečih jam v Sloveniji, ki se odpira na Triglavskih podih na južni strani vrha Glava na nadmorski višini 2377 m. Brezno je globoko 274 m, dolžina vseh rovov pa je 402 m. Vhodi v brezno so se odkrili ob umikanju Triglavskega ledenika, prve raziskave pa so se začele že leta 1955. V preteklosti je brezno delovalo kot odtok ledeniških voda, danes pa se v vhodnem delu večji del leta zadržujeta sneg in led. Nenehen pritek snega in snežnice pa vpliva tudi na pretok zraka med različnimi vhodi, zaradi česar se raven ledu v vhodnem delu spreminja. Dostop v globlje dele jame je tako mogoč le v posameznih letih, kar je vplivalo tudi na dinamiko raziskav brezna. Za vhodnim delom se jama prevesi v niz manjših breznen, ki so deloma zapolnjena z ledom. Na globini približno 100 m se odpira tako imenovano Gigantsko brezno, ki sega vse do globine okoli 200 m. Dno prekriva ogromen ledeni čep, globok tudi več kot 60 m, ki predstavlja največjo podzemno maso ledu v Sloveniji. Zadnje raziskave brezna v letu 2015 so razkrile nova potencialna nadaljevanja.

Ivačičeva jama se odpira v bližini Triglavskega brezna, in sicer pod Triglavskim domom na Kredarici, na nadmorski višini 2471 m. Jama je dolga 219 m in globoka okoli 33 m. Raziskali so jo že leta 1961. Klasičen pristop do jame je skozi zgornji vhod, za katerim se odpre velika Podorna dvorana, ki se spušča proti severovzhodu. Med podornim kamenjem in meliščem se spustimo do večje dvorane, imenovane Ledeno

Ledeni kapniki in ledena gmeta v Ledeni jami pri Planini Viševnik
Foto Miha Staut

Načrta Triglavskega brezna iz leta 1961 (levo) in leta 1977 (desno) kažeta na spremembe obsega ledu v breznu. Vir Kataster jam, 2021

Vhodna dvorana
Snežne jame na
planini Arti
Foto Anton
Podgorski

jezero, ki je široka več kot 30 m. Dno prekriva velika ledena površina, na katero s severovzhoda priteka gradivo z večjega podora. Rovi se nadaljujejo v smeri proti jugovzhodu, proti drugemu vhodu v jamo. Ob zahodni steni lahko opazujemo plasti ledu, ki so se skozi desetletja odlagale v Ivačičevi jami. Ker je jama zaradi bližine kočje pogosto obiskana, smo v preteklosti v jami za obema vhodoma odkrili večjo količino odpadkov. Jamo smo pozneje očistili ter odpadke odnesli v dolino. Tako je bilo sanirano tudi najvišje ležeče podzemno smetišče v Sloveniji.

Brezno pod velbom se odpira na zahodnem robu Kaninskih podov, na nadmorski višini 2055 m med Kačarjevo glavo ter Vrh Žlebi. Skupaj s Češko jamo sestavlja jamski sistem, ki je dolg 2665 m in globok 910 m. Jamski sistem na seznamu najglobljih jam v Sloveniji zaseda 12. mesto ter na seznamu najglobljih jam na svetu 135. mesto. Prve raziskave so bile opravljene leta 1990. Vhod v Brezno pod velbom je lijakaste oblike, ki se nato prevesi v 501 m globoko vertikalno, dolgo do 30 metrov in široko 10 metrov. Stene

glavnega brezna so vse do globine okoli 450 m obdane z ledom, katerega količina se z leti manjša. Kot zanimivost naj poudarimo, da so leta 2016 v vhodnem delu opravili eno izmed najdaljših in najtežjih lednih plezanj v Vzhodnih Julijskih Alpah, visoko kar 280 m. **Vrtiglavica** se odpira na južnem robu Kaninskih podov, zahodno od Velikega Babanskega skednja, na nadmorski višini 1900 m. Z globino 643 m velja za najgloblje enovito vertikalno brezno na svetu in je na 22. mestu najglobljih jam v Sloveniji. Brezno so odkrili italijanski jamarji leta 1995 in se sprva spustili zgolj do globine 50 m. Naslednje leto so ga med avgustom in oktobrom skupaj s slovenskimi jamarji v več akcijah tudi raziskali in dokumentirali. Prvi del brezna do globine 50 m ima premer med 5 in 10 m. Temu sledi ledena polica ter spust skozi ledeni blok do globine 130 m. Na globini med 50 in 250 m so stene brezna prekrivane z do 4 m debelim slojem ledu. Prisotnost ledu je že onemogočila varne raziskave brezna v preteklosti.

Slapenski ledenik se odpira v osrednjem delu Nanosa med Črnjanskim vrhom in Debelim hribom na nadmorski višini 996 m. Brezno je globoko 112 m, celotna dolžina objekta pa znaša 153 m. Brezno so raziskali že leta 1952, ko so se spustili v večjo dvorano dolžine 30 in širine okoli 10 m. Ledeno telo v tej dvorani je bilo visoko okoli 15 m. Na vzhodnem delu so v letu 1981 raziskali prehod v nadaljevanje, ki ga sestavlja vsaj 60 m globoko brezno. Na dnu tega brezna se je nekoč odlagal led, danes pa ga na tem mestu ni več. Slapenski ledenik je bil ena izmed najpomembnejših ledenih jam, v katerih so sekali led in z njim zalagali tudi oddaljene kraje. V ta brezna so namestili lesene lestve, katerih ostanki so se ohranili vse do danes.

Ledena jama pri Kunču se odpira v osrednjem delu Kočevskega Roga, v okolici zapuščene vasi Kunč na nadmorski višini 755 m. Je najbolj znana ledena jama na Dolenjskem. Jama je žepaste oblike in je dolga 81 m ter globoka 42 m. Zaradi svoje oblike se vanjo pozimi ujame hladen zrak, ki zaradi neprevetrenosti vztraja vse leto. Starejši obiskovalci zatrjujejo, da je bil nekoč led v jami stalen oz. je bilo v jami tudi ledeno jezero, zdaj pa led poleti popolnoma izgine. V preteklosti so led iz jame tudi izsekovali ter ga uporabljali za hlajenje živil v širši okolici.

Snežna jama na planini Arto se odpira na jugozahodnem pobočju Raduhe, na nadmorski višini 1507 m. Vodoravna jama je dolga kar 1327 m in globoka 75 m. Raziskana je bila relativno pozno, saj so vhod vanjo odkrili šele leta 1981. Večja količina ledu je prisotna predvsem v vhodnem delu jame zaradi značilnega pretoka zraka med vhodom in notranjim kaminom. Tu so več kot 10 m debele plasti ledu, občasno pa se oblikujejo tudi ledeni stebri in kapniki. Jama je izjemno pomembna tudi z znanstvenega vidika, saj jo je oblikoval nekdanji vodni tok pred dvigom Kamniško-Savinjskih Alp. Snežna jama je tudi edina ledena jama, ki je namenjena turističnim ogledom v Sloveniji. V poletnih mesecih jo obišče do 3400 obiskovalcev.

Ledene jame v svetu

Ledene jame so se praviloma oblikovale na večjih geografskih širinah ali na večjih nadmorskih višinah ter na območjih s povprečno nizko temperaturo okolice jame. Na območju Severne Amerike se ledene jame pojavljajo nad 35° severne geografske širine, medtem ko so v Evropi in Aziji (predvsem zaradi visokih gorstev) značilne tudi za območja nad 25° severne geografske širine. Ledene jame pa niso značilne za kraška območja, ampak se pojavljajo tudi na območjih Snake River Plain v ZDA in na Etni v Italiji, kjer so značilne vulkanske jame. Posamezni zapisi o ledenih jamah so znani tudi z južne poloble, čeprav tam razmere za nastanek ledenih jam niso tako ugodne.

Jama Scărișoara se odpira v Transilvaniji, v gorovju Apuseni, in se uvršča med sedem naravnih čudes Romunije. Prvi jo je raziskal avstrijski geograf Arnold Schmidl davnega leta 1863. Jama se odpira na nadmorski višini okoli 1150 m in je 120 m globoka ter 720 m dolga. Del jame je odprt za turiste, vanjo pa se spustimo po kovinskih stopnicah skozi 50 m globoko in 60 m široko brezno. Ob prihodu v Veliko dvorano, ki je dolga 108 m in široka 78 m, naletimo na večje količine ledu in ledenih kapnikov. Ocenjujejo, da je v jami kar 75.000 m³ ledu, ki je na nekaterih mestih debel do 20 m. Najstarejši led naj bi bil izpred okoli 13.000 let.

Jama Svarthammar se odpira v fjordu Fauske na severnem Norveškem in velja za jamo z največjo podzemno dvorano v Skandinaviji. Dvorane so

izoblikovale nekdanje ledeniške reke. Vhodi v jamo se odpirajo na nadmorski višini med 250 in 300 m. Ledena gmota v največji dvorani je dolga kar 150 m, široka 20 m in visoka okoli 20 m ter prekriva okoli 4500 m² tal. Na podlagi datacij so ugotovili, da se je led v jami začel odlagati že okoli leta 1200. Na izjemno krhek jamski sistem močno vpliva organiziran in občasen turizem.

Jama Eisriesenwelt je ena izmed najbolj znanih in največjih ledenih jam na svetu, ki se odpira južno od Salzburga v Avstriji. Jamski sistem je dolg kar 42 km, odpira pa se na nadmorski višini okoli 1150 m. V prvem kilometru rovov je prisoten stalen led, ki je debel več metrov in prekriva površino okoli 28.000 m². Led naj bi bil star okoli 1000 let. Jama je bila odkrita že leta 1879, turizem pa se je začel razvijati po letu 1920. Vsako leto jo obišče okoli 200.000 turistov.

Jama Dachstein-Rieseneishöhle se odpira okoli 40 km vzhodno na Unescovem zavarovanem območju gorskega masiva Dachstein. Vhod v jamo se odpira na nadmorski višini okoli 1455 m, sama dolžina jame pa presega 2 km. Jama je bila odkrita že leta 1897, v turistične namene so jo začeli uporabljati leta 1912. Led v jami prekriva območje več kot 5000 m² in dosega debelino do 20 m, tako da ocenjena skupna količina ledu presega 13.000 m³. Na podlagi pelodnih analiz so ugotovili, da je led star okoli 500 let. Zaradi njene izjemnosti so jamo že leta 1973 razglasili za naravni spomenik državnega pomena.

Dobšinská Ice Cave se odpira v osrednjem delu Tater na Slovaškem okoli 20 km južno od mesta Poprad.

*Plasti ledu v Ledeni jami pri Planini Viševnik
Foto Miha Staut*

Zaradi nizkih temperatur in ledu v tovrstnih jamah ni kapnikov, z organskim gradivom, kot je les, pa lahko posredno določimo starost ledu.
Foto Peter Gedei

Vhod v jamo leži nad reko Hnilec na nadmorski višini 971 m. Celotna dolžina jame je skoraj 1,5 km, od česar je 475 m jame mogoče tudi obiskati. Jamo so sicer odkrili davnega leta 1870, že leto pozneje pa so jo odprli za turistični ogled. Jamo skoraj v celoti prekriva led, katerega debelina dosega 26,5 m. Skupno prekriva 7171 m² površine, masa ledu pa je več kot 125.000 m³.

Ekonomski pomen ledenih jam v preteklosti

Zaradi stabilne nizke temperature in velike količine ledu so bile nekatere ledene jame določen čas tudi gospodarsko pomembne. Gre predvsem za jame, ki so bile dovolj blizu naselij ali vsaj delno dostopne (Nagode, 2007; Rojšek, 2014; Kolenc, 2019). Domačini so določene jame uporabili kot hladilnice (npr. v jami Kajevka) in v njih skladiščili hrano in pijačo, ki bi se v običajnih razmerah hitreje pokvarila. Tu ne gre nujno za ledene jame, temveč tudi druge lahko dostopne jame, ki so hladnejše od okolice (npr. Jazbina pri Podturnu, v kateri so skladiščili pivo), ali celo temeljito predelane vrtače, v katerih so skladiščili led (npr. Ledenica pri Kačičah).

Gospodarsko še pomembnejše so bile ledene jame, v katerih so led rezali in ga prevážali v velika naselja ali celo pristanišča (Mihevc, 2018). Ta dejavnost je bila razširjena predvsem v ledenih jamah v Trnovskem gozdu in na Nanosu, najbolj razširjena pa je bila v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja, ko so led uporabljali za hlajenje živil z omejenim rokom uporabe. V jamah so led rezali na kar se da velike bloke, a dovolj majhne, da so jih še lahko premeščali. Delo je po večini potekalo ročno, ponekod pa so si pomagali tudi z naprednejšo mehanizacijo, kot so preprosti vagoni ali žičnica (npr. v Veliki ledeni jami v Paradani) (Nagode, 2007; Rojšek, 2014; Kolenc, 2019). Led

so nato natovorili na vozove in s konjsko vprego počasi prepeljali do zelenega kraja. Iz ledenih jam v Trnovskem gozdu so led najpogosteje vozili v pristanišče v Trstu; poleg razdalje je bil zahteven podvig tudi spust v dolino. Da se led med potovanjem ne bi prehitro tajal, so ga tovorniki izolirali z listjem, pot pa večinoma opravili v nočnem času (Zajc, 2021). Delo je bilo težavno, a v tistem času je predstavljalo pomemben vir zaslužka.

V sredini 20. stoletja je dejavnost postopoma zamrla, predvsem na račun pojava hladilnikov, tudi sicer pa se v ledenih jamah led ne obnavlja s takšno hitrostjo, kot se je nekoč. Pravzaprav nasprotno, led v zadnjih desetletjih žal pospešeno izginja, a ne zaradi sekačev ledu, temveč zaradi naraščajoče temperature, spremenjenega režima padavin (manj snega in več dežja) in ponekod tudi zaradi spremenjenega kroženja zraka, ki je pomemben dejavnik pri nastajanju in tudi izginjanju ledu v jamah (Perşoiu idr., 2021). ●

Viri in literatura

- Kolenc, P., 2019: Velika ledena jama v Paradani med ledarstvom, speleologijo in turizmom. *Izvestje*, 17, 15–25.
- Mihevc, A., 2018: Ice Caves in Slovenia.- V: Perşoiu, A. in S.E. Lauritzen: *Ice Caves*. Elsevier, 752 str.
- Nagode, M., 2007: Led – naravno bogastvo Trnovskega gozda. *Gora*, 33, 11–16.
- Perşoiu, A., Buzjak, N., Onaca, A., Pennos, C., Sotitiadis, Y, Ionita, M. idr., 2021: Record summer rains in 2019 led to massive loss of surface and cave ice in SE Europe. *The Cryosphere*, 14, 2383–2399.
- Rojšek, D., 2014: Jamski led v Paradani. *Proteus*, 76, 8, 343–349.
- Zajc, I., 2021: Tritonski vozovi in kričanje sredi noči: kako so v Afriko drago prodajali led iz ledenih jam. URL: <https://www.rtvsl.si/okolje/tritonski-vozovi-in-kricanje-sredi-noci-kako-so-v-afriko-drago-prodajali-led-iz-ledenih-jam/548349>

Ledene jame kot okoljski laboratorij

Pomen ledenih jam pri proučevanju podnebnih sprememb

Ledene jame so bile vseskozi zanimive za jamarje in druge občasne obiskovalce. Nekatere zaradi ledenih skulptur, druge zaradi gospodarskega pomena (hladilnice), v zadnjih desetletjih pa so zelo aktivne tudi raziskave z znanstvenega vidika.

Tu prednjačijo predvsem raziskave količine ledu v jamah, v zadnjem obdobju pa so razširjene tudi raziskave kroženja zraka (Mihevc, 2018; Peršoiu idr. 2021), raziskave fizikalne in kemijske sestave ledu, proučevanje njegove starosti, pa tudi z biološkega in mikrobiološkega vidika (Carey idr., 2018; Colucci in Guglielmin, 2019). Raziskave so dodatno pospešile podnebne spremembe, ki se odražajo tudi v ledenih jamah.

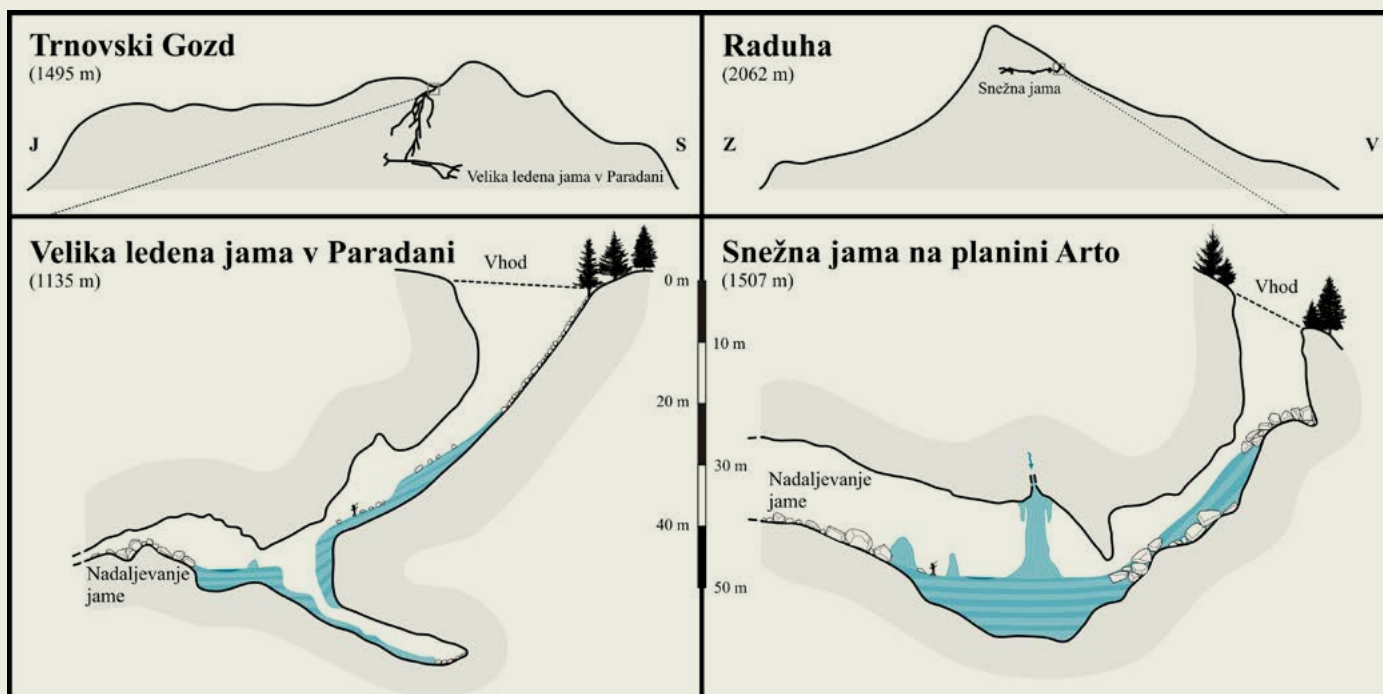
Mehanizmi nastanka ledenih jam

Za nastanek ledenih jam je potrebnih več dejavnikov, med katerimi so najpomembnejši prisotnost nizkih zunanjih temperatur (vsaj del leta pod 0 °C), kroženje zraka in seveda prisotnost vode (Badino, 1995; Covington in Perne, 2015). Temperatura je v največji meri odvisna od nadmorske višine in geografske širine. Najhladnejša območja, torej območja, ki so najdlje izpostavljena temperaturam pod 0 °C, so v

visokogorju izven Slovenije in v polarnih območjih. Ta območja običajno prejmejo večji delež padavin v obliki snega, ki lahko v jamah predstavlja pomembno zalogo za poznejšo pretvorbo v led. Obstajajo tudi druga manjša območja, ki so izpostavljena nižjim temperaturam. To so tako imenovana mrazišča, ki so običajno na dnu večjih kraških kotanj. V zimskem času hladen zrak, ki je gostejši, gravitira proti dnu tovrstnih kotanj, tako da se tu temperature lahko spustijo krepko nižje kot v okolici. Na teh območjih se tudi snežna podlaga lahko zadrži bistveno dlje (Ortar, 2011). Vsa omenjena območja so dober potencial za nastanek ledenih jam. Pri nastanku in ohranjanju ledu v jamah je pomembno tudi kroženje zraka v jamah, ki se vzpostavi zaradi temperaturne razlike med zunanostjo in jamskim okoljem; smer in hitrost pretakanja zraka pa sta odvisni tudi od oblikovanosti jame in števila vhodov (Covington in Perne, 2015). V primeru, da ima jama en sam vhod, se hladnejše okolje vzpostavi, če je jama

¹ ZRC SAZU

Led se v jamah praviloma oblikuje tam, kjer so jame žepaste oblike in se v nižjih rovih pozimi ujame hladen zrak, ki se obdrži vse leto.
Foto Jure Tičar

Sortirani krogi kot rezultat premeščanja gradiva zaradi zmrzovanja in tajanja v jami Barka
Foto Matej Blatnik

prostorna in če je vhod višji od ostalih delov jame. V takem primeru se v hladnem obdobju leta hladnejši in težji zrak iz zunanosti gravitacijsko steka po jami navzdol, pri tem pa izpodriva toplejši jamski zrak. Ko je temperatura nižja od ledišča, se voda ali vlaga v jami pretvarja v led. V toplem obdobju kroženje zraka v jami z enim vhodom ni prisotno, saj topel in lahek zrak iz zunanosti ne more prodreti v jamo. Jama glede na okolico ostaja podhlajena in se obnaša kot nekakšna past hladnega zraka (Covington in Perne, 2015). V jamah z dvema ali več vhodi je kroženje zraka prisotno skozi vse leto.

V zimskem času, ko je zrak v zunanosti hladnejši, toplejši in lažji zrak iz jame uhaja skozi zgornji vhod, medtem ko skozi spodnjega hladen zrak prodira v jamo (Covington in Perne, 2015). Tu poteka nastajanje ledu, ki ponekod sega v globino več kot 150 m (Nagode, 2002) oz. dokler temperatura ni višja od ledišča. V toplejšem obdobju se kroženje zraka obrne, saj se relativno hladnejši in težji zrak iz jame izteka

skozi spodnji vhod. Pri tem se v zimskem času nastali led spet taja. V času izrazitejših zim ali daljših hladnejših obdobji odlaganje ledu v hladni polovici leta presega krčenje čez poletja, a je žal v zadnjih desetletjih trend obraten, saj je taljenje mnogo intenzivnejše od nastajanja ledu (Peršoiu idr., 2021).

Procesi v ledenih jamah

Vir ledu v ledenih jamah je običajno prenikla voda, ki v jamo vstopa skozi razpoke v kamnini in v času negativnih temperatur zmrzuje. Vir ledu je lahko tudi sneg, ki pade v hladni polovici leta neposredno v jamo ali vanjo spolzi po pobočju, pozneje pa se preobrazí v led. Ponekod led nastane tudi iz vlage, pri čemer se drobne kapljice ob kroženju zraka odlagajo na jamske stene (Peršoiu in Lauritzen, 2018).

Ob zmrzovanju in tajanju v jamah pride do različnih procesov, kot so preperevanje kamnine, premeščanje gradiva, predelava snega oz. ledu in podobno.

Ob vsakem zmrzovanju se vodi prostornina poveča za okoli 9 odstotkov. Če gre za vodo v skalnih razpokah, se zaradi povečanja prostornine vode te širijo, kamnina pa mehanično poka oz. razpada. Zaradi tega se ob vdhodih v ledenih jam na tleh najde večja količina kamenja. Do podobnega pojava prihaja tudi na stiku med ledenimi gmotami in jamskimi stenami. Ob večkratnem sezonskem zmrzovanju in tajanju v jamah prihaja do mase po pobočju. Pri tem polzita tako led kot grušč, ki je pod ledom ali je pomešan z njim (Peršoiu in Pazdur, 2011). Tako kamnina z višjega območja jame potuje nižje oz. globlje. Poleg zmrzovanja v jamskih stenah ali na dnu dvoran voda zmrzuje tudi v sedimentu in pri tem premešča gradivo (poznano kot krioturbacija). Tla so običajno

Plasti ledu v Veliki ledeni jami v Paradani
Foto Matej Blatnik

sestavljena iz različno debele frakcije – od finega gradiva do večjih kosov kamenja. Finejše gradivo vsebuje več vlage, kar pomeni, da ob zmrzovanju vode nabrekne bolj kot grob material.

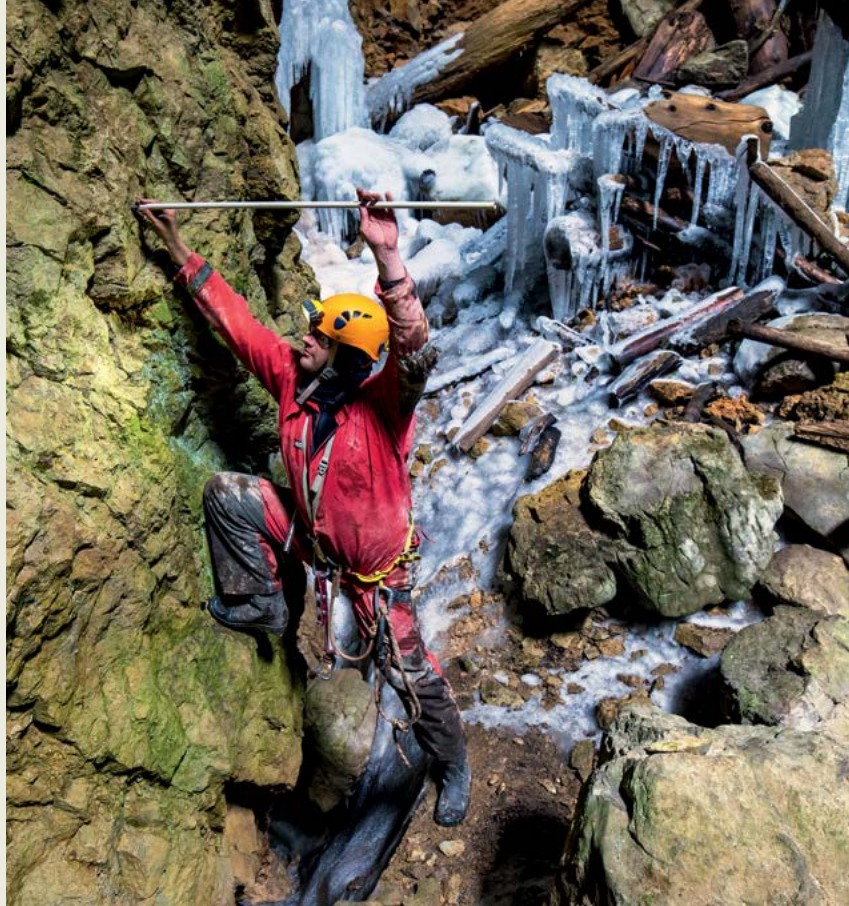
Na območjih, kjer je več finega gradiva, se tla dvignejo bolj (tudi več kot 10 cm), pri tem pa grobo gradivo polzi proti robovom nižje. Ob ponavljanju tovrstnih ciklov zmrzovanja (dvigovanja) in tajanja (spuščanja) se tla postopoma sortirajo v različne oblike. V primeru ravne površine nastanejo sortirani krogi, ki imajo v sredini fino gradivo, na obrobju pa grobo (Obu idr., 2018; Urbančič in Mihevc, 2019). Če je površina nekoliko nagnjena, zaradi dodatnega polzenja nastanejo elipsaste oblike, v primeru še večjega naklona pa nastajajo pasovi. Tovrstne oblike so najbolj značilne za območja s permafrostom (trajno zamrznjena tla, ki so najbolj značilna za najsevernejša območja severne poloble), v Sloveniji pa jih najdemo le poredkoma, največkrat ob vhodih v jame, kjer so odsotni procesi, ki bi takšna tla lahko uničili (rastje, živalstvo, pobočni procesi, vremenski pojavi itd.). V primerjavi z območji s permafrostom je dinamika nastajanja sortiranih tal v kraških jamah lahko bistveno hitrejša, saj je v istem obdobju precej večje število ciklov zmrzovanja in tajanja in s tem intenzivnejše premeščanje gradiva (Obu idr., 2021).

Starost ledu v ledenih jamah v Sloveniji še ni bila podrobneje analizirana, po vsej verjetnosti pa je velika večina obstoječega nastala v času male ledene dobe, ki je trajala med 14. in 19. stoletjem. Možno je tudi, da je ta ponekod bistveno starejši. Raziskave ledu v Romuniji so denimo pokazale, da je najstarejši led, ki so ga analizirali, star več kot 10.000 let, kar bi sovpadalo z obdobjem konca zadnje izrazitejše poledenitve Würm (Perşoiu in Pazdur, 2011).

Zmanjševanje obsega ledu v jamah

Led v ledenih jamah pospešeno izginja. Prva poročanja o vidnem izginjanju ledu v slovenskih ledenih jamah segajo že v konec 80. let 20. stoletja. Z merjenjem zmanjšanja volumna ledu pa smo raziskovalci v zadnjem desetletju zabeležili novo obdobje pospešenega taljenja ledu, predvsem od leta 2014 naprej (Košutnik, 2016).

Glavni razlog za izginjanje ledu v ledenih jamah so višje zimske temperature zraka. Zime v Sloveniji so v povprečju vse toplejše, obdobja temperatur pod lediščem so vse krajša, temperature pa se redko spustijo več kot nekaj stopinj pod ledišče (ARSO, 2006). Kratka obdobja nizkih temperatur niso dovolj, da bi se jamsko okolje (zrak, jamski sedimenti in kamnina, ki jamo obdaja) dovolj shladilo in ohranjalo primerne pogoje za nastajanje novega in ohranjanje starega ledu v toplejšem delu leta. Manj podhlajeno jamsko okolje povzroči, da se temperatura zraka v jami hitreje dvigne nad ledišče, s čimer taljenje ledu nastopi prej. Posledica daljšega obdobja taljenja ledu v jamah je negativno razmerje med nastalim in staljenim ledom v enem letu.

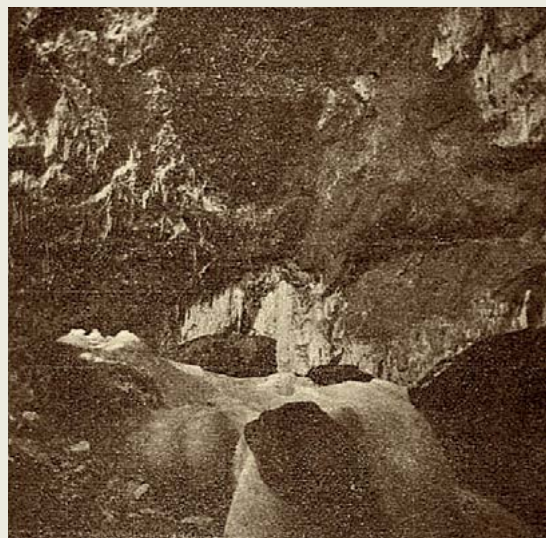

Iz raziskav nam je znano, da največ ledu v jamah nastane spomladi, ko se na površju nad jamo tali sneg. Hladna snežnica teče v jame, kjer zaradi temperatur pod lediščem zmrzne v vodni led. Posledica milih zim so tudi spremenjeni vzorci padavin. Snežne padavine so vse redkejše, sneg pa se obdrži le nekaj dni. Debele snežne odeje v območju pojavljanja najnižje ležečih ledenih jam so postale velika redkost (ARSO, 2006). Pomanjkanje snežnih padavin spomladi pa neposredno vpliva na pomanjkanje ledu v jamah. Toplejše zime vplivajo tudi na spremenjene vzorce kroženja zraka skozi jamsko okolje, saj je pri dinamičnih ledenih jamah kroženje zraka ključen dejavnik, ki omogoči ohlajanje jamskega okolja in ohranjanje ledu v njem (ARSO, 2006).

Raziskave so razkrile, da spremenjeni padavinski vzorci na ledene jame vplivajo tudi v toplejši polovici leta. Padavinski dogodki so zadnje desetletje zaradi povprečno višjih temperatur in višjega izhlapevanja vse silovitejši. Velika količina padavin, ki pade v kratkem časovnem obdobju (npr. poletna vročinska nevihta), presega zmožnost zadrževanja rastlinstva in običajno plitve prsti na krasu. Relativno toplejša voda tako hitro odteče v podzemlje, dvigne temperaturo zraka v ledenih jamah in pospeši taljenje ledu (Perşoiu idr., 2021). Izginjanje ledu v ledenih jamah je z raziskovalnimi metodami mogoče spremljati. Pri ugotavljanju sprememb količine ledu v daljšem časovnem obdobju uporabimo metodo primerjave fotografij. Starejše fotografije umestimo v prostor, jih poustvarimo in primerjamo količine ledu na obeh posnetkih. Drugi pomemben podatek o spremembah količine ledu lahko pridobimo iz primerjav jamskih načrtov. Velike in

Meritve zmanjševanja obsega ledu v ledenih jamah na Stojni
Foto Matej Blatnik

Primerjava
spreminjanja
obsega ledu v
Veliki ledeni jami
v Paradani (Pavel
Kunaver 1917, Jure
Košutnik 2012)
Foto Jure Košutnik

Primerjava
spreminjanja
obsega ledu v
Ledeni jami pri
Kunču (Pavel
Zhuber 1900, Jure
Košutnik 2011)
Foto Jure Košutnik

pomembne jame so v preteklosti izmerili z natančnimi geodetskimi metodami, ki jih danes lahko pustvarimo in ugotovimo spremembo v gladini ledu. V zadnjem desetletju raziskovalci spremembe količine ledu ocenjujemo na podlagi spreminjanja razdalje med nepremično točko na jamski steni in ledeno površino (Košutnik, 2016).

Najstarejše fotografije ledu iz ledene jame je leta 1900 objavil Pavel Zhuber v knjigi *Zdravilišče Toplica na Kranjskem*. Knjiga govori o Dolenjskih Toplicah, v njej pa je omenjena Ledena jama pri Kunču, iz katere so občasno v poletnih mesecih v toplice prinašali led. Objavljeni fotografiji prikazujeta velike količine

ledu, ki prekrivajo skalne bloke in jamsko dno. Danes je ledu v jami le še za vzorec.

Meritve sprememb v debelini ledu se izvajajo v Ledeni jami v Fridrihštanskem gozdu. Jamo večina pozna pod imenom Ledena jama na Stojni in leži na visoki kraški planoti Stojna nad Kočevjem južno od Koče pri Jelenovem studencu. Po strmem pobočju skozi velik vhod dosežemo ledeno ploskev vhodne dvorane, velik ledeni čep, ob katerega robovih se je možno spustiti na poledenelo dno jame. Meritve kažejo, da globlje v jami količina ledu stagnira, medtem ko je v vhodni dvorani med pomladjo 2013 in pomladjo 2019 gladina ledenega jezera upadla za 250 cm. Iz starih jamskih načrtov sklepamo, da se je gladina ledu v vhodni dvorani v letih med 1970 in 2015 znižala skupno za 11 metrov.

Velika ledena jama v Paradani leži pod vrhovi Golakov v Trnovskem gozdu. Le vhodni deli jame, ki je v celoti globoka 858 metrov, vsebujejo stalni led. Najstarejše fotografije Velike ledene jame v Paradani v Trnovskem gozdu je posnel Pavel Kunaver, ki je jamo obiskal med prvo svetovno vojno v službi Avstro-Ogrske vojske. Ob primerjavi fotografij opazimo, da se količina in raven ledu na videz nista bistveno spremenili, upoštevati pa moramo dejstvo, da je vojska led iz jame uporabljala kot vir pitne vode, zato je bila ledena površina močno preoblikovana. Gruščnato pobočje Vhodne dvorane se zaključuje z ledenim pobočjem, ki se pospešeno tali in umika. Globlje v jami, v Veliki ledeni dvorani je ledena ploskev uravnana. V Vhodni dvorani je bil med pomladjo 2013 in pomladjo 2019 izmerjen upad ledene površine za 210 cm, v Veliki ledeni dvorani pa se je ledena ploskev znižala med 120 in 130 cm. ●

Viri in literatura

- ARSO, 2006: Podnebne razmere v Sloveniji (obdobje 1971-2000), Agencija Republike Slovenije za okolje. URL: https://meteo.arso.gov.si/uploads/probase/www/climate/text/sl/publications/podnebne_razmere_v_sloveniji_71_00.pdf
- Badino, G., 1995: Fisica del Clima Sotterraneo-Memorie IIS. Volume 7. Istituto Italiano di Speleologia, Bologna, Italy.
- Carey, A. E., Zorn, M., Tičar, J., Lipar, M., Komac, B., Welch, S. A. idr., 2018: Glaciochemistry of Cave Ice: Paradana and Snežna Caves, Slovenia. *Geosciences*, 9, 94, 12 str.
- Colucci, R. R. in Guglielmin, M., 2019: Climate change and rapid ice melt: Suggestions from abrupt permafrost degradation and ice melting in an alpine ice cave. *Progress in Physical Geography: Earth and Environment*, 43, 4, 561–573.
- Covington, M. D. in Perne, M., 2015: Consider a cylindrical cave: A physicist's view of cave and karst science. *Acta Carsologica*, 44, 3, 363–380.
- Košutnik, J., 2016: Ice mass balance in selected caves in Slovenia = Spremembe v volumnu ledu na primeru izbranih ledenih jam Slovenije. *International Workshop on Ice Caves. Program guide and abstracts*. str. 51–52.
- Mihevc, A., 2018: Ice Caves in Slovenia.- V: Perşoiu, A. in Lauritzen, S. E.: *Ice Caves*. Elsevier, 752 str.
- Nagode, M., 2002: Led v Veliki ledenici v Paradani. *Naše jame*, 44, 106–112.
- Obu, J., Košutnik, J., Overduin, P. P., Boike, J., Blatnik, M., Zwieback, S. idr., 2018: Sorted patterned ground in a karst cave, Ledenica pod Hrušico, Slovenia. *Permafrost and Periglacial Processes*, 29, 2, 121–130.
- Obu, J., Blatnik, M., Košutnik, J., Girod, L., Overduin, P., Boike, J. idr., 2021: What can patterned ground in karst caves tell us about the Arctic carbon cycle?. *28th International Karstological School "Classical Karst"*, Postojna, Slovenia, 113.
- Ortar, J., 2011: Tipizacija in regionalizacija slovenskih mrazišč. *Diplomsko delo*, Univerza v Ljubljani, 69 str.
- Perşoiu, A. in Pazdur, A., 2011: Ice genesis and its long-term mass balance and dynamics in Scărișoara Ice Cave, Romania. *The Cryosphere*, 5, 45–53.
- Perşoiu, A. in Lauritzen, S. E., 2018: *Ice Caves*. Elsevier, 752 str.
- Perşoiu, A., Buzjak, N., Onaca, A., Pennos, C., Sotiriadis, Y., Ionita, M. idr., 2021: Record summer rains in 2019 led to massive loss of surface and cave ice in SE Europe. *The Cryosphere*, 14, 2383–2399.
- Urbančič, T. in Mihevc, A., 2019: Movements and polygonal ground formation monitoring with terrestrial laser scanning in the cave Skednena jama. *European Geosciences Union, General Assembly 2019, Vienna, Austria, Geophysical research abstracts*, Vol. 21.

Avtorji prispevka se zahvaljujemo izr. prof. dr. Andreju Mihevcu z Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU za kritičen pregled besedila ter zanos, spodbudo in znanje za raziskovanje ledenih jam v Sloveniji ter drugih kraških procesov.

Aleš Bjelčevič in
Miran Hladnik

Življenje na robu ima svoj smisel

Pogovor s Tomom Virkom

Literarni zgodovinar, teoretik in esejist, a tudi smučar in plezalec Tomo Virk (letnik 1960) je redni profesor na komparativistiki ljubljanske Filozofske fakultete. Napisal je šestnajst knjig: o etiki v literaturi in literarni vedi, o metodologiji literarnih študij, postmoderni, Klementu Jugu, Vladimirju Bartolu, sodobni slovenski in svetovni prozi, nekaj knjig je tudi prevedel. Prejel je več nagrad, skratka pomembna slovenska akademska osebnost.

Tomo Virk
Foto Miran Hladnik

MH: Podatke smo prepisali, od kod le kot iz Wikipedije. Tu ni nič o tvoji športni polovici življenja. Saj ne boš protestiral, če geslo dopolnimo s poglavjem o tvojem alpinizmu?

Seveda ne bom protestiral, nikakor. Vesel bom. Celotno na zavihku kake svoje knjige sem se predstavljal kot alpinist. To je zelo pomemben del moje identitete, bolj kot smučanje, s katerim sem se ukvarjal pred tem. Vzponov je nekaj čez 450, prvenstvenih okoli 20, smučarskih pa nisem štel (nekako jih nisem jemal kot kaj ekstremnega).

MH: Si rojen Ljubljčan, živiš pa na deželi, blizu geografskega središča Slovenije. Pred leti smo se slučajno srečali pri Plečnikovem spomeniku NOB v Litiji, ko sem na začetku vsakoletnega slaviščičnega romanja po Levstikovi poti iz Litije do Čateža študentom razlagal razliko med centrom in periferijo, med mestom in deželo. Ali prostor

bivanja vpliva na tvoj odnos do sveta? Iz spomina na Lipuševo knjigo *Odstranitev moje vasi*, ki je zelo kritična do slovenskega ruralizma, te sprašujem, ali si del vaše skupnosti, se udeležuješ njene vsakdanjega življenja (veselic, praznovanja obletic, pogrebov ...)?

No, meščan ima včasih idilične predstave o prvinskem vaškem življenju; a ko to življenje spozna od blizu, se mu te predstave pogosto razblinijo. Če navedem le en primer: omikan meščan je po mojih izkušnjah v povprečju precej bolj ekološko ozaveščen kot povprečen "podeželan". Pri meni osebno selitev na podeželje ni prav dosti spremenila. Že prej sem bil tesno povezan z naravo, v hribih in gozdovih sem se počutil bolj doma kot v mestu. Družaben pa nisem bil nikoli – in tudi na vasi nisem.

MH: Pod priimkom Virk najdemo pet znamenitih Slovencev, vse iz domžalskega konca in povezane z literaturo: poleg tebe sta bila v 19. stoletju to gostilničar Florijan, ki je dajal stanovanje Janezu Trdini, in duhovnik ter domoljubni pesnik Jožef. Tvoj brat Jani je pisatelj. Ali je bilo kaj literarnega tudi v tvojem očetu Janezu, ki je bil športni funkcionar in publicist? Zakaj bi mi ga sicer nekoč omenjal literarni zgodovinar Taras Kermauner?

Naša rodovna linija ni neposredno z domžalskega konca, v Domžale ali okolico smo se preselili pozneje. Starša se poklicno nista ukvarjala z literaturo, sta pa zelo rada brala in doma smo imeli v obdobju mojega otroštva kar precej veliko knjižnico, tako, kakršne so po navadi imele meščanske družine, ne pa tiste napol proletarskega porekla, kakršna je bila moja. Smo pa imeli po strani očetove mame, ki se je priženila k čevljarju, ugledne sorodnike. Taras je bil očetov bratranec.

MH: Gotovo je športno družinsko okolje zaslužno, da sta bila oba z bratom smučarska tekmovalca. Gorniško je (bilo) dejavnih precej ljudi iz sveta literature, literarne vede in umetnosti: Janez Strehovec, Igor Škamperle, Aleš Bjelčevič, Iztok

Osojnik, Dušan Jelinčič, Tadej Golob, Marijan Lipovšek, Tine Mihelič ... Spletni forumi, namenjeni izmenjavi informacij o razmerah v gorah, so polni literarnega izražanja, kot da bi planinska doživetja klicala po umetnostnem jeziku. Je nemara med gorami in umetnostjo kaka globlja zveza?

V preteklosti je bilo med vrhunskimi alpinisti še nekaj umetnikov, npr. Marjan Keršič, Danilo Cedilnik in gotovo še kdo. Omenil bi Iztoka Tomazina, ki ga bolj poznamo kot alpinista, pa je napisal med drugim zelo kakovostno zbirko pesmi (spremni besedi sta prispevala Boris A. Novak in France Pibernik, uvod pa sam Dalajlama!). Po moji izkušnji je res vsaj potencialno neka globlja vez med umetnostjo, posebej literaturo, in gorništvom, vez, ki jo je mogoče opisati na različne načine. Lahko je to izkušnja presežnega ali – če koga izraz moti – neizrekljivega, lahko občutek duhovne svobode, pristnosti, neponarejenosti, hoje po robu in podobno. Lahko trenutek neokrnjene meditacije. Zato ne preseneča, da gorniki pogosto berejo kakovostno literaturo in tudi precej kakovostno pišejo, vsekakor z literarnimi ambicijami. Med značilnimi primeri je na primer Milan Romih.

AB: V 80-ih si preplezal veliko prvenstvenih smeri v Nad Šitom glavi, v Mt. Assiniboinu (Srebrni rog, 1000 m, VI-, s Tomazinom), v Tulovih gredah (z Matjažem Ravhekarjem). Ukvarjal si se tudi z alpinističnim smučanjem (prvenstveni spust v Prestreljeniku). Kateri vzponi in doživetja ti največ pomenijo?

Plezal sem v različnih navezah. Največ prvenstvenih je bilo v Nad Šitom glavi, ki je nekako postala "moja" stena, še dve ali tri v drugih stenah okoli Vršiča, pa v Lepem Špičju, Rjavini, Debeli peči, na Tulovih gredah, v Paklenici, v Oltarju, ena v Kanadi in najbrž še kje kakšna. Smučal pa nisem preveč načrtno, kot bivšemu tekmovalcu se mi je zdelo skoraj dolgočasno in mi je bilo plezanje večji izziv. V spominu mi je ostalo predvsem polnočno smučanje ob polni luni po sicer kratki, a kar precej strmi steni Viševnika s Tomazinom in Ravhekarjem – precej ekstremno, tudi skoraj mistično doživetje (sploh ne vem, ali je spust kje zabeležen). Zlasti glede na to, da je bilo to med služenjem vojaškega roka.

Težko bi delal hierarhijo med vzponi; bolj ali manj vse sem doživiljal intenzivno. En ali dva mogoče vseeno izstopata, na primer aklimatizacijska dirka na Mt. Assiniboine s Tomazinom, ko sva si ogledovala teren za prvenstveno smer. Nenavezana sva bila po Chouinardovi smeri (V+, 1000 m) na vrhu v dotlej rekordnem času (okoli tri ure ali še manj). Za Iztoka je bil to rutinski vzpon, sam pa dotlej nisem prav dosti soliral (čeprav ravno to zvrst najbolj cenim), vsaj težjih smeri ne. Še največ sem si drznil v Paklenici, kjer je dobra skala in sem se preizkusil na primer v Celjskem stebru (V+), ki ga prej v navezi še nisem plezal (pa se mi je začuda zdel lažji kot pozneje v navezah), ali nad "mojim" Vršičem v Kamenkovem kaminu (VI-/III-IV), ki

Mt. Assiniboine, Kanada. Chouinardova smer
Arhiv Toma Virka

Strumni vojaki Iztok Tomazin, Matjaž Ravhekar in
Tomo Virk pozimi 1985 na Viševniku Arhiv Toma Virka

Severna triglavska
stena, Stopnice v
nebo, 500 m, VII–/
VI+. Soplezalec Iztok
Tomazin
Arhiv Toma Virka

sem ga soliral večkrat. Ker sem veliko plezal z boljšimi alpinisti od sebe, je bilo precej vzponov zame močno adrenalinskih, na primer Joshua Tree (VIII–) v Tulovih gredah z Ravhekarjem. Meni je sicer v tej zelo tvegani smeri s krasno skalo, pa brez razčlemb, pripadel srednji, najlažji raztežaj (VI+), a ni bilo v njem prav nobene možnosti za varovanje, tako da sem si ga dobro zapomnil. Tudi krušljivega, kamnolomu podobnega raztežaja iz prvenstvene smeri v Debeli peči (Pasat, VII–), ki sem jo plezal s Tomazinom, ne bom tako zlahka pozabil.

AB: Iztoka Tomazina, očeta slovenskega prostega plezanja, in tudi izjemno talentiranega Ravhekarja, je zanimala t. i. duhovnost. Kaj vas je povezovalo?

Kar zadeva doživetja, je zelo pomembno, kdo je s teboj v navezi, in glede tega sem imel veliko srečo, da sem zvečine plezal z redkimi soplezalci, s katerimi smo si bili tudi duhovno sorodni. To pa sta bila ravno Tomazin in Ravhekar. Oba je vznemirjalo tisto, kar je pri alpinističnem doživetju neizrekljivo, in že nagonsko jima je bila (tako vsaj gledam na to) literatura blizu. Tomazin je ne nazadnje nihal med študijem medicine in primerjalne književnosti.

AB: V poglavju Religiozna razsežnost alpinizma svoje knjige *Ujetniki bolečine* si izhajal iz *Tumove (Pomen in razvoj alpinizma)* delitve alpinistov na športne, estetske, etične in religiozne in se

vprašal, kaj bi bila skupna (nezavedna) motivacija vseh štirih, in našel si jo v religiozni. Tuma športno motivacijo razlaga kot prirojeno veselje oz. gon do truda, nevarnosti, borbe in zmage, ki jih je bil mešan izgubil in zato znova poiskal v alpinizmu in drugih vrstah avanturizma. Toda zadovoljstvo ob taki športni zmagi ne odtehta skrajnih naporov in zlasti ne smrtne nevarnosti, ki je nujna sestavina alpinizma. Alpinista žene "nekaj več", ti praviš "hrepenenje" po "spoznanju dokončne resnice, smisla, skrivnosti" in si religiozno dimenzijo alpinizma definiriral kot "občutje hrepenenjske žalosti nedosegljivega cilja ljubezni". Kaj to pomeni?

Ja, takrat, ko sem to pisal, sem bil malce mlajši ... Če s teh besed odstranim patetiko, pa še vedno mislim isto. Najprej moram še enkrat poudariti, da so motivi za ukvarjanje z alpinizmom različni in da sami alpinisti glede na različne strukture svojih osebnosti alpinizem doživljajo različno. Sam sem opisoval zgolj tisti tip alpinista – zelo dobro sem ga poznal iz osebne izkušnje z najbližjimi soplezalci, ki ga ženejo bolj duhovne ambicije. "Religiozno" je tu označevalec za to in nima nujno kake neposredne zveze s konfesionalnimi religijami. Gre za občutje presežnosti. Tudi najpolnejše doživetje lahko v človeku pusti sled nečesa še neizpoljenega, presežek, ki je neodpravljen in je zato strukturne narave, zato se alpinistova pot, če parafraziram Zaplotnika, nikoli ne konča. To je hrepenenjska struktura.

AB: V istem spisu praviš, da je slovenska alpinistična literatura v teh rečeh specifična. Kako?

Tu sem malce vključil svoje literarnovedno obzorje. Tudi za slovenski roman je po Janku Kosu in Dušanu Pirjevcu značilna hrepenenjska struktura, to pa prav zaradi posebnosti slovenske nacionalne zgodovine, ki – po Pirjevčevi teoriji – vpliva na strukturo slovenskega subjekta ... Malce zapleteno in dolgočasno. Danes o teh rečeh ne bi več govoril tako, čeprav se mi to miselno sovisje, ki seveda ni več aktualno, gledano za nazaj, še vedno ne zdi čisto iz trte izvito. Kvečjemu nekoliko pretirano.

AB: Napisal si temeljito knjigo o Klementu Jugu Vebrov učenec. Juga so prebirale vse generacije do danes. Jug ni bil privlačen zaradi svojih vzponov, saj razen enega ne presegajo III. stopnje, ampak zaradi etike, ki jo je razgrinjal v plezalnih spisih (Stena in smrt, zadnja izdaja 1997) in v programskem spisu O smotru alpinizma (1928). Tam pravi, da vrhunski alpinisti ne plezajo zaradi lepote, razvedrila, verskega doživetja ipd., ampak zaradi "zmag nad čim večjimi ovirami in nevarnostmi", ki so "preizkuševalnica volje in tovariške zvestobe", "srčno samozatajevanje in zapostavljanje samega sebe za tovariša". Smoter takega alpinizma je vzgoja in krepitev človekovega značaja, alpinizem pa bo "narodu in človeštvu [...] dal delavce s trdno voljo do zmagovanja vseh ovir". Je to razlog Jugove privlačnosti? In kaj o alpinizmu kot vzgojnem sredstvu meniš ti?

Jug je nedvomno vpeljal novo miselnost; upravičeno lahko velja za idejnega predhodnika alpinizma kot ekstremnega športa, obenem pa je alpinizmu dal tudi kulturno razsežnost (tedaj sicer bolj značilno za planinstvo). Njegov nauk – tak, kot je dejansko bil ali kakor ga je oblikovala legenda, vseeno je – je zanesljivo pozitivno vplival na razvoj slovenskega alpinizma in bil motivacija za marsikoga. Tudi v nazorih o alpinizmu kot sredstvu vzgoje je zrno resnice; če pa to vzamemo dobesedno, je seveda nekoliko pretirano. Alpinizem ti gotovo lahko izoblikuje in utrdi značaj – a to, kar si tako pridobil, lahko uporabiš tudi za napačne namene. Toda to je le en pomislek proti Jugovemu načrtu nacionalne vzgoje z alpinizmom; je še polno drugih, vseh ne morem naštetih. Naj le dodam, da imajo podoben vzgojni učinek lahko tudi druge dejavnosti. Če sem malce hudoben: maturant Jug je v istem kontekstu kot pozneje alpinizem kot vzgojno sredstvo za utrjevanje značaja, ki preprečuje zapadanje v dekadenco, hvalilo vojno!

AB: Juga so njegovi prijatelji kot Bartol in Zorko Jelinčič pa tudi njegov učitelj, znameniti filozof France Veber, poveljevali, privlačil je tudi Rebulo, Toneta Svetino in Jančarja, Jug je postal mit, ki ga v knjigi razbijaš. V čem je zgrešen?

Knjige nisem pisal z namenom razbijanja mita. Nasprotno, ko sem začel, sem bil še vedno njegov veliki vernik in knjiga naj bi bila spomenik Jugu. Bolj ko

sem se poglobljaj v vire in dokumentacijo, jasneje se je začel kazati konstrukt mitologizacije. Zato sem poskusil predvsem dokumentirati dejstva; ta seveda še vedno omogočajo različne interpretacije, a celota teh dejstev o Jugu vseeno kaže nekoliko drugačno podobo, kot jo je ponujala selekcija, kakršno je opravila mitologizacija. Ne glede na ta dejstva po mojem Jugova vloga v zgodovini slovenskega alpinizma ni sporna. Treba se je le znebiti nepotrebnega pretiravanja, da je bil izjemno dober plezalec, pa povečevanja njegovega etosa, njegove lastne osebnostne drže, ki ni bila čisto v skladu z rigoroznimi načeli, kakršna je razglašal in po njih strogo sodil druge – precej strože kot sebe. Naravnost smešna je legenda o Jugu kot pionirju profitašističnega boja na Primorskem ali o Jugu kot narodnem prebuditelju. Negotovo pa ostaja, kako genialen filozof je dejansko bil; o tem bi se morali izreči filozofi. Njegovi filozofski spisi pretirane genialnosti ne kažejo, le delovno disciplino in ambicijo. Res pa je, da je mogoče (a to doslej še ni dokazano, saj se s tem nihče resno ne ukvarja) Veber kakšne manjše

Planja, prvenstvena smer Meglena, 500 m, VI+/V+/II-IV. Soplezalec Iztok Tomazin Arhiv Toma Virka

Z Iztokom Tomazinom
po vzponu v
prvenstveni smeri
Vaja (VI-/III-V)
v zahodni steni
Velikega Oltarja
leta 2007
Arhiv Toma Virka

popravke svoje filozofije opravil tudi na podlagi Jugovih ugotovitev.

AB: Jug kot filozof se je ukvarjal z dvema filozofskima disciplinama: spoznavno teorijo (epistemologijo) o tem, kako poteka naše spoznavanje sveta in kako zanesljivo je, in z etiko. Ali sta ti področji povezani, kakšna je njegova etična teorija in kako je povezana z njegovo alpinistično etiko?

Kolikor lahko presodim, sta ti področji povezani le "metodološko"; pri Jugu ju povezuje predmetna teorija, nekakšna psihološko obarvana fenomenološka filozofija, ki je bila podlaga ne le Jugove spoznavne teorije, ampak tudi etike. Toda gledano vsebinsko ni med disciplinama nobene povezave in tudi Jug je med njima strogo razločeval – vsaj med spoznavno teorijo in "materialno" etiko, kakršno je snoval sam. Jug za čisto filozofijo morda ni bil zelo nadarjen. Bil pa je precej egocentričen in introvertiran in mu je bila zato Vebrova filozofija, ki je v dobršni meri temeljila na samoopazovanju, blizu. Kjer se je prevesila v čisto filozofsko spekulacijo, je Jug postajal negotov. Zato je opustil spoznavno teorijo, ki je vendarle tudi spekulativna, in se usmeril v etiko, ki je že po naravi precej

bolj praktična disciplina. Žal pa ne vemo natanko, kakšna naj bi bila ta etika nazadnje videti. Množica zapiskov, ki jih je Bartol še videl, se je namreč izgubila – morda, podobno kot doktorat, za vselej, ali pa neprepoznana trohni na kakem podstrešju.

Alpinistične etike Jug ni zares gradil na podlagi Vebrove filozofije. Bliče je asketskim življenjskim nazorom, ki jih je morda v osnovi prinesel od doma ter prek raznih obrambnih in kompenzacijskih psiholoških mehanizmov nadgradil in izostril. Dodati pa je še treba, da so bile osnovne vrednote Jugove alpinistične etike (tovarištvo npr., premagovanje težav itn.) v gorništvu tedaj že ustaljene in zato ne ravno njegova iznajdba. Celo misel, da bi lahko alpinizem bil utrjevalnica narodnega značaja, ni bila nič drugega kot različica vloge, ki so jo okoli preloma stoletij in pozneje začeli pripisovati telesni vzgoji nasploh. Ne nazadnje je iz te ideje zrastle kar nekaj telovadnih društev – take ali drugačne "barve".

AB: Napisal si dve knjigi o etičnem interpretiranju literature. O alpinistični etiki se zadnja desetletja malo govori in piše (Strojinova knjiga *Etika in odgovornost v gorah* je iz leta 1995, zbornik *Naša alpinistična misel* pa iz 1988), zreducira se jo na vprašanje uporabe tehničnih pomagala pri vzponu. Toda etika v ožjem smislu so že omenjena vprašanja tovarištva in samozatajevanja, ki se najbolj zaostrijo v smrtnih nevarnostih: ali smem prerezati vrv, kadar bi bil soplezalčev padec smrten za oba; ali smem na gori pustiti ranjenega ali izčrpanega tovariša, kadar bi reševanje ogrozilo tudi moje življenje (to so resnični in ne filmski problemi). Ali je o tem mogoče karkoli reči, ne da bi moralizirali?

Zelo dobro vprašanje, odlično, pravzaprav bistveno! Nekakšen splošen odgovor, ki velja tudi za to specialno vprašanje, poskušam posredno podati v knjigi *Literatura in etika*. Moraliziranje po mojem ni pravi pristop in zasnovati pravila, ki bi jih lahko podajali v alpinističnih šolah, tudi ne zadošča. V idealnem primeru je to podobno pravilom, ki jih programerji vnašajo v pametne avtomobile in so lahko le zelo splošna, presplošna. Pa še tu so nerešljive dileme. Povožiti (kadar ni druge možnosti) starca ali otroka – tu odgovor (naj se sliši še tako grobo; a ker sem tudi sam že prileten, si to grobstvo smem dovoliti) ni tako težak. Težji je, ko imamo na eni strani otroka, na drugi pa, recimo, dvajset odraslih. Ali pa recimo nosečnico. A tudi če za vse te primere najdemo ustrezne parametre ravnanja, vsega nikakor ne moremo predvideti. Lahko gre za izbiro med na vsaki strani enim moškimi srednjih let. Vozilo ima le ta podatek, ne ve pa, kdo je bolj pogrešljiv (en je lahko pedofil, drugi velik dobrodelnež). A tudi če bi vozilo imelo ta dva podatka, si je skoraj nemogoče zamisliti program, ki bi vključeval vse mogoče kombinacije. – Poanta? Težke etične situacije so po svoji naravi singularne. Podlaga za odločanje so lahko neka splošna pravila, ki pa jih moramo zaradi posebnosti situacije včasih morda prekršiti, ravno če hočemo ravnati etično – ali še bolje: tako kot je prav.

Tomo Virk
(prvi z desne) leta
2005 med kolegi
komparativisti
na Grintovcu na
Dolenjskem
Foto Miran Hladnik

Toda te vednosti ti ne da nobeno pravilo, temveč edinele ustrezno razvita etična zavest. Idealističen projekt, vem, ampak po mojem je prava pot krepitev te zavesti, ne pa dajanje natančnih navodil. Vsaj na zelo zelo dolgi rok. Praktično pa to seveda ni, zato "moraliziranja" – ali lepše: ponotranjanja etičnih in moralnih norm – žal vseeno še ni mogoče kar odpraviti. Podajanje pozitivnih moralnih zgledov za težke situacije se mi zato ne zdi zgrešeno. Če ne drugega, so lahko v krizni situaciji protiutež našemu nagonskemu egoizmu, tako da vsaj začutimo etično dilemo.

AB: Alpinizem je smrtno nevaren, to je del njegovega bistva, a je za alpiniste tolikšna vrednota, da ga s svojimi članki in knjigami, kot gorski vodniki in alpinistični inštruktorji celo implicitno priporočamo. Zakaj bi bilo namerno izzivanje smrti vrednota? Zaradi "priporočanja" smrtno nevarne dejavnosti imamo/smo imeli vsi in verjetno tudi ti moralne pomisleke: kako si jih reševal?

Ne vem, sam nikoli nisem namerno izzival smrti in alpinizma tudi nisem tako razumel. Res pa je, da se slej ko prej – in to ne le enkrat – znajdeš v položaju, ko se zaveš, da je tveganje smrtno. Ko sem bil mlajši, se mi je zdelo tveganje dovolj razumno majhno, zlasti v primerjavi z "dobičkom", morda celo – to je imel v mislih Jug – z osebnostno rastjo ob premagovanju takih nevarnosti. Danes temu nisem več tako izpostavljen in verjetno ne morem več ustrezno presojeti, zato niti

nočem. Vidim pa tudi še zdaj, da ima kdo, ki je trezen, ima zadostno mero samokritičnosti in se zadeve loteva resno, kar precej možnosti, da preživi dolgo in uspešno alpinistično kariero. Seveda, tudi takim se lahko zgodi nesreča, toda ne le v hribih. Lahko v avtomobilu ali pri podiranju dreves.

MH: Karizmatični profesor Pirjevec je na predavanjih vedno znova govoril o izkušnji smrti kot pogoju dobre literature. Ifigenija Zagoričnik ga je nekoč malone ogorčeno vprašala, kako naj bo dobra pesnica, če pa ni preživela nobene vojne in take izkušnje nima. Pirjevec je umrl, preden si se vpisal na primerjalno književnost, pa vendar: lahko povežeš Pirjevčevo izkušnjo smrti z alpinističnim doživljanjem bližine smrti?

Na ravni občečloveške izkušnje gotovo. Pirjevec je sicer svojo izkušnjo formuliral na podlagi Heideggerjeve filozofije, a v ozadju filozofskih formulacij je gotovo bila osebna izkušnja. Če prevedemo Heideggerjeve in Pirjevčeve filozofske pojme v bolj dostopno govorico, dobimo natanko misel, ki jo je v alpinistični knjigi *Smisel in spoznanje* formuliral alpinist (in še vse kaj drugega) Matevž Lenarčič: "Življenje na robu ima svoj smisel. Dobi ga takrat, ko se zaveš, da so onstran tega roba izginili tvoji najbližji. Življenje postane življenje, ker veš, da se konča s smrtjo ... Spoznanja o smrti te nenehno postavljajo v sredo življenja." ○

deuter

PRIPRAVLJENI RAZISKOVATI
GORE, KORAK ZA KORAKOM.

#GETMOVIN

Botanični užitki

Črna prst

Bilo je 20. junija 2017. Do Podkuka smo se pripeljali v štirih: Irena, Ivan, Marta in jaz, skratka dva uležana in prijateljska para. Do planine Razor smo na gosto pletli, govorni organi so delali z vso paro.

Planina je bila še prazna. Živino dobijo čez štirinajst dni, smo zvedeli. Krasno! Z Ivanom sva se spogledala – pašnik je nedotaknjen, poln cvetja. Torej sva z Ivanom pred štruklji pa tudi po njih obletela vse bregove proti prevalu Globoko in Škrbini. Pirenejska zmajevka je že skoraj odcvetela. Našla pa sva nekaj prelepih planik, tudi prve murke. Žarkasta košeničica, ki ji v Čadrgu pravijo ameličje, je pozlatila breg proti Globokem. Veliko je bilo trebušastega svišča, navadnih kukavičnikov, abraščevolistnega grinta. Šetrajnika je bilo skoraj preveč.

Po četrti so se vrhovi odeli v bele megle, nekaj pozneje se je zagrnila dolina. Poslovali smo se bolj nerodno. Oni trije so se odpravili nazaj proti Fari in Idriji, sam sem se odločil prespati v koči in naslednji dan izvesti podvig do Črne prsti. Lahko bi si priznal, da sem malce neprijazno izrabil priložnost. Iz Tolmina priti peš na planino Razor bi bilo za moja leta preveč in Črna prst bi šla po gobe. Saj, bil je junij, gnale so me rože. Vso dolgo zimo se mi je le sanjalo o njih.

Na pogradu v sobi številka sedem sem čakal noči. Miže sem si v pomarančasto temo brundal ljubo pesmico Kaj ti je deklica. Glas me je počasi izdajal. "Kaj se siliš!" sem si rekel. "A ni dovolj, da le misliš na pesmico?"

"Ne!" sem si pribil. "Prav zapeti jo je treba, da kaj ve-lja."

Morda bom jutri stvar bolje izpeljal, mi bo glasilke prevetirilo. Na Voglu, na Rodici. Kam se bo speljal moj glas? Ga bo planinsko doživetje zabilo v dno srca?

Okrog enajste se je čez Razor speljala silovita nevihta s hudim vetrom, dežjem in treskanjem.

Jutro je bilo čedno, zelo mirno. Čez nebo je bila čez in čez navlečena tenka mrena. Tudi hladno je bilo.

Vrgel sem se torej med debele preizkušene bukovce. Korak za korakom je šlo. Že v prvih melinah sem ob poti naletel na navadno mladomesečino, imenitno praprotnico, ki me vedno znova privzdigne. V prvi steni nad potjo sem nekaj više staknil še skalno pre-rast. Navadno snežena rupa pod vrhom Vogla je bila

Planina Razor

Foto Ivan Laharnar

Trebušasti svišč Foto Ivan Laharnar

Navadni kukovičnik Foto Ivan Laharnar

že brez snega, kar je kazalo, da je pomlad že daleč in da botanična pot proti Črni prsti ne bo tako rožnata. Ob osmih sem bil vrh Vogla. Ob možicu sem se razkomotil. Nebo se je trgalo, sonce se je vse bolj kazalo. V kratkem bo zasmodilo in potem me bo tja do Črne prsti žgalo. Že slišim Marto, kako mi vpije: "Srajco gor!" A prav žlahtno se je po kakšni razgledni grebenski poti gibati brez srajce, napol nag. Nič ni lepšega. Ogleдал sem si vse vrhove tja proti Krnu, bohinjsko stran, staremu sem glasno povedal, da sva že opravila. Pogled proti Rodici me je zaskrbel, štramac okrog Šije se kar vleče. "Ti babura nemarna," sem ji požugal, "kaj vse bom moral postoriti, da te bom obhodil!" Ja, pogled čez Šijo me je sproti treznil. "Dej," sem si rekel, "misli na kaj drugega." Le kolikokrat sem denimo prihajal na Vogel s Škrbine, s Konjskega sedla ali pa z Rodice in me je na vrhu čakal zadnji izdatnejši postanek pred spustom h gostoljubni koči na planini Razor. Kolikokrat mi je vse odleglo in padlo s pleč. Zlahka sem se utiril v presenetljivo igro oblakov in megle, po mobiju tolašil Marto in sanjal pri belem dnevu! To so bile urice!

Le hitro sem si oprtal nahrbtnik in se spustil proti Šiji. Na vzhodni strani sedla se je pot postavila pokonci, odmikala se mi je le z vdanostjo in trmo. Ko sem se prerinil čez Suho, sem bil že kar zdelan. Dolgi klanci proti Rodici niso bili prehudi, a so mi presedali. Rozete Wulfenovega jegliča sem videl vsepovsod, že davno so odcveteli, najbrž že v maju.

Na vrhu sem vrgel vse od sebe. Sledil je izdaten počitek. Sonce je delalo z vso paro, lepo beli oblaki so se začeli loviti za roke, od nekod so si naredili sivine, na obrobjih neba so napovedovali kakšen dež. A me ni posebno skrbelo.

Trije planinci smo skoraj hkrati osvojili vrh. S Črne prsti je prišel nekdo s Tolminskega, prav tako napol nag kot jaz. Tretji možakar jo je zlagoma prisukal iz Bohinja. Bil je zapet v črnem od nog do glave. Iz nahrbtnika sem potegnil pristrčnico in jima ponudil. Tolminec se je vidno razveselil: "O, hvala. Prav rad srknem!"

Abraščevalistni grint
Foto Ivan Laharnar

Gorenjec je odmahnil: "Ne, ne, se ne bi dobro izšlo." Torej sva s Tolmincem srknila. Božjemu dnevu, ki naju je božal z vseh strani neba, nisva storila sile. Pod vtisom ljube gorske krajine in živahne igre pisanih oblakov smo bolj molčali.

S trave vrh Rodice sem vstal zadnji. Sprva sem ves lahek pomislil, da imam lep del poti že za sabo. Srhljiv se mi je zdel le oni zadnji klanec proti Črni prsti. Pa sem se odpravil. Pot je krasno speljana. Kar zvesto se drži svoje višine, gorske vrhove obletava z desne in z leve. Na levi Bohinjsko jezero in patnošter gora nad njim, na desni Baška grapa, Rut in Grant, vsak v svojem hribovskem gnezdu, onkraj pa Kojca in Porezen, čez vse domači griči.

Oblaki so se igranje zbirali in spet ločevali. Sonce je žgalo. Na večer se je obetalo nekaj moče. A take stvari sem poznal od prej. Tam na Črni prsti se zna narediti lep večer, spokojen, rdeč. Pod noč morda zadonijo nebeške orgle, morda bo šlo v forte. Kakšen bo moj zadnji večer na Črni prsti?

Bilo mi je jasno, tako kot sem slabel tja proti Črni prsti, bo ta pot res zadnja.

Malo pred kočjo se steza spusti v razbit skalnat svet, do škrbine, od koder se v kratkih kljukah dvigne do vršne ravni. Tu se mi je ustavilo. Nebo se je skoraj

Poljane srčastolistne mračice Foto Ivan Laharnar

Žarkasta košeničica Foto Ivan Laharnar

zagrnilo, na obrobjih je že pogrmevalo. "A jo bom zrezal po suhem do kože?" sem mlel sam pri sebi. Kar naprej sem se ustavljal in lovil sapo. Vse več razcvetanih rož sem srečeval, zatišna lega jim je očitno prijala. Ob mnogih sem se na kratko ustavljal in jih slikal. Saj je zadnjič, sem kimal v opravičilo. Že v skalah sva se spet srečala s skalno prerastjo. Zdelo se mi je, da nekdo zvrha opazuje moje početje. Se morda naslaja ob mojih mukah. Ko sem pripihal bliže, sem videl: bil je le na kolu pritrjen smerokaz.

Nebo je počrnelo tudi nad mano. Za hrptom mi je grmelo, zavese so mahedrale v Bohinjsko jezero. Triglav se je le še polovičarsko lišpal v blede svetlobi. Začelo je štrcati. Debelo. V tistem je po mobiju poklicala Marta. Nobenega pravega glasu nisem spravil iz sebe. Najbrž sem jo prestrašil. A bežal sem h koči. Veliko dežja ni bilo. Na pragu sedeč, noge mi je rahlo močilo, sem popupcal prvi pir. Počasi in z neskončnim užitkom je šel dol. A niti do dna ni padel.

Vsenaokrog pa je nebo divjalo. Nevihte so se selile od Porezna za Blegoš, nad kranjsko ravnjo je svinčeno črnelo, od vsepovsod se je bliskalo, še nekaj mavrice se je rodilo. Bilo je tudi dražljivo opazovati vse to dogajanje, namreč od zgoraj, zviška. Obilje nebes me je v živo zadelo. Nehal sem upati, da se bo do večera zbistrilo in da me čaka eden najbolj presunljivih večerov v moji planinski karieri. Upal sem, da se bo Črna prst pošteno poslovila od ostarelega ljubitelja, vsaj tako kot se je speljalo pred letom, ko sem isto pot opravil v nasprotni smeri, torej iz Bohinja čez Črno prst, Rodico, Vogel do Tolmina.

Greben Tolminsko-Bohinjskih gora proti Rodici in Črni prsti Foto Ivan Laharnar

Ob sedmih sem sedel k ričetu. Privoščil sem si še en pir, a odrešila me je šele odlična kava, po njej se je žeja le unesla.

Zunaj se je ponovno uscalo. Kranjska stran je dokončno potemnela. Rekel bi, da se je tam utrgal oblak. Za Krnom so se stvari rahlo čistile. Z rdečim sončnim zahodom ne bo nič! Vse je bil sivo, dež sploh ni več ponehal. Vsake toliko se je grdo zablisalo in debelo zagrmelo. Črna prst se me ni hotela usmiliti. Sonce se je tistega dne nadelalo in je že spalo za devetimi gorami. Zadovoljen sem moral biti s sivim pogledom na Porezen onkraj Bače. Skozi okno sem ga videl zelo razločno.

Bilo je še zgodaj. Kaj naj bi storil? Le kaj neki. Zavabil sem se v korito. Sprijaznjen in hvaležen, da sem jo kar dobro odnesel, sem gladko zaspal. Pojma nisem imel, kdaj je nehala štrcati.

Zjutraj sem bil kot vedno prvi pokonci. "Glej zdaj ti to!" sem si rekel. Svetloba jutranje plavih nebes je silila k meni, preplavila je mojo izbico, najbrž se mi je ulovila v očeh. Odprto, plavo, preširoko je bilo nebo. Le nekaj visokih vrhov je štrlelo iz megle, belo morje pa je migetalo in vrvelo, kot da je živo. V nepopisni tišini gorskega jutra je nekje iz megle pribodlo sonce in zaslepilo nekaj srečnežev, natresenih po vrhovih. No, sem si rekel, Črna prst se vendarle hoče spodobno posloviti od starega zaljubljenca. Tisti trenutek bi objel vsakogar, ki bi mi prišel naproti. A ni bilo nikogar, le morje zlate tišine se je prelivalo iz doline v dolino. Preden sem se spustil na pot proti Bohinjski Bistrici, sem se pod dvoriščno škarpo oglednil za navadno mladomesečino. Ni je bilo videti. Tudi srebrne krvomočnice je bilo bolj malo. Prav vse bilke, vejice in rožice so bile ovešene z vodo preteklega večera. Še tiste

cvetke, ki se običajno obračajo k soncu, so tokrat kimalo. To bo mokra pot! Po kratkem dvogovoru s stari onkraj doline sem se spustil proti megli. Dobro je to, da sonce pije meglo vedno od zgoraj navzdol, mi je prišlo na pamet.

Zagazil sem na cvetlični vrt, s sedla levo proti Orožnovi koči. Že med skalnatim delom poti je cvetelo vse mogoče. Alpsko medenico sem si zapomnil, spet se je pojavljala kobulasta vetrnica, tudi gozdna krvomočnica ni manjkala. Niže, čez melino proti veliki privaljeni skali je bilo pisano kot vedno. Tako je pač na Črni prsti. Ves čas sem se ustavljal. Vendar se mi je zdelo, da se je to včasih zelo odprt svet rahlo zarastel. Pod skalo se je spolzka pot vila skozi grmišča, mimo macesnov in v gozd proti Orožnovi koči. Tu nekje se je začejala ali pa končevala bohinjka botanična pot. Na polnem soncu je bilo ob poti zelo dražljivo prebirati tablice z imeni alpskih rastlin. Čisto vse sem prezeval. Menda sem vse poimenovane rože poznal, iz tira me je vrgel le neznani navadni čepnjek.

Do kočice sem imel bogato in zgovorno pot. Prijazen oskrbnik mi je skuhal imenitno kavo (že drugo v teh gorah). V roke mi je potisnil še svežo knjižico *Rastlinstvo Črne prsti in njena botanična pot*. Avtorja sta moj prijatelj in mentor dr. Igor Dakskobler in Polona Strgar. Na Črni prsti torej ne gre brez Dakskoblerja. Dvakrat sva se na gori že srečala, tretjič mi je postregel pa s knjigo.

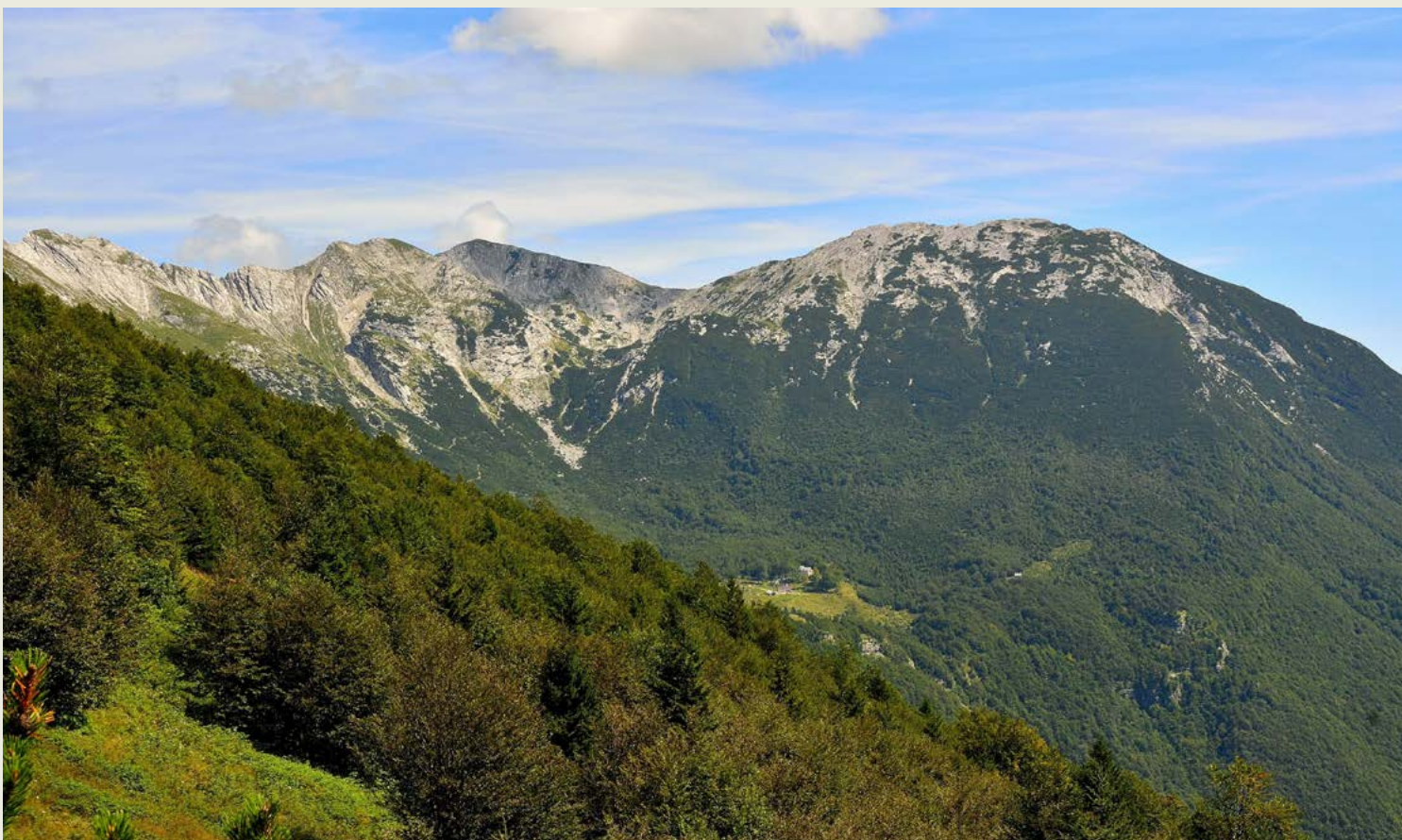
Nekaj dni po turi me je Igor poklical, češ da ima zame drobno knjižico.

"Jo že imam."

"Ja, kje si jo pa dobil?"

"V tamkajšnjem območju, v Orožnovi koči!"

Vogel in Žabiški kuk, spodaj planinska kočica na planini Razor s poti proti Škrbini
Foto Ivan Laharnar

Joj, koliko vode!

Soteske nad Loško Koritnico

Ko slišim hrumenje voda, se v mislih včasih nehote vrnem v otroštvo. Ko je v najhujši zimi usahnil mali vodnjak, je bilo treba ponjo daleč v grapo. Oče je na velike transportne sani navezal smuči, oba pa sva, prav tako na smučeh, z njimi vlekla z vodo napolnjen čebriček. Talili smo tudi sneg. Kadar za temperature čez dan že presegle ledišče, se je sneg na strehi počasi talil in kapljice, združene v žlebu, so v tankem curku odtekale v škafo.

"Zaročenca"

Foto Olga Kolenc

Navdušenje pri raziskovanju Trente pred mesecem dni me je gnalo dalje, v Loško Koritnico ali dolino stoterih slapov. Reka Koritnica, ki izvira ob vznožju Mangarta, Kotovega sedla in Jalovca, se pri trdnjavi Kluže zoži v kilometer dolgo sotesko s koriti. S svojimi divjimi in skritimi pritoki je ustvarila neponovljivo zgodbo naravnih čudes. Nismo prvi, ki danes odkrivamo to slikovito okolje. Davno pred nami sta tod vodili prastara jantarska in starorimska pot, kasneje so ji sledile turška, Napoleono-va, pa avstro-ogrška vojska. Moč in lepota narave v teh koncih sega vse od nebes do pekla. Po potresu prizadeto območje leta 1998 je na prelomu tisočletja usodno zaznamoval zemeljski plaz Stože. Nad

alpsko dolino, ki je zajeta v Triglavski narodni park, bdi kar 15 dvatisočakov: Mangart, 2679 m, Koto vo sedlo, 2134 m, Jalovec, 2645 m, gore Loške stene (Plešivec, 2184 m, Bavh, 2186 m, Vrh Goleževice, 2119 m, Bedinji vrh, 2175 m, Morež, 2261 m, Bricelj, 2346 m, Oltarji, 2208 m, Vrh Rup, 2245 m, Oblica, 2246 m, in Vrh Krnice, 2234 m), Rombon, 2344 m, in Jerebica, 2125 m.

Slapovi Predelice ali Predilnice

Po nastanitvi v Logu pod Mangartom sem se najprej posvetila raziskovanju potoka Predelica, ki ima na območju mejnega prehoda Predel več manjših izvirov. Izliva se v Mangartski potok in je le ena izmed vodnih žil, ki napajajo reko Koritnico. Prebija se skozi težko dostopno sotesko, ki je, razen na treh označenih izhodiščih, dostopna predvsem za plezalce. Potok, ki ponekod tiho drsi čez prodišča, se ob skalnih pregradah združuje v številne večje in manjše slapove. Kristalno čista voda, ujeta v tolmu, spominja na prvobitno stvarjenje sveta.

Dostop do zgornjega dela slapov je tik nad cestnim odcepom za Mangartsko sedlo, kjer nas kažipot usmeri v gozd, proti grapi. Kmalu sem prišla do razgledišča, ki nam razkriva pogled na modrozeleni tolmun z imenom Smaragdno oko. Spustila sem se do njega, vendar soteska pod njim postaja ozka in divja. Grapa nad njim se na krajšem delu povsem umiri, voda v strugi je bila nizka in ravno prav topla, da mi je osvežila noge. Pri manjšem sotočju sem sledila

Smaragdno oko
Foto Olga Kolenc

komaj opazni stezici na levo. Ko dosežemo zatrep soteske, vidimo petdeset metrov visok Predelski slap. Čeprav so bile njegove vodne zaloge skromne, mu daje poseben čar lepota razpršenih kapljic, ki se odbijajo vzdolž stene. Po vrnitvi do viadukta Mlinč nas preseneti pogled na velik slap na Mangartskem potoku, čigar struga je divja in težko dostopna.

Do srednjega dela slapov nas usmeri kažipot, ki nas pripelje pod trideset metrov visok slap Zaročenca. Najdemo ga nekje na polovici poti med zaselkom Strmec in odcepom ceste za Mangartsko sedlo. Sicer lepa in označena pot, ki vodi v grapo, je v spodnjem delu zaradi odpadlega listja precej slabo vidna. Že na daleč zagledam dolg in ozek slap, ki čez

Dvojna latvica
Foto Olga Kolenc

*Eden od izvirov
Možnice
Foto Olga Kolenc*

navpično steno pada v amfiteater. Pred časom naj bi v zgornjem delu padala dva slapova, ki ju je razdvajala velika skala, kasneje pa sta se združila v enega samega. Pregrado je očitno odnesel čas, "zaročenca" pa zdaj za vselej ostajata združena v eno. Brez brodenja po vodi tudi tukaj ne bo šlo, za dostop do tolmana pa bo potrebno tudi nekaj lažjega plezanja. Pristop do spodnjih slapov je iz Loga pod Mangartom in poteka po brezpotju. Zavijemo pod most in kmalu smo ob razbijalcu vodnega toka, ki so ga zgradili po usodnem plazju leta 2000. Zaradi neprehodnega terena moramo večkrat prečiti strugo, prehode pa nam na nekaj mestih nakaže komaj opazna steza. Vodostaj je bil ob mojem obisku zaradi obilnega deževja zelo visok. Deroče brzice in spolzki kamni so me prisilili v vodo tudi do zadnje plati. Soteska se vse bolj oži, nad nami pa se dvigajo navpične stene, ki prehajajo v kanjon. Uspelo se mi je prebiti do ostankov starega jezua, kjer se je moje raziskovanje tudi končalo. Ob njegovem desnem robu, kjer je edini prehod, se dviga skoraj navpična brežina brez enega samega oprimka.

Prikrajšana sem bila za ogled 20 metrov visokega Poševnega slapa in drugih divjih lepot, ki jih v svojih nedrjih skriva soteska. Sestop v smeri prihoda je bil precej zahtevnejši kot pa pristop, saj si ni mogoče zapomniti vseh prehodov. Zavedela sem se, da takšne poti niso najprimernejše za samohodce.

Slapovi Fratarice

V Loški steni, natančneje v Matjaževem žlebu, so našli več kot dvajset slapov različnih velikosti in oblik. Ustvaril jih je potok Fratarica, ki si je skozi divjo sotesko utrl pot do Loga pod Mangartom in reke Koritnice. Ker je grozila vročina, sem se že zgodaj zjutraj odpravila na pot. Prebredla sem Koritnico in sledila označeni poti, ki vodi v sotesko. Kolovoz, ki se vse strmeje dviga, kasneje preide v planinsko stezo. Večinoma poteka nad robom soteske in tako omogoča lepe razglede tudi tistim, ki ne zmorejo spusta do samih slapov. Udobna, a z drevesnimi koreninami prepredena pot, ki je obenem posuta z listjem, je v mokrem precej nevarna za zdrsa.

Že na začetku poti se desno pod nami odcepi nekaj kratkih stezic, ki vodijo do razgledišč. Voda v grapi rohni in med zagozdenimi balvani pada prvi, pet metrov visoki slap. Sledita mu Dvojna Latvica, ki spominja na prizore iz pravljic. Smaragdno zelena tolmana povezujeta dva slapiča, prvi je visok dva, drugi pa štiri metre. Grapa je bila bujno zelena in tudi voda se je zrcalila v njenih odtenkih. Sončna svetloba ni zmogla preseči vseh senc, da bi ji dodala lepoto nebesne modrine. Nad slapoma Škropilnik in Ihta sledi slap Katedrala. Imela sem srečo; spust v grapo mi je omogočila začasna vrva, ki jo je nekdo pritrnil za drevo. Kratek spust brez oprimkov je še posebno v mokrem zelo nevaren za zdrsa.

Pristala sem pod mogočnim obokom tega naravnega svetišča. Skozi ozko režo nad nami pada osemnajst metrov visok slap, ki z nekaj poskoki doseže tolmana. Pramen svetlobe se je na nekaj mestih prebil vse do dna in vodo obarval na modro zeleno. Energija žive vode je napolnila moje telo in mi zbitrila duha. Vzela sem si čas, nato sem se vrnila do steze. Kmalu sem dosegla veliko in zračno razgledišče. Borovci, ki jih je grelo sonce, so oddajali poseben vonj, ki je bil malce drugačen kot tisti ob morju. Na nasprotni strani soteske se pod nami v vsej svoji veličini razgali znameniti, okoli petdeset metrov visoki slap Parabola. Ozka steza, ki vodi k tolmanu v grapi, je strma in brez varoval, teren pa je izredno drsljiv.

Za krajšo uravnavo sledita dva manjša slapova, naslednji, petnajst metrov visoki dvostopenjski slap gorvodno pa je Dvojni ribežen. V zatrepu Krniške stene ob močnem deževju pada od sto petdeset do dvesto metrov visok slap, nato pa voda le še polzi čez skale. Tako je bilo tudi pri mojem obisku. Glede na opise v zgornjem, težko dostopnem delu soteske, sledijo slapovi in tolmani, med katerimi je najvišji sto dvanajst metrov visoki slap Veliki Drsnik.

Moja pot se je končala v zatrepu, saj je bila struga Fratarice še v začetku julija zasuta z visokim snežnim plazom, prehoda ob njej pa brez plezanja ni. Voda je v plazu izdolbla dva predora in prizor je bil več kot le zanimiv. Žive duše ni bilo in mir je bil neskončen. Sonce se je uprlo v zatrep in vroč poletni zrak se je mešal s hladom, ki je vel po grapi. Na novo prebujena zemlja je zadišala in pod snežnim napuščem je že vzcvetel repuh. Pomlad je na južni strani grape že prerasla v poletje, ki je v Loški steni talilo zadnje zaplate snega.

Slapovi Možnice

Med Rombonom in Jerebico se skriva slikovita dolina Možnica s potokom Možnica, ki mu domačini pravijo Nemčlja. Na svoji poti je izdolbel številna korita, tolmane in žlebove ter jih oplešal s slapovi. Največji je osemnajst metrov visok Možiški slap, ki skozi naravno okno pada v tolmun. Na spletu sem našla številne opise poti, vendar sem se pri raziskovanju doline poleg nekaterih označenih stez lotila tudi brezpotij.

Iz Loga pod Mangartom sem se zapeljala do odcepa za dolino Možnice, kjer je manjše parkirišče. Do Počitniškega doma, pod katerim najdemo označeno stezo, ki vodi do izvira Možnice, nas čaka slaba ura hoje. Po spustu v grapo nas na nadmorski višini 974 metrov presenetijo številni mali izviri in ni težko izbrati, kateri med njimi je najlepši. Velike skalne balvane prerašča mah, ki je na senčni strani struge še posebno bujen. V skalah nad nami skozi malo odprtino v premeru hišne vodne cevi pada slapič, ki se na dolžini slabega metra že razprši na prvih skalnih ovirah. Voda prši na vse strani, mah pa se v obilici vlage nabira v gube in sili čez skale. Zaradi obilnega deževja so v obliki vodne prhe od vsepovsod curljali majhni slapiči in vsi so stremeli k istemu cilju.

Studenčki so veselo klopotali tudi na sončni strani brega. Male vodne žilice in žile so se v soteski pod nami združile v eno samo. Če hočemo videti kaj več, nas čaka brezpotje. Med drevjem sem našla prehode do prvih manjših slapov, ki se pretakajo skozi naravne žlebove v skalah. Ko prehoda navzdol ni bilo več, sem se vrnila na stezo. Vračala sem se do ceste in označenega odcepa za Korita Možnice. Je nekje na sredini poti med Domom v Možnici in cestnim odcepom, kjer zapustimo vozilo. Ob kažipotu za korita se na desni strani odcepi široka, skoraj položna gozdna pot.

Najprej sem sledila gozdni poti, ki nas hitro pripelje nad strugo, kjer se tudi konča. Sledi komaj opazna steza, vendar pri skalnem možicu nisem več našla prehoda. Raziskovanja sem se lotila s spodnje strani, tako da sem se v grapo spustila po brezpotju. Z gozdom porasla strmina tod ni prehuda, je pa teren tik nad strugo brez uporabe vrvi povsem neprehoden. Po dolgem času sem znova objemala debela dreves, prav mi je prišla tudi vsaka kolikor toliko močna veja ali rogoviča. V strugi so se ponekod nakopičila

razmetana drevesna debela, ki jih je v svoji ihti med balvane zagozdila voda. Tudi tod sledijo večji in manjši slapiči, ki se pretakajo skozi žlebove in korita. Po gozdni poti sem se vrnila do oznake za Korita Možnice. Med drevjem se spuščamo strmo navzdol; hrumenje vode v grapi se stopnjuje in presenečeni smo, ko zagledamo mali, a trden mostiček. Zgrajen je tik nad koriti, razgled nanje pa je veličasten. Na desni strani grape sem slutila prehod ob strugi navzgor, vendar je bilo za dodatne podvige vode preveč. Prebila sem se do velike skale in bila hvaležna vodi, da mi je odnesla le pokrovček od objektivna. Ob mostu sem sledila stezi, ki nas v obliki polkroga pripelje nazaj na makadamsko cesto.

*Voda Predelskega slapu se razprši v tisoče manjših kapljic.
Foto Olga Kalenc*

Zadnje ure pred odhodom domov sem izkoristila še za potep do zatrepa Možnice. Široka, povsem suha struga, napolnjena s snežno belimi balvani, sega vse pod vršace. Očitno jo polnijo le veliki nalivi in deževja ter spomladi taleči se sneg. Veter je šumel v bujnih bukovih krošnjah in ko sem presešla gozdno mejo, je posijalo sonce. Dolina, ki se v zgornjem delu odpre, se mi je v igri svetlob zdela še bolj tiha in sama. S svojo prisotnostjo sem zmotila nekaj gamsov, verjetno še kakšno drugo žival, ki je v naravnem sožitju s človekom tukaj našla svoj prostor.

Po štirih dneh hoje gor in dol, plazenja med balvani in stopicanjem sem in tja zaradi iskanja najboljših fotografskih motivov, je bila mera polna. Moja duša je bila nahranjena, ne več rosno mlado telo pa si je želelo predaha. Lahko bi rekla tako, kot je imel navado reči naš oče Rudolf, izmučen od fizičnega dela, da je za v sveto olje. Že pozabljene poškodbe so me opomnile, da so še vedno tu, za kratkoročen spomin pa sem prinesla s seboj več prask in modric ter nove raztrgane hlače. ●

Drugačen alpinizem

V zadnjih desetih letih se je v alpinističnih odsekih zgodila velika sprememba in zadnje čase dobiva nove in nove pospeške. Sprememba je kadrovska: v alpinistično šolo so se začeli vključevati drugačni ljudje in zdaj, po dobrem desetletju (ne)opažene spremembe, zdaj, ko so novi alpinisti in večni pripravniki zasedli stene, slapove ter plezališča, je čas, da pod črto naredimo obračun.

Tarnanje, da tečajniki niso za nikamor, ni sprememba, ampak je stalnica vsaj od takrat, ko jaz nisem bil za nikamor. Tovrstnemu tarnanju lahko, sodeč po pripovedih in dokumentih, sledimo daleč v preteklost, hkrati pa je tudi danes tukaj. A vendarle je nekoč resnično vse začelo postajati drugačno. Kdaj? Kje? Kaj?

Vsako leto se je v alpinistični šoli pojavilo nekaj posameznikov in posameznic, ki zanje niso bili sposobni. Psihofizično. Večina fizično. Do psihologije niti niso zares prišli. Kar naenkrat so bili tam ljudje, ki niso bili sposobni ne plezati, ne dolgo hoditi, ne laziti po zapletenih sestopih, ne zdržati brez hrane in pijače. Niti niso nameravali kaj dosti storiti, da bi postali primereni za alpinizem. Nekje so videli fotografije plezalcev, ki premagujejo navpične stene in osvajajo vrhove. Postalo jim je všeč in vpisali so se v tečaj.

Postati alpinist je pomenilo neke vrste birmo. Prejel si znamenje zrelosti in popolne zaznamovanosti. To znamenje je bolj ali manj neizbrisno v očeh tistih, ki so ga podelili. In potem so ljudje celo življenje, do bridkega konca v gorah ali v postelji, plezali ali vsaj redno zahajali v gore. Dokler se to ni spremenilo.

Moralo je miniti nekaj časa do spoznanja, da alpinizem ni zumba, joga ali pilates. Verjetno je marsikoga pritegnil in preslepil sproščen življenjski slog alpinistov in alpinistk. Potovanja, filozofija "climb now work later",¹ pivo po turi in sestanku. Pri tem so pozabili opaziti, da vitka in skladna telesa ne zrastejo zaradi hlač E9, flisa Patagonia ter obutve za dostope. Pozabili so opaziti obiske umetne stene, neskončno število zgibov, plezanje v plezališčih, porabo kalorij na dolgih vzponih in dodatek še kakšnega športa.

Mnogi in mnoge so obupali in odstopili od podviga, ki je bil vnaprej obsojen na neuspeh. Nekateri so obstali na obrobju AO. Nekateri pa ... Zapleteno je!

Nekoč sem o tem govoril z alpinistično starostjo. Človekom, ki je življenje posvetil goram. Še danes, v upokojenskih letih, je zelo aktiven, stalno v gorah in še vedno pleza. Eden tistih, ki jim na odseku pravijo: legenda. Rekel mi je: "Klemen, te generacije so povsem drugačne od naju."

Hitel sem naštevati številne razloge, ki bi ovrgli njegovo tezo. Češ da je on doživel res še "divje" čase. Slabo opremo, številne bivake, potovanja pod steno z avtobusom in vlakom, neuporabne vremenske napovedi, popolno posvečenost. Rekel sem mu, da je plezal več, dlje in predvsem pogumneje. Bil je pripravljen tvegati več in več zastaviti za cilj.

Odvrnil je, da je med njim in mano precej manjša razlika kot med menoj in "temi novimi". Začel sem prezagodaj, tako da starša niti nista vedela, kaj se v resnici grem. Preden sta kaj posumila, sem v špil spravlil še dva brata. Bila so obdobja, ko sem veliko plezal. Eden od bratov je v glavnem le plezal. Doživel sem nekaj pustolovščin. Bil resnično lačen in žejen. Prezebel. Ozebel. Imel slabo opremo, pretihotapljeno iz tujine. Nič denarja, da bi kam šel, a sem vseeno šel. Sanjalo se nam ni, kakšne so razmere. Šli smo in pogledali. Pogosto zaman. Nekajkrat je bilo sanjsko. Take stvari.

Nekoč se je računalo, da se alpinizmu popolnoma posvetiš. Številni tega nismo storili, a vseeno se je na to računalo. Rekli so nam, da mora biti alpinist vsaj malo egoist. Ti, ki so to rekli, so mu bili popolnoma posvečeni. Kaj dosti drugega jih ni zanimalo. Pričakovali so, da bo naša prva prioriteta. Grdo so nas gledali, ker ni bilo tako. Bili so zadovoljni, ko smo kakšno sezono veliko plezali. Predvsem smo bili sposobni in usposobljeni. Psihofizično. Nekateri bolj psihično, nekateri bolj fizično. Čeprav v napačnih hlačah, flisih in v običajnih *adidaskah*.

Upravičeno so govorili, da je alpinizem način življenja. Uravnaval je šege in običaje čez leto. April je bil za *vplezavanje* v plezališčih. Dnevi okrog prvega maja so bili za Paklenico. Potem je bil Kogel. Potem stene. Za posvečene odprava. Potem Dolomiti. Nato Rušica. Čakanje na sneg. Sledili so prvi zimski vzponi. Slapovi. Zimske razmere. In spet je bil tu april.

Izpita za alpinista ni bil zgolj izpit, bil je prava iniciacija. Ni šlo zgolj za oceno znanja, temveč za oceno, ali si "taprav". Izpitu je sledil sprejem med alpiniste, ki ni pomenil zgolj žurke, ampak iniciacijski sprejem v posebno družino s svojo kulturo in pravili. Namen iniciacij nasploh ni le včlanitev, njeno bistvo je, da iniciiranec postane nekdo drug. Deček gre skozi usodno preizkušnjo in postane mož. Takrat dobi novo ime, ker je postal drug človek. Postati alpinist je pomenilo neke vrste birmo. Prejel si znamenje zrelosti in popolne

¹ Najprej plezanje, potem delo.

zaznamovanosti. To znamenje je bolj ali manj neizbrisno v očeh tistih, ki so ga podelili.

In potem so ljudje celo življenje, do bridkega konca v gorah ali v postelji, plezali ali vsaj redno zahajali v gore. Dokler se to ni spremenilo.

Dandanes lahko pozabimo na iniciacije. Premalo je pravega materiala. Izpit za alpinista postaja vse težji, ker komisije želijo izluščiti tiste "taprave", ki jih od nikoder ni. Zato razočarano še nekoliko otežijo izpit. Sprejem ni prejem neizbrisnega pečata, ampak je zgolj žurka z nekaj tepežkanja z vrvo.

Toda kaj se je v resnici spremenilo? Alpinizem je nehal biti način življenja. Razen profesionalcev skoraj ni več ljudi, ki bi se mu posvetili. Ki bi živeli, da plezajo. Danes ljudje nekaj časa kolesarijo, potem opravijo s skrajšanim *ironmanom*, preovinkarijo kak oviratlon in se nato vpišejo še v alpinistično šolo. Vzpnejo se na nekaj gora, preplezajo kakšno steno in se nato lotijo bolj umirjenih projektov, na primer peke kruha z drožmi ali ljubiteljske fotografije.

Mladina vse to združuje v nekakšno *outdoor* početje. Malo MTB, malo plezanja, malo kampiranja, malo turne smuke z Zelenice, kakšno *potovanjce* v Peru in tako. V pravih hlačah, v primernem flisu, z obvezno kapo z ravnim šiltom na glavi.

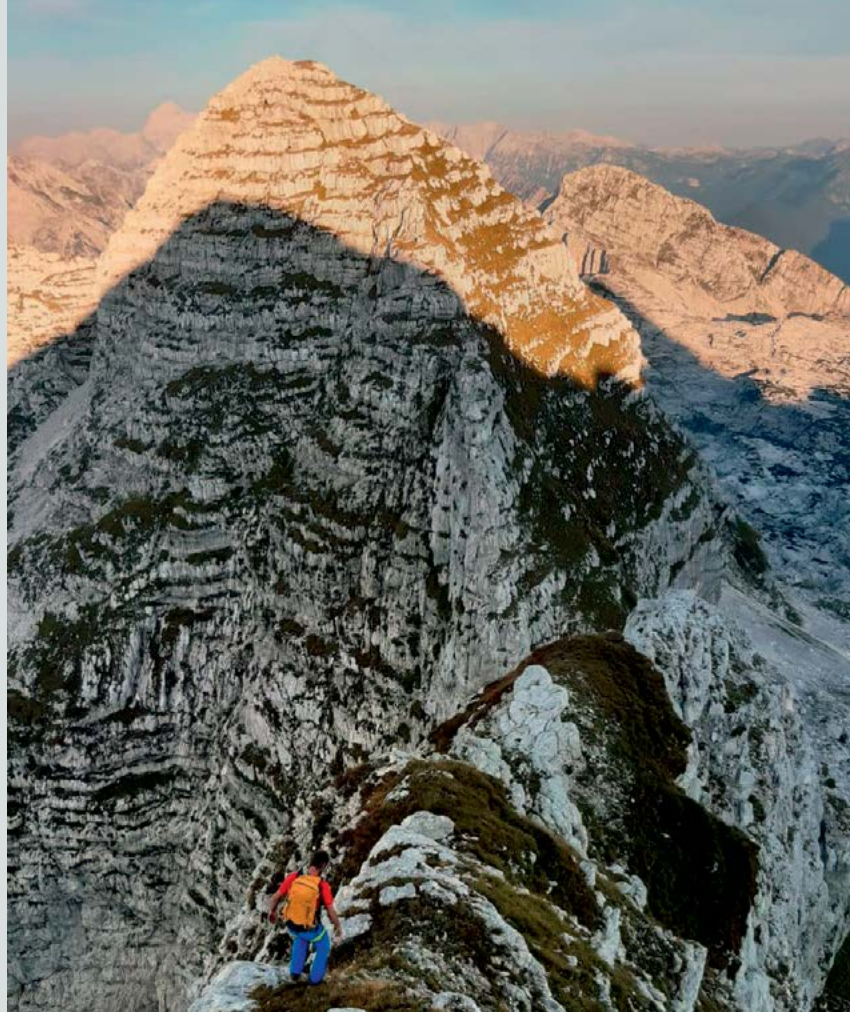
Razočarane gospodinjke odkrijejo nov življenjski elan, ker so se osvobodile nekdanjega moža in otrok. Smisel življenja najdejo v vznemirljivih prostranstvih gora, v pajkicah in *instagram hashtagih*. V njih vznikne predstava, kako osvajajo najvišje gore, premagujejo težke stene, osvajajo nekoristni svet. Dokler jih ne doleti nezgoda ali, vsaj enako verjetno, spoznajo novega tipa, s katerim se nato lotita *feratanja*. "Prasec" in mlajša tega zagotovo ne zmoreta. To mu vsak konec tedna pokaže na Facebooku.

Alpinizem se je iz načina življenja, iz popolne posvetitve, počasi spremenil v rekreacijsko dejavnost. Nekdo se ga loti na mlada leta, nekdo pozneje, nekateri, ko se jih loti kriza srednjih let. Oprema je dostopna. Izobraževanja so na vsakem koraku. Dostopnost do sten se je povečala. Tudi tako se da.

Življenje mu posvetijo le tisti, ki postanejo profesionalci. Najprej mlada leta, pogosto študentska, ko se da plezati, študirati in celo kaj delati. Če pridejo uspehi, pridejo pokroviteljstva, ki niso dovolj za preživetje, a dovolj za opremo in odpravo. Pozneje postane gorski vodnik oz. vodnica. Ves čas je v gorah in na treningu. Počasi, z leti, je vse bolj vodnik in vse manj uspešen alpinist. Nekoč bo prišla upokojitev. Takšna in drugačna.

Do sem smo se zgolj sprehodili skozi spremembe, ki so naplavile današnje stanje. Mnoga področja človeškega življenja so bila podvržena velikim spremembam. Alpinizem ni izjema. V spremembah niti ne smemo videti težav. A vendar obstaja sprememba, ki jo moramo videti kot problematično. Zazna jo statistika in zaznamo jo gorski reševalci. Vse več je reševanj občasnih alpinistov.

Nekdaj se je alpinist razvil. Pogosto je izhajal iz gorskega okolja ali iz družin, ki so bile alpinistične ali

planinske. Svoje navade, motoriko, navajenost na gorsko okolje in stene je začel graditi v otroštvu ali vsaj v mladih letih. Iz tega so zrastle mentalne in telesne izkušnje, ki so ključne. Nekatere izjeme so prišle iz drugačnih okolij, a so se še v mladih letih popolnoma posvetile plezanju in se primerno razvile.

Jaz, moški srednjih let, težko postanem *prima* balearina. Niti ne morem postati srednji napadalec nogometnega prvoligaša. Tako moji vrstniki in vrstnice, ki se lotijo alpinizma, ne morejo postati naslednji Franček Knez. Hja, še naslednji Klemen Belhar ne morejo postati. Jaz, moški srednjih let, sem pred nekaj leti postal rekreativni cestni kolesar. Kar gre. Toda nikakor ne morem ujeti prekaljenih borcev ali mladeničev in mladenk v najboljših letih. Tako to gre.

Alpinizem je verjetno preveč tvegan in zahteven, da bi lahko predstavljal občasno rekreacijo. Tako ga lahko dojema in izvaja nekdo, ki ga je prej zajemal z večjo žlico in večino življenja. Lotiti se ga malo na pokušino in popolnoma prepozno je izjemen izziv za alpinistične šole, za GRS in za tiste, ki se ga lotijo.

Nimam rešitve. Ne vem, kaj storiti. Imam le priložnost, da vse vpletene pozovem k premisleku. Stanje zahteva prilagoditve v PZS in alpinističnih šolah. Vas, ki bi radi postali naslednji "gorski sveder", pa želim spodbuditi k trojnemu premisleku. Veste, zelo hitro postane težko, nevarno in neprijetno. Če se želite mučiti, se morda lotite ultra gorskega teka. Občasni znanci mi zatrjujejo, da sta tenis in golf precej prijetna športa. Ste ju že poskusili? ●

Alpinizem je verjetno preveč tvegan in zahteven, da bi lahko predstavljal občasno rekreacijo.

Foto Peter Poljanec

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Izpoved neke reke

Sem Voda in nisem slepa, starejša sem od človeštva, imam spomin, sem vedeževalka in prerok.

Takšna je tudi naša voda, voda iz reke Ljubljanice; takšna je v izviru Retovje na Verdu in takšna je Močilnikova voda na Vrhniku. Sestri sta, ki se združita pod drugim lesenim mostom med Verdodom in Vrhniko. Veselje ob srečanju in veselje do potovanj ženeta ljudi na pot, a žal žalost odhoda iz domačega kraja vedno jemljemo s seboj.

Markacija
na poti v Retovje
Arhiv Jusa Ikanoviča

Voda, ki izvira v Retovju z laskavim imenom Velika Ljubljanica, je malce vzvišena. Je sicer majhna reka, a zapisana z veliko začetnico. Na svet prihaja skozi dve okni, Malo in Veliko okence. Morda je prav ta dvojnost rojstva povezana z njenim imenitnim imenom, ki so ga bile deležne samo velike kraljice in častitljivi vladarji sveta. Eno okno občasno presahne, drugo, manjše nikoli. V nenehni pripravljenosti je, škili s pogledom v nebo, a spodaj v sebi stežka zadržuje vodo, da ne presahne, ali prezgodaj privre na dan. Včasih se ob izhodu obotavlja, kot se obotavlja prestopiti prag rojstne hiše človek, ki se odpravlja v širni svet. Ko bo pogledala v naš svet, bo še na pol slepa in utrujena od dolgih podzemeljskih potovanj in čakanj nanje. Rodi se, ko se ji odprejo oči v bleščeči svetlobi sveta.

Nazadnje je bila tukaj pred dolgimi leti, morda jih je minilo sto, dvesto, morda več. Po prehodu skozi okni se ji povrne spomin, saj je spet doma, pri svojih. A vsaka vrnitev v rojstni kraj ni rojstvo nove mladosti ali srečanje s skrito neuslišano ljubeznijo. Na svojem bregu ne vidi več vanjo zaljubljenega fanta z Vrhnike, s Klanca. Nekoč je prihajal k njej, se z njo spogledoval, zazrt v mirno gladino vode, v sebi pa tlačil grenkobo osamljenosti in obup revščine. Tako se ga je veselila, a tokrat ga ni bilo. Kasneje je od svoje sestre, Močilnikove z Vrhnike, izvedela, da jo je lepo opisal:

Mirna gladina je podobna velikemu, na stežaj odprtemu očesu, ki še ne bedi, strmi iz večerne zarje komaj odbeglih sanj.¹

Spomnila se je, kako je nekoč veselo poskakovala po lesenih lopaticah številnih mlinov, obračala kolesja združnih žag, prinašala bogatim bogastvo in revnim preživetje, gasila žejo živini in človeku. Ni več Maroltovih, Golobovih, Petričevih, Kotnikovih, ni zadrug in podružnic, ni gospodarjev in njihovih hlapcev.

Oh, ljudje, čez noč vam nisem več potrebna, kot da bi bili vsi bogati in žejen nihče. Bridkost razočaranj ob prihodu v rojstni kraj duši tisto silno hrepenenje po vrnitvi in ponovnem rojstvu. Vse manj je tistih, ki me poznajo, vse manj tistih, ki se ob meni ustavljajo.

Zdi se, kot da bi nekdanji znanci in sorodniki nekam odšli. V znanem kraju neznani in tuji ljudje. Ko se človek po dolgih potovanjih ustavi in se vrne v rojstni kraj, tam najde le neizprosno sodbo usode svojega odhoda – postane nepitna voda, ki ne odžeja nobene več. In voda svojega razočaranja ne more skriti: *Za vodo ni večje kazni, kot da ni pitna.*

Zaradi te kazni voda vidi sebe v podobi človeka tujca, ki je bolj podoba kot človek, nihče ga ne vidi in ne želi. Izbrisan je. Pomanjkanje spomina in pozabljivost ljudem nista tuja. Ko dosežemo lagodje lastnega obilja, se prepustimo skupinski izgubi spomina. Pozabimo na trpljenje ljudi, njihovo žalost in hrepenenje, krivice niso več naše, a njihove usode so njihove kazni.

Zato se nam včasih reka zdi preveč bučna, neukrotljiva in v jezi mogočna. A se ne jezi, le opominja na prekletstvo naših izbrisanih spominov. Občasno se uporniško zapre v svet kujavosti, ki ga poznajo ponižani in razžaljeni ljudje, zapre za seboj Malo in Veliko okence ter v miru podzemeljskega sveta premišljuje o ljudeh, njihovih navadah in grehah. Brezgrešni vedno nosijo bremena grešnih. Spomni se svoje poti po starih rimskih naselbinah in njihovega reka: *Errare humanum est* (- pravzaprav Motiti se je človeško). Zdaj vidi, da ni tako, in da je treba spreminjati tudi dobro znane modrosti:

Ljudje, odpustkov ni več, grešiti ni človeško.

S svoje dolge poti nam bo voda venomer prinašala izpovedi drugih voda, strašljive zgodbe o izginulih ljudstvih, pripovedovala nam bo o mukah tistih, ki se dušijo v naših smeteh. O še mogočnejših rekah, ki tečejo mimo žejnih ljudi. O nepopisno lepih gorah Himalaje, in onih v Andih, ki smo jih ljudje razglasili za najvišje in najlepše gore na svetu. A kaj, ko pod temi

¹ Ivan Cankar: *Književni jug*, 1918.

gorami rastejo človeške gore – smeti. Veličastni človekov naziv *El Nevado más bello del mundo* za andsko goro Alpamayo bo v nas kmalu vzbudil samo še občutke neutolažljive žalosti. Žal nam bo, da smo njeno lepoto sploh videli. Mnogi se bodo spraševali, od kod ji tako ime, tako kot smo se mi nekoč spraševali, zakaj ta inkovska gora skriva v sebi ime deročje reke.²

Naša voda je bila tudi v amerškem kongresu, na govorniškem odru, skrita v vrču indijanskega poglavarja. Zapomnila si je upor ljudstva proti prodaji zemlje in voda ter začudenje poglavarja, da mora prodati nekaj, kar ni njegovo:

*Bistrina vode ni v naši lasti.*³

Biti ali prodati je v našem času nova sintagma dvoma, ki jo najbolj poznajo nemočni in mali narodi.

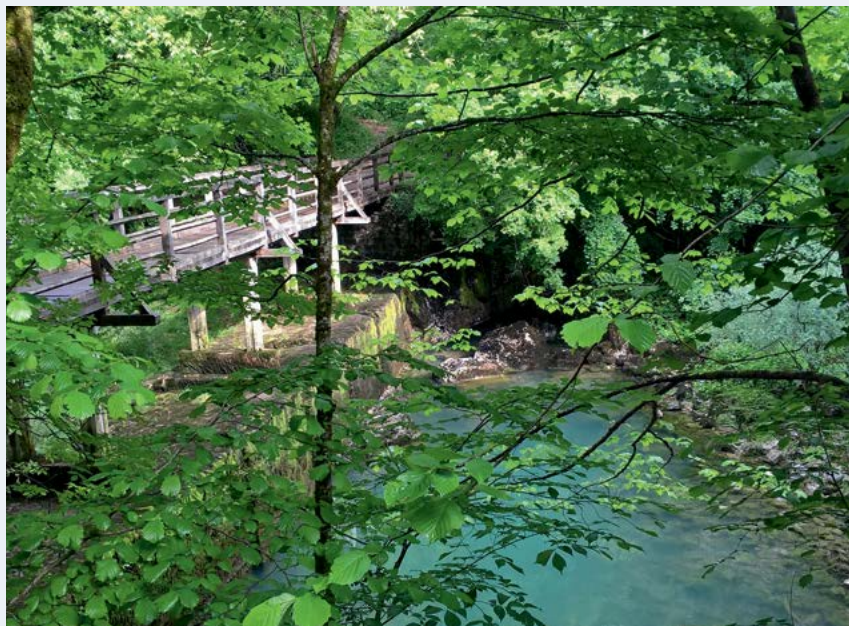
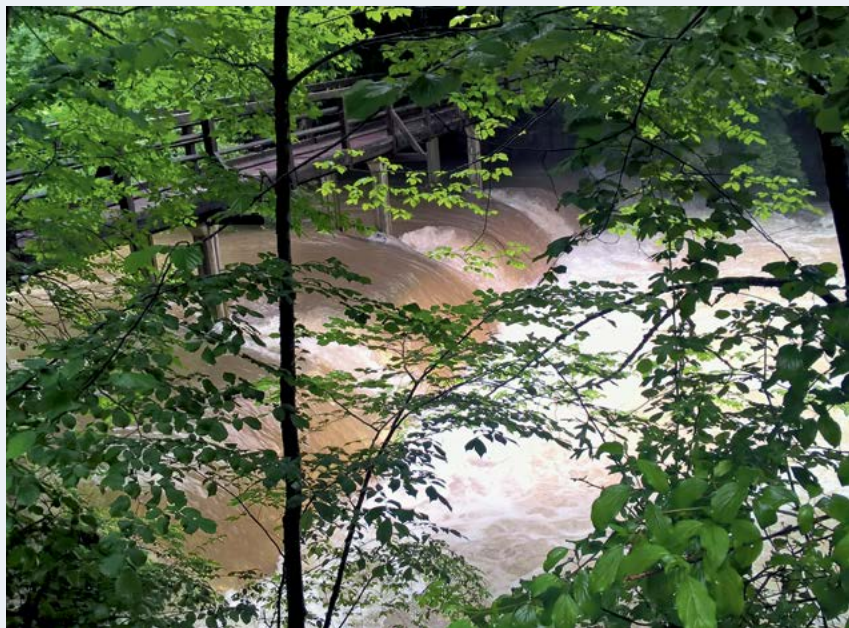
A tisto, česar takrat nihče ni razumel, in kar nobenim očem ni bilo vidno, je nekaj stoletij kasneje postala vodi in človeku uresničena prerokba. Nepismeni indijanski poglavar opiše prihajajoče trpljenje človeštva:

*Zadušili se boste v lastnih smeteh.*⁴

A majhno srečo naša reka pa le ima. Nekaj sto metrov od izvira prepozna družinsko kmetijo Cundrovih, ki stoji na njenem desnem bregu in stoletja kljubuje vsem zakonitostim sodobne ekonomije. Kmet je zadnji modrec našega časa; kmetije ne proda, četudi ve, da se je ne splača imeti. Šele zdaj, ko se obregne ob hišo znane kmetije, se Velika Ljubljaniča zave, da je tukaj doma. Taka je kot človek, ki je velik samo med svojimi in v svojem domu, vse drugo je pot k temu. Kmetija je njen prvi in zadnji svetilnik, a ne zato, da reki kaže pot, ta ji je dobro znana, temveč da vodi povrne spomin na rojstni kraj.

Včasih se zdi, da na pot hiti, z valovi tolče po pretesni strugi; ponekod se poleni in postane zamolklo zelena, drugje spet teče mirno in tiho upajoč na prihod sorodnice iz Močilnikovega izvira. Združitev je podobna srečanju dveh sester, ki se veselita, da sta spet skupaj. Pot nadaljujeta v zaupnih pogovorih, opravljanju sosedov in sorodstva, nestržno čakata na številna nova druženja na dolgi poti do velikih voda. Tiha združitev dveh sester pod mostom je neopazna, zgodi se, kot da bi bila sama po sebi umevna, neizogibna in že vnaprej določena. In ko se enkrat zgodi, tako kot drugače ne bi moglo biti, za človeka nima več pravega pomena. Tisočkrat bomo šli čez ta most in druge mostove, ne da bi se ustavili in pogledali vodo pod nami, ki so jo nekoč pili naši predniki, in se z njo spogledovali pisatelji.

A voda bo upravičeno še naprej godrnjala, če ne drugega zaradi novega imena, ki smo ji ga nadeli ljudje. Pred kratkim je postala javno dobro. Nad tem imenom se bo še dolgo zmrdovala, ne bo ji vseč niti ime niti ta človeški izum deklarativne zaščite, v katerem

smo ji zapisali svojo sodbo. Deklaracije pišemo, ko smo v težavah in zanje nimamo rešitev, pišemo jih tudi takrat, ko vnaprej vemo, da jih ne bomo spoštovali. Ne spoštujemo deklaracij o zaščiti človekovih pravic, kaj šele deklaracij o zaščiti neke pitne vode.

Voda si bo pisala sodbo sama.

Več spoštovanja do vode bi bilo, če bi si tudi narod pisal sodbo sam, a so te besede danes le spomin na pisateljeve besede, ki so ostale neuresničena želja iz njegovih že zdavnaj odbeglih sanj.

Sodbe V imenu ljudstva izginulim narodom izrekajo tuji gospodarji.

A tudi mi imamo svoje sanje, imamo častitljivi svetovni dan voda, svetovno Agendo 21, deklaracije in resolucije o zaščiti pitne vode, imamo osupljive prerokbe iz izpovedi mnogih rek. Toda vse prerokbe so vraže, dokler se nam ne zgodijo.

Se vidimo v deželi nevidnih gospodarjev in sužnjev brez izvira pitne vode. Vaša Voda. ○

Velika Ljubljaniča pod mostom v Retovju v dveh različnih časovnih obdobjih
Arhiv Jusa Ikanoviča

² Tine Mihelič: Andi, beli vrhovi zelene celine, Didakta 1997.

³ Franc Burgar: *Kako naj vam prodamo modrino neba*, samozaložba 1988.

⁴ 4 ibid.

Najlepše mesto na svetu?

Maribor – na levem bregu Drave

"Ko sem bil prvič v Mariboru, se mi je zdelo, da je to najlepše mesto na svetu," mi je pred več kot dvajsetimi leti rekel sodelavec, ki prihaja iz Vojvodine. Maribor ga je navdušil z veduto Lenta, z Dravo, ki razdvaja, a hkrati povezuje mesto, s čolnarno, s Pohorjem in smučišči, z bazenom na Mariborskem otoku.

Ko je obiskoval svojo teto v Sloveniji, sta se peljala z žičnico na Pohorje in občudovala okolico, poleti ga je peljala na kopanje – kaj bi si lahko nekdo, ki doma vidi le ravnino, želel lepšega? Ja, tudi na smučeh se je preizkusil, čeprav ne preveč uspešno. Mariborčani, ki živijo pod Pohorjem in s Pohorjem, s ponosom povedo, da je Maribor eno od redkih mest, kjer se lahko kar z mestnim avtobusom odpelješ do smučišča.

Poleg naštetega je štajerska prestolnica zanimivo izhodišče tudi za planince. Pod Pohorjem se začne

Slovenska planinska pot, v mestnem parku se začne Pot čez Kozjak, izhodišče za Pohorje ali pogorje Kozjaka pa je v bližini Maribora, v krajih, ki so dostopni z mestnim avtobusom, še nekaj. Večina slovenskih planincev povezuje Maribor s Pohorjem, brez dvoma pa tudi hribi na levem bregu reke Drave, s katerih lahko lepo opazujemo Pohorje na nasprotni strani, zaslužijo našo pozornost.

Kozjak, v nekaterih virih tudi Kobansko, je gozdno hribovje, leži med Slovenijo in Avstrijo, sega pa od potoka Mučka Bistrica na zahodu do Kamnice pri

Mariboru na vzhodu. Na južni strani sega do reke Drave, na severni strani v Avstriji do potoka Čakava (nemško Saggaubach). V planinskem vodniku *Pogorah severovzhodne Slovenije* je Boris Pučko razdelil Kozjak na vzhodni, osrednji in zahodni del. Kakor marsikje v Sloveniji bomo tudi tu videli kakšno zapuščeno hišo, zdi pa se, da se ljudje spet vračajo, saj so si postavili nove, moderne zgradbe. Dostopnost z avtomobilom je tudi naredila svoje in Maribor zdaj ni več tako daleč, kot je bil nekoč.

Na Urban ali na Urbana?

Mariborčani imajo na levem bregu reke Drave kar nekaj možnosti za sprehode – krajše na Piramido ali Kalvarijo, pa tudi daljše po pogorju Kozjaka. In ne samo za sprehode, tudi kolesarji pridejo tukaj na svoj račun.

Pred nekaj leti, konec meseca decembra, ko sva že imela božično-novoletni dopust, sem Mihu predlagala, da se odpraviva v Maribor, greva v kakšno trgovino, seveda pa mora ostati nekaj časa tudi za poho-dništvo. Nakupe sva hitro opravila in se odpeljala do Kamnice. Na Urbanu sva bila nazadnje poleti, ko je bilo še vse zeleno in vroče, potem pa že nekaj časa ne. Pa sva se odločila, da se tja odpraviva še pozimi. Ne

preveč prijeten, meglen in hladen dan nama je popestril domačin, ki sva ga ogovorila.

"Saj se gre tukaj na Urbana?" sem ga vprašala. Hodila sva namreč v gosti megli, le nekaj metrov pred sabo sva videla in nisem bila več prepričana, ali greva v pravo smer.

"To bomo najprej malo predebatirali," je rekel, izginil v hišo in se prav kmalu vrnil s polnim vrčem.

"Kar pridita," naju je povabil in natočil vsakemu kozarec domačega vina.

"Takole je. Ne gresta na Urbana – saj tudi ne gresta na Kuma, Triglava ali na Boča. Šla bosta na Urban, do cerkvice sv. Urbana. Na pravi poti sta. Ampak malo počitka in pijače vama tudi ne bo škodovalo ..."

Res sva bila presenečena. Po krajšem pogovoru in dveh kozarčkih vina sva kmalu prispela na cilj. V megli sva bila seveda prikrajšana za lep razgled, a sva to nadomestila pri najinih naslednjih pohodih.

Sicer pa je bila Pot čez Kozjak, po kateri gremo iz Maribora na Urban, v nadaljevanju pa vse do Dravograda, pred nekaj leti v celoti obnovljena. 110 km dolga pot je ena izmed najstarejših slovenskih veznih poti, ki je bila na začetku, to je bilo leta 1969, zaradi politične situacije speljana tako, da se meje praktično ni dotikala, kar je po svoje škoda – danes namreč hoja po

*Maribor s Pohorjem
in Kalvarijo
Foto Karli Erdlen*

Mesto ob Dravi s Pohorjem
Foto Bogdan Sreš

meji ni več problematična – hoja po grebenu, s katerega lahko opazujemo na eni strani Slovenijo, na drugi Avstrijo, bi bila morda še zanimivejša. A ne glede na to – priporočam, da ne prehodite le dela poti, pač pa celotno pot do Dravograda!

Rekreacija in hrana

Če boste pohajali po hribih na levem bregu Drave v bližini Maribora, ne boste lačni. Tudi mi nismo bili, ko smo se odpravili na Žavcarjev vrh. Bil je ravno čas kolnin in zelo se je prilegla pečenica s krompirjem, zeljem

Vasica Gaj nad Mariborom
Foto Andreja Erdlen

in fižolom. In ocvirki. Še dobro, da se nismo pripeljali z avtomobilom in smo s hojo porabili kar nekaj energije! Če bomo šli peš na Urban, bomo lahko kaj pojedli v vinotoču Jošt, kjer imajo zelo dobro belo vino (morda tudi rdeče, a mi smo poskusili le belega), a ne smete priti prezgodaj. Odprejo šele ob enajsti uri (stanje avgust 2021).

Pošteno je povedati tudi to, da je ponudba od Žavcarjevega vrha naprej proti Radljam ob Dravi oziroma Dravogradu precej slabša – ali pa je v hribih ob poti sploh ni. Dom obrtnikov na Tojzlovem vrhu je ponovno zaprt (stanje avgust 2021), na Remšniku obratuje le še bife, gostilne ni več, kakšnega kozarca vode pa vam domačini prav gotovo ne bodo odrekli.

Centralizacija in globalizacija sta naredili svoje. V manjših zaselkih trgovin skoraj ni več, najbolje se je, zlasti če boste šli na pot do Dravograda, zanašati na lastne vire. Morda pa se bo našel v nahrbtniku tudi prostor za priboljšek ali kavo, s čimer boste morda lahko razveselili kakšnega od domačinov, ki vedno radi priskočijo na pomoč.

Kozjak ali Pohorje?

In če se odpravljamo na Štajersko – zakaj bi šli na Kozjak in ne na Pohorje? Kaj je tam drugače, kje je lepše? Če se pošalim, lahko povem, da je po pobočjih Kozjaka lepše hoditi zato, ker lahko opazuješ Pohorje na drugi strani. Običajno bomo tukaj srečali manj pohodnikov, izletnikov. Ko sem pred dvema desetletjema konec junija peljala skupino otrok na Tojzlov vrh, smo napredovali zelo počasi. Pa ne zato, ker bi

Uezne poti

Od Maribora čez Urban, Tojzlov in Žavcarjev vrh do Dravograda vodi Pot čez Kozjak. Žavcarjev vrh je obvezna točka Razširjene slovenske poti. Po pobočjih okoli Kungote je speljana Pot po Svečinskih gorica.

bili otroci utrujeni ali brez kondicije. Zato, ker smo se nenehno ustavljali, zobali borovnice, gozdne jagode in divje češnje. Že na poti proti planinskemu domu, ki je bil takrat še odprt, mi je bilo jasno, da moram za sestop načrtovati vsaj pol ure več, kot sem nameravala sprva. Prav zaradi tega mi je ostal tisti izlet v zelo lepem spominu.

Če nimamo časa, volje ali kondicije ...

... ali pa gremo na izlet z otroki ali osebami, ki za daljšo hojo niso sposobne, se lahko sprehodimo od Piramide do Kalvarije ali pa se povzpnejo samo na eno točko od obeh – z obeh gričev bomo užili krasen razgled na mesto in na Pohorje na desnem bregu Drave. Naj dodam, da je vse točke mogoče obiskati s pomočjo javnega prevoza. Če se odločite samo za Piramido, Kalvarijo, bo zadoščalo, da se pripelžete z vlakom. Obvezno se ustavite še v mestnem parku in morda obiščite akvarij. Če pa greste še na Urban ali na Žavcarjev vrh, se odpeljete še nekaj postaj z mestnim avtobusom – vrnete pa se lahko kar peš do Maribora.

Na Kalvarijo se je mogoče povzpeti tudi po stopnicah, kar je bolj utrudljivo kot hoja po stezi, je pa po svoje zanimivo. Nekateri viri navajajo, da je stopnic 454, drugi, da jih je 455. Priznam, da jih nisem preštela, zato vas vabim, da se podate na pot in jih preštete. Ne bo vam žal (tudi če stopnic ne boste prešteli)!

Kolo, Špičnik in srček

Maribor s Pohorjem je poznano prizorišče za tekme gorskih kolesarjev v spustu. Za kolesarjenje pa priporočam tudi hribečke in doline na levem bregu Drave.

*Srček na Špičniku
Foto Bogdan Sreš*

*Stolp na
Plačkem vrhu
Foto Bogdan Sreš*

Pogled prodi Boču
in Donački gori
Foto Bogdan Sreš

Namige za poti bomo našli na spletni strani *Visit Maribor*: <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/aktivne-pocitnice/kolesarjenje/kolesarske-poti/>, seveda pa lahko poti tudi kombiniramo.

Midva sva se odpeljala iz Maribora do Kamnice, od tam na Urban, Gaj nad Mariborom, Špičnik, Plački vrh in spet v Maribor, kar nanese 55 kilometrov in okoli 1200 metrov vzpona. Ker je bil vinotoč na Urbanu še zaprt, sva se veselila prvega okrepcila na Špičniku, na Turistični kmetiji Dreisiebner, poznani po razgledišču na "srček" – srce med vinogradi, ki postaja vse bolj znano kot veduta, ki privablja turiste na Štajersko. Ob prihodu, ko sva premagala kar nekaj višinskih metrov do kmetije, sva najprej pogledala, kje bi lahko pustila kolo. Ena od domačink s kmetije

(pozneje so nama povedali, da zaposlenih nimajo), nama je takoj pojasnila, da s kolesi ne morava naprej in naj kolo nasloniva na sod. No, na sod je bilo mogoče nasloniti le eno kolo, za naslednjega je Miha našel drugo mesto. Za postavitev koles pač (še) niso predvideli posebnega prostora. Razgledišče se je še gradilo (avgust 2021), dostop nanj pa v bodoče tudi za goste lokala, čeprav bodo na kmetiji kaj pojedli in popili, ne bo več brezplačen. Predvidoma naj bi bila vstopnina pet evrov, pri čemer bo mogoče del plačane vstopnine unovčiti pri nakupu buteljke (in seveda doplačati razliko), ne pa tudi pri hrani in pijači, ki bi jo zaužili na kmetiji. Seveda pa je možno tudi, da ne kupiš ničesar – tako za vstopnico pač plačaš pet evrov.

"Preveč ljudi je tukaj, postali smo že pravi sužnji," je potarnala ena od domačink.

Nadaljevala sva pot čez mejo, v Avstrijo. Na vinski poti "Weinstrasse" je bilo odprtih ob cesti mnogo vinotočev in skoraj žal mi je bilo, da nisva prihranila nekaj lakote in žeje za avstrijsko stran. Samo zaradi primerjave hrane, pijače in odnosa do gostov.

Na Plački vrh sva se povzpela skozi gozd po stezi z avstrijske strani. Tudi Miha je moral sestopiti s kolesa. S stolpa se je ponudil lep razgled na vse strani. Proti Mariboru sva se nato odpeljala najprej po makadamski cesti, pozneje pa po neprometni cesti ob avtocesti skoraj do centra mesta.

Kot po navadi sva tudi tokrat sklenila, da bo treba še priti in raziskati druge kolesarske poti okoli Kungote. Tudi Kungota je zanimivo izhodišče, a zdaj sva jo le obkrožila. ○

Informacije

Vodnika:

Pot čez Kozjak: Maribor–Dravograd. PD Maribor Matica, 1999.
Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007.

Spletne strani:

<https://www.visitmaribor.si/>
<https://www.kungota.si/objave/104>
<https://vnaravi.si/podravska/piramida-nad-mariborom>

Zemljevidi:

Pohorje, turistična karta z vodnikom, Kartografija, 1 : 40.000.
Štajerska, turistična karta, Kartografija, 1 : 50.000.
Maribor, mestni zemljevid, Kartografija, 1 : 15.000.

Sv. Urban nad Mariborom, 597 m

Štajerska, vzhodni Kozjak

Pred nekaj leti obnovljena cerkev na vrhu je posvečena sv. Urbanu I., papežu. S travnika ob cerkvi se odpira lep razgled na vse strani. Pred nami na južni strani, na pobočjih Rošpoha, so skrbno obdelani vinogradi, nekoliko nižje sadovnjaki, v dolini teče reka Drava, razgled pa dopolnjuje kulisa Pohorja s smučišči. Na zahodu se razprostira pogorje Kozjaka z opazno

cerkvico pri Sv. Duhu na Ostrem vrhu, v ozadju so Karavanke in Kamniške Alpe, na vzhodni strani v dolini je mesto Maribor, na severu pa seže pogled proti avstrijskim vrhovom.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Pot je označena z rdeče-belimi markacijami, dodana je navpična črta.

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 315 m

Izhodišče: Kamnica, 282 m. Do Kamnice se lahko pripeljemo iz Maribora z mestnim avtobusom št. 7, proga Kamnica–Rošpoh, ali z avtomobilom v smeri Maribor–Dravograd (do Kamnice je približno 3 km).

N 46,57274°, E 15,61188°

Sv. Urban nad Mariborom Foto Andreja Erdlen

Tojzlov vrh, 703 m

Štajerska, vzhodni Kozjak

Z gozdom poraščen vrh leži na levem bregu Bresterniškega potoka, v jugovzhodnem delu Kozjaka. Z vrha ni razgleda. Tik pod vrhom, na njegovem južnem po-

bočju, stoji dvonadstropni dom, ki je že nekaj časa zaprt. Najlepša razgledna točka je terasa pred gostinskim prostorom, a razgled zastira drevje. Proti vzhodu in ju-

govzhodu je najvzhodnejši nižji del Kozjaka nad Dravsko dolino proti Mariboru z Urbanom; na južni strani Dravska dolina od Maribora do Ruš in vzhodni del Pohorja; na zahodni strani pa seže razgled le na južna pobočja vzhodnega dela Kozjaka z Žavcarjevim vrhom.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 424 m

Izhodišče: Bresternica, 279 m. Do Bresternice se lahko pripeljemo iz Maribora z mestnim avtobusom št. 15, proga Bresternica–Košaki dol.

N 46,56686°, E 15,57807°

Koča: Planinski dom Obrtnik, 690 m, trenutno zaprt

Časi: Bresternica–Tojzlov vrh 2 h

Sestop 1.30 h

Skupaj 3.30 h

Sezona: Vse leto

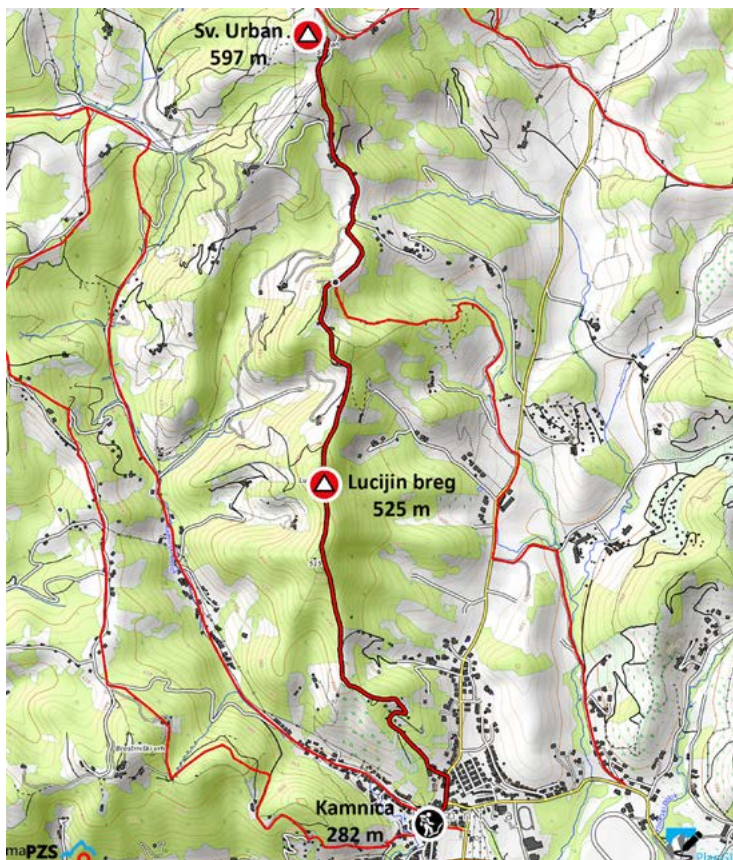
Vodnika: Pot čez Kozjak: Maribor–Dravograd. PD Maribor Matica, 1999; Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne

Dom obrtnikov pod Tojzlovim vrhom sameva. Foto Andreja Erdlen

Sv. Urban nad Mariborom, 597 m

Štajerska,
vzhodni Kozjak

Koča: Planinske koče ni, na Urbanu je vinotoč Jošt, Šober 8, 2351 Kamnica.

Časi: Izhodišče–Sv. Urban 1.30 h

Sestop 2 h

Skupaj 3.30 h

Sezona: Vse leto

Vodnika: *Pot čez Kozjak: Maribor–Dravograd*. PD Maribor Matica, 1999; Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: *Po gorah severovzhodne Slovenije*. PZS, 2007.

Zemljevida: *Pohorje*, turistična karta z vodnikom, Kartografija, 1 : 40.000; *Štajerska*, turistična karta, Kartografija, 1 : 50.000.

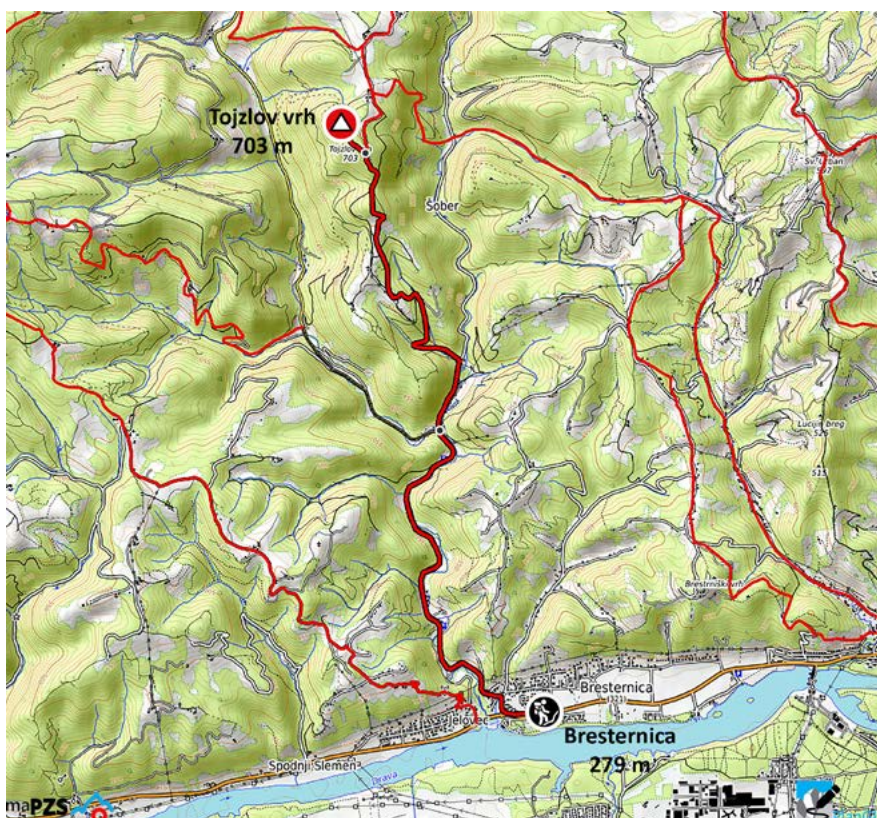
Vzpon: Začnemo v centru kraja, nasproti cerkve sv. Martina. Usmerimo se desno proti Rošpohu (Cesta v Rošpoh) in sledimo markacijam, ki nas vodijo čez Lucijin breg, mimo kapelice sv. Lucije čez gozdove in travnike in zadnjih 10 minut po asfaltirani cesti do vrha sv. Urbana.

Sestop: Sestopimo lahko po poti vzpona ali po "Poti čez Kozjak" do Maribora, kjer turico zaključimo v mestnem parku.

Andreja Erdlen

Tojzlov vrh, 703 m

Štajerska,
vzhodni Kozjak

Slovenije. PZS, 2007.

Zemljevida: *Pohorje*, turistična karta z vodnikom, Kartografija, 1 : 40.000; *Štajerska*, turistična karta, Kartografija, 1 : 50.000.

Vzpon: Na cesti Maribor–Dravograd nas v kraju Bresternica oznake za vas Gaj usmerijo desno (iz smeri Dravograda pa levo). Po nekaj metrih v križišču nadaljujemo levo. Vzpenjajoča se cesta nas pripelje do razpotja s planinskimi smernimi tablam za Tojzlov vrh. Pot nadaljujemo po asfaltirani cesti, ki se zložno vzpenja ob potoku. Po približno desetih minutah pridemo do razpotja, kjer sledimo oznaki za Tojzlov vrh levo. Ko pridemo iz gozda, se odpre lep razgled na Pohorje in del Maribora. Pot vodi skozi vas, mimo počivališča ob kapelici, nekaj časa po cesti in spet v gozd. Zadnji del je nekoliko strmejši – dom pa zaprt! Od doma, ki je dostopen tudi po cesti, do vrha, ki je poraščen z gozdom, je le še 5 minut hoje.

Sestopimo: Sestopimo po poti vzpona.

Andreja Erdlen

Žavcarjev vrh, 915 m

Štajerska, vzhodni Kozjak

Pod gozdnatim Žavcarjevim vrhom stoji prijazna planinska koča, ki jo upravlja PD Maribor-Matica. Tudi Žavcarjev vrh spada med priljubljene izletniške točke Mariborčanov, je pa tudi točka Razširjene slovenske poti. Od planinskega doma je razgled proti vzhodu, jugu in zahodu. Nad dolino so na nasprotni strani lepo vidna smučišča Mariborskega Pohorja, vzhodno od

Maribora je gričevje Slovenskih goric, na njegovem južnem obrobju Dravsko polje, zadaj so gričevnate Haloze; proti zahodu se razprostira podolgovat hrbet Pohorja s Črnim vrhom in Veliko Kopo; razgled proti severu zakriva Žavcarjev vrh.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot
Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 636 m

Izhodišče: Bresternica, 279 m. Do Bresternice se lahko pripeljemo iz Maribora z mestnim avtobusom št. 15, proga Bresternica-Košaški dol. N 46,56686°, E 15,57807°

Koča: Koča na Žavcarjevem vrhu, 863 m, telefon +386 41 749 985

Časi: Izhodišče–Žavcarjev vrh 2.15 h
Sestop 1.30 h
Skupaj 3.45 h

Sezona: Vse leto

Vodnika: Pot čez Kozjak: Maribor–Dravograd. PD Maribor Matica, 1999; Milan Cilenšek in Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije. PZS, 2007.

Zemljevida: Pohorje, turistična karta z vodnikom, Kartografija, 1: 40.000; Štajerska, turistična karta, Kartografija, 1: 50.000.

Vzpon: Na cesti Maribor–Dravograd nas v kraju Bresternica oznake za vas Gaj usmerijo desno (iz smeri Dravograda pa levo). Po nekaj metrih v križišču nadaljujemo levo. Vzpenjajoča se cesta nas pripelje do razpotja

Koča na Žavcarjevem vrhu Foto Andreja Erdlen

Piramida, 384 m, in Kalvarija, 375 m

Štajerska, Maribor

Piramida je mestni grič, z značilno kapelico na vrhu, ki ga ob prihodu iz Celja v Maribor ni mogoče prezreti. Z mesta, kjer je nekoč stal mariborski grad, lahko uživamo v čudovitem pogledu na pobočja vinske trte ter še naprej na celotno mesto. Na Kalvarijo so Mariborčani leta 1683 speljali božjo pot v zahvalo za konec kuge, na vrhu hriba pa so zgradili cerkvico sv. Barbare in Rozalije.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, vendar ne s Knafelčevimi markacijami

Oprema: Ustrezni pohodni čevlji, lahko tudi palice

Višinska razlika: Skupaj pribl. 350 m

Izhodišče: Maribor, 278 m. V Maribor se lahko pripeljemo z vlakom, avtobusom (z glavne postaje je morda 500 m), seveda je dostop možen tudi z avtomobilom. Parkiramo na predvidenih

mestih, najbolje v bližini gostilne Pri treh ribnikih na Ribniški ulici.

N 46,56882°, E 15,64813°

Časi: Mestni park–Piramida 30 min
Piramida–Kalvarija 1 h
Sestop 30 min
Skupaj 2 h

Sezona: Vse leto

Vodnik: Spletna stran <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/znamenitosti/5205>

Zemljevid: Maribor, mestni zemljevid, Kartografija, 1: 15.000.

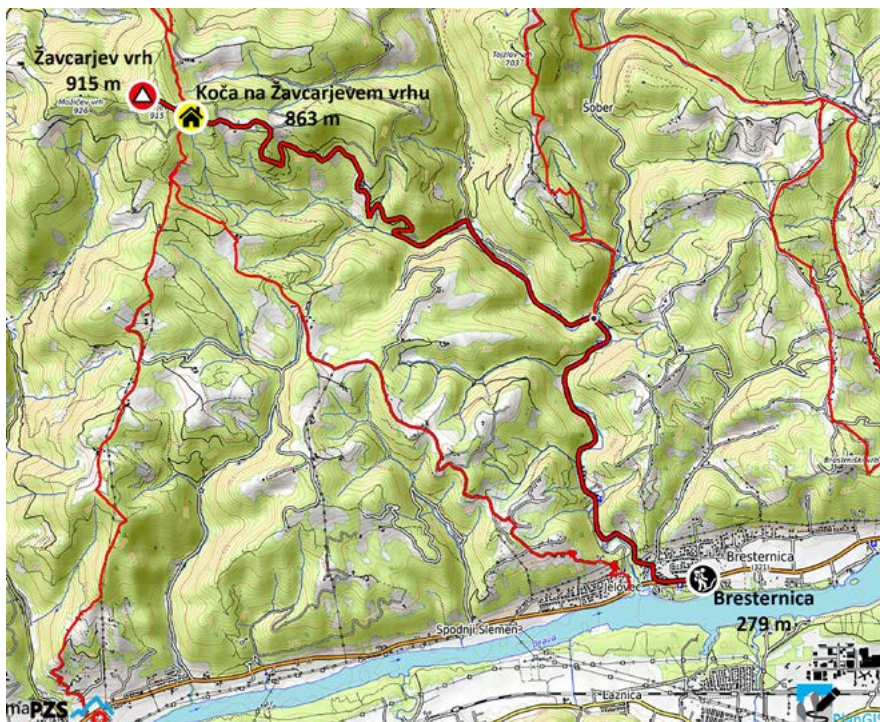
Opis: S parkirišča (če smo parkirali v bližini Treh ribnikov) gremo po parku navzdol proti centru mesta, držimo se levo. Kmalu prečkamo Ribniško cesto in se po pločniku sprehodimo navzgor do približno 50 m oddaljenega razpotja – tu zavijemo desno na ozko cesto, mimo informativne table. Sledimo široki razgledni sprehajalni poti, ki vodi med vinogradi, ob vznožju Piramide. Malo naprej pridemo skozi gozd do razpotja, kjer nadaljujemo desno in dosežemo vrh – kapelo na Piramidi.

Kalvarija in Piramida Foto Karli Erdlen

Žavcarjev vrh, 915 m

Štajerska,
vzhodni Kozjak

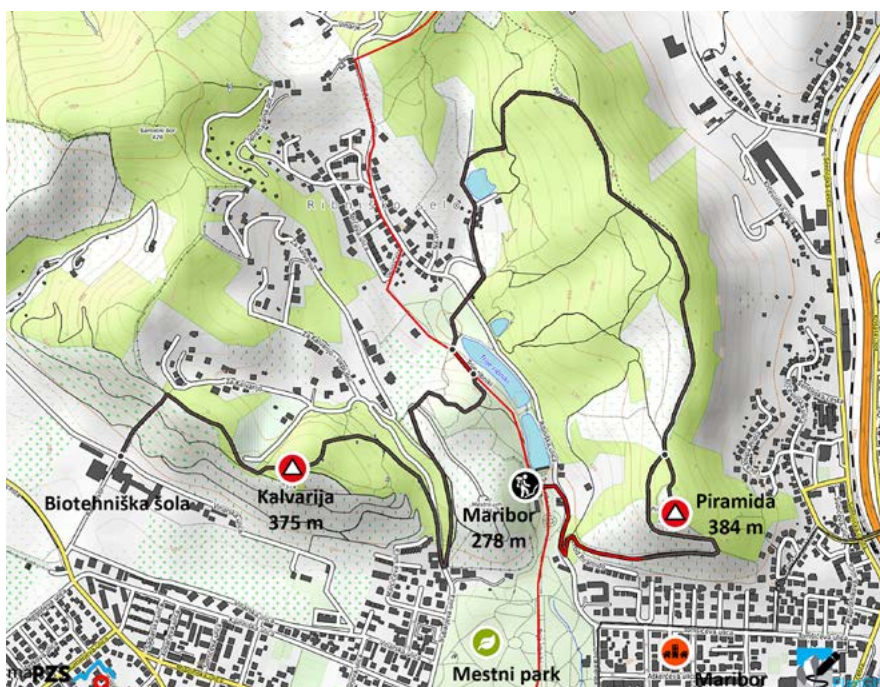
s planinskimi smernimi tablami za Tojzlov vrh. Mi gremo levo in cesti sledimo še približno 1 km do naslednjih planinskih oznak (tokrat za Žavcarjev vrh). Do tukaj se lahko pripeljemo z avtomobilom (čas hoje do vrha je 1.30 h). Tu se usmerimo na makadamsko cesto proti Žavcarjevemu vrhu ob potoku, ki kmalu zavije desno in se strmeje vzpne. Ko pridemo do manjšega zaselka, se cesta spremeni v širok kolovoz. Sledimo kolovozu, ki nas pripelje do gozdne ceste. Prečkamo jo in nadaljujemo po kolovozu, ki se prečno vzpenja skozi gozd. Bodimo pozorni na markacije, ki nas usmerijo desno na pešpot. Pot se višje razširi v kolovoz in pozneje v cesto, ki jo kmalu zapustimo – markacije nas ponovno usmerijo na pešpot, ki se pozneje priključi cesti. Ob cesti kmalu opazimo naslednje oznake za Žavcarjev vrh; pot nadaljujemo po kolovozu in v nekaj minutah pridemo do planinske kočice. Vrh je od kočice oddaljen le dobrih 5 minut hoda.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona

Andreja Erdlen

Piramida, 384 m, in Kalvarija, 375 m

Štajerska,
Maribor

Za nadaljevanje poti proti Kalvariji se vrnemo do omenjenega razpotja in gremo naravnost. Pot nas vodi po vrhu slemena in kmalu preide v gozd. Pozneje nas oznaka učne poti usmeri levo navzdol. Pri ribniku se držimo levo. Nato pot vodi desno nad ribnikom, pri razpotju blizu klopi zavijemo desno navzgor. Pot nas pripelje do obsežnih vinogradov na pobočjih Mestnega vrha, desno ob ograji gremo do ozke asfaltirane ceste, kjer zavijemo levo in se ob ograji po ozki pešpoti spustimo do ceste ob mestnem parku. Cesto prečkamo in gremo navzgor, kjer pri prvem razpotju zavijemo levo na široko pešpot mimo kapelice nekaj 10 metrov višje. Kmalu smo pri cerkvi, posvečeni sv. Barbari in Rozaliji – na vrhu Kalvarije.

S Kalvarije se lahko spustimo po stopnicah, ki vodijo do Biotehniške šole v Mariboru, ali po eni izmed poti, ki vodi v mesto.

Andreja Erdlen

Na španski Nanos

El Montgó

To je zgodba iz še svežega spomina novejše polpretekle zgodovine, natančneje iz oktobra 2019, ko se je še zdelo, da je svobodno prehajanje meddržavnih meja s pomočjo v ravno pravem trenutku ulovljenih "zastonjskih" nizkocenovnih letalskih kart nekaj najbolj samoumevnega na svetu.

Ker si s partnerko deliva dokajšnji odpor do fizično in psihično utrujajoče gneče v visoki turistični sezoni, sva kot po navadi glavni letni dopust razdelila na dva dela: na tistega med pomladjo in poletjem ter na tistega v zgodnji jeseni. Mučne zastoje na cestah, neproduktivno čakanje na mejnih prehodih in pririvanje med brisačami in ležalniki na prenatrpanih plažah z veseljem prepustiva vsem tistim, ki resnično nimajo izbire – in pa onim, ki jim iz meni nerazumljivih razlogov tako preživljanje težko prisluženega dopusta ustreza. Pri tem pa sva tokrat kar malo pozabila, da je očitno podobno mislecih posezoncev čedalje več; ko sva namreč začela resneje iskati ugodne letalske ponudbe, sva ugotovila, da jih za september ni ostalo skoraj nič. Nazadnje sva le našla ugoden povratni let iz Trsta do Valencije, sredi oktobra, pa še to samo za en teden. Pičlih sedem dni, od katerih ti jih celih ostane le pet, če odšteješ čas, preživet na letih in po letališčih. Po polnočnem letu in prekratki noči sva si naslednje

dopoldne rezervirala za še krajši ogled Valencije, za kar bi si človek sicer zlahka privoščil kar cel teden ali pa dva. Mogoče drugič, tokrat sva se morala zadovoljiti le s prvim vtisom, z zgolj občutkom tega lepega mesta – in že sva popoldne z najetim avtom brzela proti dobro uro in pol oddaljeni Peñíscoli, kjer naju je čakal najin prvi španski *Airbnb*. Apartma z razgledom za pet, pravljična in filmsko fascinantna Peñíscola (tam so snemali med drugim tudi epizode serije *Igra prestolov* in zgodovinski spektakel *El Cid* s Charltonom Hestonom in Sophio Loren) in bližina še dveh, na seznam najlepših španskih malih mest uvrščenih ciljev, Morelle in Vilafamésa, seveda niso glavna tema tega prispevka. Ne zamolčim jih le zato, ker so zares vredni obiska, pa zato, ker so krivi, da sva prve dni še do lokalne plaže komaj prišla, kaj šele do kakšne omembe vredne hribovske ekskurzije. No, to sva vsaj delno popravila v drugem delu kratkega dopusta, potem ko sva se v štirih urah prijetne

Neplanirana brezplačna bližnjica. Zanimiva, a tudi precej bodeča (pre)izkušnja.
Foto Štefan Šmigoc

Nadaljevanje po grebenu (Cresta del Montgó) v gosti megli.
Foto Štefan Šmigoc

in razgledne vožnje proti jugu preselila v drugo rezervirano nastanitev v kraju z imenom Benitachell po špansko ali v El Poble Nou de Benitatxell po domače, po valencijsko. Dodatno nama je za hribolazenje na roko šlo še vreme, ki se je ravno zadosti sfizilo in zoblačilo, da od jesenskega senčenja na plaži tako ali tako ne bi imela kaj dosti.

El Montgó

Montgó (tudi Montgó Massif ali El Montgó) je 753 m visoka gora, ki pa je kljub tej neimpresivni nadmorski višini v svoji okolici še kako lepa, saj se dobesedno iz morja vzpenja kvišku med turistično in zgodovinsko zanimivima mediteranskima mestoma Jávea (Xàbia po valencijsko) in Dénia. Leži na jugovzhodu Španije, nekje na pol poti med Valencijo in Alicantejem, in je del Betijskega gorovja (kordiljer), natančneje njegovega najsevernejšega Prebetijskega dela. V osrednjem Peni-Betijskem delu te obsežne gorske verige leži tudi pogorje Sierra Nevada, z najvišjim vrhom celinske Španije (Mulhacén, 3479 m). Še dodatna zanimivost: Montgó je od Gibraltarske ožine oddaljen vsaj sedem ur vožnje z avtom, pa vendar je orogenetsko (gorotvorno) del iste gorske verige. Nastal naj bi pred približno sedemdesetimi milijoni let kot stranski produkt prerivanja afriške in evropske kontinentalne tektonske plošče. Ščasoma so ga kreativne sile narave, predvsem močna erozija in skalni podori, oblikovale v današnjo obliko: večkilometrski podolgovati masiv rdečkastega (zaradi barve zemlje) apnenca z na vse strani strmo padajočimi stenami, prepreden s številnimi jamami in hudourniški soteskami.¹

¹ Montgó je zadnja, najbolj severovzhodna vzpetina obsežnih Betijskih kordiljer, ki skupaj z gorovjem Rif v severnem Maroku in gorovjem Tramontana (Serra de Tramuntana) na Majorki tvorijo Gibraltarski lok. To je kot podkev oblikovana veriga gora, ovita okoli kilometer in pol globokega Alboranskega morja med Afriko in Evropo, ki jo prav na sredini prekinja ozek morski preliv. Ta preliv je vsakemu osnovnošolcu, ki ni vseh ur geografije presedel na ušesih, znan kot Gibraltarska ožina ali Gibraltarski preliv.

Zaradi svoje izjemnosti so 2150 hektarov veliko območje okoli gore leta 1987 razglasili za naravni rezervat (Parc Natural del Montgó). Zaščiteno ozemlje se poleg nadpovprečne pestrosti flore in favne lahko pohvali še s pomembnimi arheološkimi najdbami, kot so jamske slikarije, feničanske amfore in ostanki iberške poselitve. Rezervat v območju gore poteka skoraj vzporedno z linijo obale, se spodaj združuje s priobalnim ravninskim pasom (Les Planes) in se konča s prepadnimi pečinami na rtu Cap de San Antoni. V širšem območju gore so našli čez 650 različnih rastlinskih vrst, od živali pa so najpogostejše morske ptice, pa tudi številne ujede, zajci, lisice, jazbeci, dvoživke, kače, glodavci in netopirji.

Kot Nanos med Izolo in Piranom

Za vzpon na Montgó sva se odločila v zadnjem trenutku, zato o njem takrat nisem vedel prav dosti. Je pa gora že med površnim brskanjem po spletu v meni vzbudila precejšnje zanimanje. Kljub navidezni nedostopnosti omogoča namreč nekaj dokaj lahkih in ne preveč dolgih pristopov, predvsem pa popotnika vabi k sebi z zanimivo obliko in s svojo ugledno pozicijo nad obmorsko ravnico Les Planes, skoraj na sredi med mestoma Jáveo in Dénio. Poleg tega pa se na svoji južni strani na koncu ne spusti kar mirno in krotko do obale. Ne, karseda dramatično se potopi v morje čez vrtoglave, stosedemdesetmetrske pečine, med katere so se v številnih uvalah in zalivih skrile nekatere najlepše španske plaže. Razpoke v teh klifih naseljujejo tako številne ptice (na kar kažejo tudi imena posameznih pečin, recimo Morro Falquí – Sokolji stolp) kot tudi nekatere endemične, na stalen stik z morsko vodo in vetrom prilagojene rastline.

Kot že rečeno, je Montgó kljub svoji majhni nadmorski višini v svoji okolici zelo izstopajoč in je imel kot tak od nekdaj pomembno mesto v zavesti tamkajšnjih ljudi. Zaradi svoje izrazitosti in osamljenosti je morjeplovcem že od davnine služil kot nekakšen naravni svetilnik nad obalo. Silhueto gore pogosto

primerjajo s spečim slonom, pri čemer naj bi oko živali predstavljala jama La Cova Ampla del Montgó (Montgojevo oko). S strani Dénie nekateri namesto slona prepoznajo ležečega leva, spet drugi pa v gori vidijo ogromen starčevski obraz. Pregled fotografij s spleta kmalu potrdi, da imajo vsi po svoje prav, pa še kakšna druga asociacija se nam mimogrede porodi.

Če bi lahko v enem stavku opisal Montgó, bi dejal, da je videti nekako tako, kot bi nekdo prestavil naš Nanos nekam med Izolo in Piran. Ta vtis utrdi še dejstvo, da je njegova topografska prominenca (vertikalna razlika med vznožjem in najvišjo točko) skoraj enaka kot pri našem notranjskem lepotcu. Markantnost gore dodatno pojasni tudi njegova relativno velika topografska izolacija (razdalja med vrhom in najbližjo točko z enako nadmorsko višino), ki znaša celih osemnajst kilometrov. In prav zato je gora že od daleč vidna in daje vtis, da je mnogo višja, kot je v resnici. Zaradi podobe starca v obrisu skalovja in vsega povedanega pravzaprav niti ni čudno, da čeprav je samostalni gora v španščini ženskega spola (la montaña), domačini gori rečejo kar El Montgó. Montgó je torej podobno kot Nanos on in ne ona. In podobno kot Nanos tudi Montgó *dela svoje vreme*, saj je prva ovira med morjem in celino. Zaradi tega okolica gore spada med najbolj vlažne dele pokrajine Valencije, poleti pa je pogosto prizorišče zelo intenzivnih neviht. Vrh pa je, podobno kot nekateri izstopajoči vrhovi pri nas, znan tudi po svoji oblačni kapi ali pokrovu, ki je tudi razlog za pogostnost lokalno omejenih padavin.

Uzpon na vrh

Pristopa na goro sva se predvsem zaradi ne najbolj idealne napovedi pa tudi zaradi časovne omejitve lotila kar po najbolj direktni označeni poti z obmorske strani, natančneje s parkirnega prostora lokalnega strelišča. S tega prostornega parkirišča z lepim

Na glavnem vrhu (Cim Montgó) je od mogočnega križa ostalo samo kamnito podnožje. Foto Štefan Šmigoc

pogledom na vzhodno (krajšo) stranico gore sva po opisu šla peš nekaj minut nazaj v smeri prihoda, nato pa se usmerila na solidno označeno planinsko stezo (oznake za Cim Montgó).

Že takoj na začetku naju je prevzelo bujno rastoče in omamno dišeče rastlinje, katerega živo zelena barva je v bila kričočem nasprotju s peščeno rdečim vznožjem gore. Vznožje je bilo tudi vse, kar sva od gore videla; višja pobočja so se namreč kot nalašč čez noč ovila v gosto sivo oblačno vato. V širši okolici sicer ni bilo čisto brez oblačka, pa vseeno neprimerno lepše kot nad najinim planinskim ciljem. Kmalu sva se morala sprijazniti z dejstvom, da od v opisih tako opevanih razgledov tokrat verjetno ne bo nič. Ampak, sva si rekla, če sva se čez pol Evrope potrudila do sem, bova pa že zdržala še ti dve nerazgledni uri do gor. Da nama pozneje ne bi bilo žal.

V enem od opisov (večina jih je v španščini ali še pogosteje v valenciščini) je pisalo, da oznakam sledimo, dokler se naša pot ne združi z drugo markirano potjo (Carretera de La Colónia, ki je precej daljša in pripelje prav iz Dénie) – nakar se po tej združeni stezi usmerimo proti gori – in v približno dveh urah že uživamo v razgledih na vrhu. Preprosto, mar ne? Tako preprosto, da niti ni treba dosti gledati na karto ali na smerne oznake. Samo greš, pa prideš. A kaj, ko se imamo vsi Slovenci za mojstre brezpotnega sveta in hitro najdemo težave tudi tam, kjer jih sploh ne bi smelo biti. Še na ravnini, ob obpotni oznaki z napisom Cim Montgó, sva se tako po kratkem odmoru samozavestno usmerila na sicer že nekoliko zaraščeno, a lepo stezo, ki se je vila skozi nizko mediteransko podrast v opisani smeri. Zdelo se nama je sicer, da pot morda ni več tako uhojena, kot je bila poprej, a bilo je lepo, pa v pravo stran neba je tudi šlo, zato se s tem nisva kaj pretirano obremenjevala.

Ko pa se je najina pot po četrth ure hoje nenadoma spremenila v suho hudourniško strugo, sva si priznala, da sva jo očitno ubrala malo po svoje. A nič zato, popezavanje po razgibani strugi je bilo zabavno in pogled na zemljevid nama je potrdil, da je nekje blizu nad

*Vesetje pri križu
Cruz de Dénia
Foto Štefan Šmigoc*

Neprijeten sestop po "irregularnem" terenu ("Tereny irregular" po valencijansko)
Foto Štefan Šmigoc

nama markirana pot, ki se očitno v širokih ključih počasneje vzpenja, midva pa sva jo ubrala pač nekolikanj bolj naravnost navzgor. No, saj sva takega že vajena, bo vsaj pot zanimivejša, če že razgledov ne bo. A seveda ta romantika ni trajala dolgo. Ko se je namreč pobojče gore postavilo pokonci, se je postavila pokonci – in končala – tudi najina hudourniška struga. No, kaj pa zdaj? Nazaj dol po njej si ravno nisva želela, bova pač šla po zaraščenih skalnih poličkah in terasah naokoli, pa bova mimogrede spet na pravi poti. Visoko nad nama sva tako ali tako že slišala glasove ljudi.

Iskanje kač

Na nogah sva imela samo nizke *fajftenke* in nič kaj višje *lasportivke*. Kombinacija take obutve z ostrim kraškim terenom, visokimi travami in šeststo petdesetimi vrstami bodeče mediteranske flore se je kaj kmalu izkazala za kar velik in precej boleč zalogaj. Nisva vedela, kaj je huje: trnje ali to, da zaradi visoke trave ne vidiš lastnih stopal – in samo čakaš, od kod se bo vate izstrelilo kaj sikajočega. Na srečo ta najina ekskurzija ni trajala predolgo in kmalu sva – tudi po zaslugi podobnih predhodnih domačih gorniških izkušenj – sicer počteno prepotena, zadihana, zardela ter spodobno popraskana, spet stala na varnih tleh označene poti.

Ta se je nato nekaj časa lenobno dvigala po sistemu udobnih in razglednih naravnih polic. Kmalu se nama je odprl pogled na obe mesti pod goro in na floris velikega strelskega poligona na planjavi spodaj. Že po nekaj premaganih serpentinah pa sva se z glavama dotaknila baze nizkih oblakov, naseljih na Montgó – in od tu naprej se je občasno odprl le še pogled navzdol. Predvsem proti jugu, na pravo malo morje počitniških vil z živo modrimi bazeni raznoterih velikosti in oblik. Vse do vrha je bilo nato zaradi vlažne megle, kot da bi se premikala po neskončni turški savni, videlo se je le do konca dveh dolžin Ostržkovega nosu. Oblačila sva imela kmalu čisto premočena, a naju ni prav nič mrazilo.

Markirana pot je sicer v večini spletnih vodnikov opisana kot srednje težka, predvsem zaradi ostrih skal in zmerne izpostavljenosti vrhnjega dela trase, ki poteka

prav po južnem robu gore. Tu si je nekajkrat pametno pomagati z rokami čez manjše skalne skoke in pregrade, drugače pa za našega visokogorja vajene ni v suhem ta pristop tehnično nič kaj posebnega. Na zahteven škrapljast teren občasno opozarjajo simpatične, na prometne znake spominjajoče table z valencijskimi napisi "Tereny irregular", česar najbrž ni treba posebej prevajati. Ko sva si kasneje "lomila" gležnje pri meglenem in mastnem sestopu z vršnega grebena, sva se kar precej našalila na račun tega iregularnega terena.

Najvišja točka Montgója je sicer udoben skalnat plato, z nekaj zaplatami zimzelenega grmovja, ki ob jasnih dnevih ponuja 360 stopinjski razgled na prelepo Costo Blanco s številnimi klifi in obmorskimi mesti, celo na bližnje Balear, proti notranjosti pa na gorske verige Marine Alte. Svoje polno ime (*La Creu del Montgó de Xàbia*) je vrh dobil po velikem križu, ki je v svojih različnih inkarnacijah že večkrat stal na vrhu, pa je bil nato tako ali drugače vsakič podrt. Iz spletnih zapisov je razbrati, da je bil nazadnje obnovljen v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja.

Navzlic meglenemu pokrovu in sredini oktobra je imel Montgó tistega dne kar nekaj obiska. S soobiskovalci vrha smo si izmenjali nekaj besed in fotografskih uslug. Megla v oblaku se je le še zgostila. Po malici sva se imela podobno kot drugi namen takoj odpraviti nazaj v dolino. A potem sem na digitalnem zemljevidu, ki sem si ga s spleta na telefon prenesel dan poprej, opazil nekaj zanimivega. Nad markirano potjo, ki se z vrha nadaljuje in spušča proti zahodu, je bila vrisana še nekakšna steza, speljana po samem grebenu gore (*Cresta del Montgó*). Videti je bilo, da steza ne skrene z grebena, vse dokler ne pripelje do naslednjega vrha masiva. Ta je od glavnega nekaj deset metrov nižji (694m) in se imenuje Cruz de Dénia. Pozneje sem prebral, da mu pravijo tudi La Creueta (krajše za La Creueta del Montgó). Razgledna točka na robu prepadne grebena ima za prebivalce Dénie velik pomen, saj je ob jasnem vremenu dobro vidna iz središča mesta, hkrati pa je nekakšna lokalna romarska točka.

Tipanje grebena do Dénijskega križa

O značaju poti po grebenu nisva iz karte izvedela ničesar, glede na merilo in na doslej prehojeno pot pa sva sklepala, da do Dénijskega križa ne bi smelo biti več kot eno uro hoje. Odločila sva se, da poskusiva poiskati vsaj začetek grebenske poti, potem bova pa že videla, če je sploh smiselno v taki megli nadaljevati. Časa sva imela še dosti, neviht pa se sredi oktobra tudi ni bilo treba bati. V jasnem vremenu sledenje grebenu verjetno ni prav posebno težavno, tega dne pa začetka steze brez pomoči navigacije skoraj zagotovo ne bi izsledila. Na določeni točki, ki ni posebej označena, moramo namreč zaviti z markirane poti proti severu gore, vse dokler na manjši skrbini ne ujamemo grebenske poti.

Kmalu se je izkazalo, da je greben tudi v takih razmerah lepo prehodan. Steza se ga kar tesno drži, le občasno se večjim težavam izogne na eno ali drugo stran. Pazljivi moramo biti le zaradi zelo razgibanega,

ostrega in na sever prepadnega terena, da s steze ne zaidemo predaleč. Ne gre pa težavnost nikjer čez enico. Z rokami v žepih vseeno ne gre, sploh ker je skala pogosto mastna od zemlje in vlage. V lepšem vremenu je ta pot najbrž en sam užitek, o čemer pričajo številni spletni posnetki in slike – prehodi se vijejo po grebenu kot po hrbtu kakšne prazgodovinske morske pošasti, razgledi na vse strani pa so naravnost osupljivi. Ti nama tokrat niso bili namenjeni in zanesti sva se morala na lasten nos, le občasno sem po navigaciji preverjal trenutni položaj. Paziti je bilo treba prav na vsak korak, a sva vseeno kar solidno napredovala. Po približno pol ure hoje po grebenu naju je presenetil velik kamnit možic, v bližini pa sva naletela tudi na ostanke nekakšnega zavetišča, prav tako zgrajenega iz samega kamna. Ta stavba brez strehe je bila celo označena na zemljevidu in videla sva, da sva že premagala dobro polovico poti do naslednjega vrha, zato sva se odločila nadaljevati. Teren je postal kmalu za odtenek zahtevnejši, okreplil se je tudi veter, ki je na trenutke vidljivost za nekaj metrov celo izboljšal, da sva lažje predvidevala potek grebena. Tako sva skoraj tipaje nadaljevala, vse dokler se nama ni po dobre četrte ure iz megle prikazal velik kovinski križ – Cruz de Dénia. Resnično sva se ga razveselila, saj sva vedela, da bova, vsaj po zemljevidu sodeč, od tukaj lahko našla sestop nazaj na markirano pot. Tako sproščena sva si privoščila kar dolg počitek, ovekovečila svoj obisk v vpisni knjigi in napravila nekaj fotografij. Pred križem, ob križu in za njim. Kaj dosti drugega zaradi megle tako ali tako ni bilo videti. Podelila sva si tudi pločevinko španskega piva, ki sem jo v nahrbtniku tovoril že ves dan. Mogoče je bilo krivih tistih nekaj požirkov mlačnega piva, a še zdaj se živo spomnim, da je imel tisti kraj neko posebno mehko energijo ter da sva res uživala v samoti in tihoti sredi oblaka. Na eni od fotografij, ki so nastale na vrhu, se na skali za Tanjo bohota s flomastrom nakracan napis "no sueñes tu vida, vive tus sueños". Ne sanjaj svojega življenja, živi svoje sanje. Čeprav se mi solzavi motivacijski citati, objavljeni na socialnih omrežjih, običajno precej hitro uprejo, se mi je ta takrat zazdel prav posrečen.

"Iregularni teren"

Kar težko sva se s tega vrha odpravila naprej, čeprav se nama je glede na uro zdaj že nekoliko mudilo. Prav počasi sva pobrala svoje stvari in se po stezi, nakazani le z blatnimi odtisi stopal predhodnikov, spustila navzdol. A če sva prej mislila, da sva glede orientacije in terena zdaj že na zeleni veji, se je izkazalo, da sva se še enkrat pošteno zmotila. Sestop z vrha je sicer označen z redkimi rdečimi pikami, ki se jim da kljub slabi vidljivosti s precej truda nekako slediti, a kaj ko je speljan po tako zoprno razbitem in mastnem škrapljastem skalovju, da sva se takoj spomnila na že omenjene oznake za irregularni teren. V nizki pohodni obutvi je bilo sestopanje občasno kar mučno. Ko sva se nekako le prebila do markirane poti, so naju presenetili bližajoči se glasovi, za katere se je kmalu izkazalo, da pripadajo skupini

španskih pohodnikov. Njihov vodja z zemljevidom v rokah je pristopil k nama. Zanimalo ga je, od kod sva prišla in kako je bilo. Dejal je, da so bili tudi oni namenjeni h križu na vrhu, a zaradi megle niso našli pravega odcepa. Na kratko sem mu opisal razmere zgoraj – to mi je očitno še predobro uspelo, saj sva jih še nekaj časa lahko videla, kako stojijo v krogu ter pogledujejo izmenično v zemljevid in navzgor v meglo. Kmalu je bilo slišati spet samo njihove glasove, po intonaciji pa je bilo mogoče sklepati, da so misel na vzpon najbrž opustili. Nadaljevanje poti je zaradi soparnosti rahlo začinil samo še vzpon nazaj na najvišji vrh, ki pa nama je kar hitro minil, saj je potekal med temno zelenimi odtenki prijetno dišečega grmičevja, iz katerega se je občasno izluščila na sivo podlago narisana silhueta kakega borovca ali pritlikavega hrasta. Korak pa nama je nekajkrat za hip zaustavila tudi še kakšna zanimivejša skalna skulptura ali spodmol.

Pogled nazaj na spodnja nadstropja gore Montgó. Oblak se z vrha ni premaknil niti za ped.
Foto Štefan Šmigoc

Sestop iz oblaka

Sestop v dolino je po kratkem postanku minil dokaj hitro in brez težav, vseskozi sva namreč budno pazila na markacije in upoštevala iregularni teren. Ko sva bila naposled nazaj pod goro, je bilo tam vreme naenkrat spet pretežno sončno in prav prijetno toplo, čisto nasprotje tistega v temnem oblaku, ki je še vedno trmasto oklepal Montgó – in nama je bilo kar prav tako, "avanturizma" sva imela za ta dan čisto dovolj. Mogoče le še nasvet tistim, ki bi se želeli, če bodo kdaj v tem delu Španije, povzpeli na Montgó: kljub majhni nadmorski višini in relativno kratkemu dostopu je treba to goro vzeti kar zares; veljajo podobna priporočila kot recimo za vzpone na najvišje vrhove jadranskih otokov. Obvezna je dobra obutev, zadostna količina vode in spremljanje vremenskih razmer. Zavetišč na gori ni. V poletnih mesecih se temperature pogosto približajo štiridesetim stopinjam, vreme pa se lahko hitro spremeni, zato je nujen zgoden start. Še najbolje pa bo, če se vzpona lotimo ob jasnem vremenu spomladi ali jeseni. ●

Koča GRS na
Okrešlju
Foto Franci Horvat

Leva smer

Ponovno v Frenkovih ploščah

Pozimi 2021, ko sem praznoval 30 let Ledenke na Okrešlju, sem popoldan preplezal še slap Palenk v Logarski dolini, kjer sem srečal Zdenka Mraza. Omenil je najino prvenstveno smer v Mrzli gori. Nisem mogel verjeti, da je minilo toliko let, odkar sva jo preplezala. Dogovorila sva se, da jo bova 22. 6. 2021, ko bo natanko 35 let, kar sva jo preplezala, ponovila. Najin dogovor je bil, da bova vlogi zamenjala. Pred leti sem jaz Zdenka peljal kot tečajnika v to smer, zdaj pa bo on mene kot alpinističnega upokojenca.

Obetal se je najtoplejši dan v prvem vročinskem valu tega leta. Temperature po dolinah naj bi dosegle 35 °C, a v hribih je bilo še kar nekaj snega, kar je dajalo svežino ozračju. Zgodnjejutranja temperatura v Logarski dolini je bila prijetnih 15 °C, kar mi je izjemno prijalo. Pri slapu Rinka sem bil že toliko ogret, da bi lahko snel pohodniško srajco. Omeniti moram, da me je Zdenko nekoliko razvajal, poleg osebne alpinistične opreme je nosil še obe vrvi. Dogovorila sva se, da bo to dan za uživanje, ne hitenje, in tega sva se tudi držala. Koraki so bili razmeroma počasni, toda enakomerni in konstantni so naju v eni uri pripeljali na Okrešelj. Na poti sta naju prehitela fant in dekle, ki sta bila namenjena v Igličevo smer v Mali Rinki.

Kaj kmalu nad kočo GRS sva prišla na sneg, ki naju je spremljal skoraj vse do vstopa v smer. Poleg plazovin, ki jih je bilo to leto res veliko, je bila tudi sicer snežna površina obilna. Skoraj si ne znam predstavljati, kako velik je bil to leto Matkov škaf. Globok naj bi bil kar

25 metrov. Ko sva prišla do spodnjega vstopnega dela, je tam zevala manjša krajna poč, ki pa ni predstavljala večjih težav. V njej sva pustila pohodne palice, ki bi naju više samo ovirale. Prvič, odkar plezam v Frenkovih ploščah, sem se navezal že spodaj, kajti običajno sem vstopni del, ki pripelje pod znamenite plošče, vedno presoliral. Težave res niso velike, treba je paziti zaradi krušljivosti. Ta predel je bil hitro za nama in znašla sva se pod meni tako ljubim območjem, kjer sem vrsto let nizal številne prvenstvene smeri.

Leva smer ni tako "leva", kot se sliši, pred 35 leti se je bilo treba kar potruditi. Tokrat je bil vstop v smer malce zabeljen s krajno počjo. Prvi metri so lahki in gredo čez pečevje ter te pripeljejo do zajede. Zanimiva je bila luska, ki je nisi smel niti resno pogledati, kaj se je šele dotakniti. Kolega jo je mojstrsko obplezal in se podal po zajedi navzgor. Prvo stojišče je bilo že narejeno – tudi kot sidrišče za spust. Ko sem priplezal do luske, si še dihati nisem upal, kajti že napeta vrv, ki bi šla čeznjo,

bi jo lahko odlomila. Pošteno sem zadihal, šele ko sem bil nad njo. Rahlo sem se je dotaknil in zgrmela je proti mestu, kjer sem prej varoval kolega.

Omeniti moram helikopter, ki je nekaj časa krožil nad nama in naju motil pri sporazumevanju. Sledil je njegov premik do vstopa v Igljičevo smer v Mali Rinki, kjer je dalj časa lebdel. Ko se je čez čas poslovil, so se v meni prebudili spomini, stari 35 let. V tako dolgem obdobju je bilo veliko podrobnosti, kako sem takrat plezal, pozabljenih. Spomnil sem se zajede in plošč nad njim, in ko sva izplezala, sem glasno zajodljal, kar sem ob takšnih priložnostih rad počel. Takrat sva sestopila na Okrešelj po markirani poti, ki vodi na Mrzlo goro.

Ko sem bil na stojišču, je Zdenko napravil nekaj posnetkov z mobilnim telefonom, ki ga je nato shranil v pas, prirejen prav zanj. Čez čas je bil potreben samo gib, ki je odpel pas, da je ta padel na polico pod nama. Dogovorila sva se, da ga bo šel iskat, ko se vrneva pod steno.

Naslednji raztežaj naju je pripeljal levo od najlepših plošč z žlebovi, ki se nizajo skoraj po vsej širini. Lahko rečem, da so še vedno tako lepe in mikavne kot nekoč. Varovališče je naredil pod ruševjem, ko sem bil pri njem, pa je nadaljeval desno in si naslednje stojišče uredil med ruševjem. Hitro sem bil pri njem in nadaljeval vse do roba kotla, ki je bil še obilo zasnežen. Zdenko, ki je bil za mano, je odkril na desni drevo z urejenim sidriščem za spust. Moral sem se prekobaliti čez zoprno ruševje, da sem prišel do njega. Stisk rok je bil zelo čustven, vsaj zame, česar nisem pokazal kolegu, kajti zavedal sem se, da naju čaka še sestop.

Ker sem si želel spust po vrvi, sva hitro uredila vse potrebno, da se varno "pripeljeva" pod steno. Že ves čas

vzpona in dostopa sva ubirala zmeren in premišljen tempo, isto se je nato zgodilo pri spuščanju in pri sestopu. Zaradi žgočega sonca sem razmišljal o hladnem pivu, ki naju čaka v dolini, toda do tja je bilo še daleč. Občasno je zapihal jugozahodni veter, ki je nekoliko omilil vročino. Najprej se je bilo treba spustiti čez previs na plošče, nato pa po njih do naslednjega sidrišča. Naslednji spust je bil nekoliko drugačen; prečiti sva morala proti levi (gledano od zgoraj), kjer je velik macesen. Vzrok za prečenje je bil ta, da sem se želel spustiti od njega čez dokaj velik previs, kjer naj bi bil preduh (če bi ga nama uspelo preplezati, bi ga poimenoval

*Frenkove plošče
Foto Franci Horvat*

*Franci na drugem
stojišču v Levi
smeri
Foto Zdenko
Mraz*

Luciferjev preduh). Ura resnice je prišla na plano že po nekaj metrih spusta, prej nakazan preduh to seveda ni bil. Zgornja odprtina je bila zadelana in skala okoli nje dokaj krušljiva, spodnja odprtina je bila večja in prav tako krušljiva, o previsnosti pa ne bi govoril. Še zadnja možnost za mojo novo prvenstveno smer v Frenkovih

Zdenko na poti pod Frenkove plošče Foto Franci Horvat

ploščah je tako splavala po vodi. Kljub letom, ki jih ne skrivam, me še vedno pritegne kakšna nova linija. Do vznožja stene je sledil še en spust.

Zdenko se je po zaužitju nekaj kalorij odpravil iskat svoj mobilni telefon. Da bi ga lažje našel, sem poklical njegovo številko. Že po nekaj minutah se mi je prismejal z aparatom v roki. Sledili so še trije spusti, zadnji je bil dokaj zanimiv, kajti moral si zanihati, da si pristal na snežišču. Če tega nisi napravil, si končal v krajni počki, ki je bila razmeroma globoka. Na snežišču sva si še enkrat segla v roke, malce sem tudi zajodljal, a bolj zase kot za druge.

Zvila sva vrvi, Zdenko je šel po pohodne palice in že sva sestopala proti Okrešlju. Sam sem bolj zaupal markirani poti, on pa se je drčal po snegu. Pri koči GRS sva naletela na Marjeto Brežnik in Vikija Mlinarja, ki sta nama povedala za nesrečo pri vstopu v Igličevo smer. Fantu se je pri krajni počki porušil snežni most, nakar je kar globoko zdrsnil vanjo. Poleg odrgnin po telesu je bila največja težava ta, da ni mogel izplezati. Ker je minilo kar nekaj časa, da ga je helikopter potegnili na plano, se je podhladil. Mogoče nasvet, da je v takšnih razmerah z obilico snega treba imeti kakšno rezervno oblačilo v nahrbtniku, manjkale pa naj ne bi dereze in cepin, kajti sestop po Turskem žlebu je lahko zelo zahteven.

Sledil je sestop do avta, kjer sva z veseljem snela nahrbtnika in šla na pivo. Najin pogovor se je večinoma nanašal na opravljen vzpon ter na spomine, ki so bili zelo čustveno obarvani. Ker nisem pivec alkohola, mi je pivo malce omehčalo kolena pa tudi zameglilo glavo, zato je bila vožnja domov malce sanjsko obarvana.

Slap Rinka Foto Franci Horvat

Zdenko in Franci po končanem vzponu v Levi smeri Foto Franci Horvat

Ko sem doma v mislih še enkrat prehodil najino pot in svoje zadnje obdobje, sem spoznal, da gore postajajo vse bolj visoke, jame vse bolj globoke in fotoaparati vse težji. Sprašujem se, ali so to znaki, da je treba kaj spremeniti v življenju. Abraham je že davno za mano, čez nekaj let se mi približuje že alpinistični. Še vedno mi je lepo na vrvi, plezalski ali jamarski, je pa res, da tistega žara, ki je bil pred 35 leti, ni več. A spomini vendarle ostanejo. Moja pobožna želja je, naj ostane vsaj tako, kot je zdaj! Pa bo res? ●

10 000 LET ŽIVLJENJA NA PROSTEM

volna pozna najbolje

Ko gre za ustvarjanje uporabnih surovin, ovce vedo kaj počnejo. Volna je mehka na otip, greje nas, ko je hladno, prijetno hladi v toplem vremenu, odporna je na neprijeten vonj, hkrati pa učinkovito odvaja vlago. Vedno smo bili navdušeni nad volno in nenehno iščemo nove

različice njene uporabe. Eno od teh najdete v novi jakni *Keč Wool Padded Jacket*. Ne samo, da je polnilo iz volne, ampak je iz švedske predelane volne, ki bi sicer končala na smetišču, ker je stranski proizvod živilske industrije. Vdihnili smo ji novo življenje - jo oprali, izpopolnili

in razvili v nekaj, kar vam bo zelo koristilo pri mnogih prihajajočih dogodivščinah na prostem.

www.fjallraven.com

Marlenka
Drevenšek

Planinarjenje v Andori

Po vrhovih med Francijo in Španijo

Konec junija in v začetku julija 2019 smo se skupaj s Planinskima društvoma Šmarje in Velenje pod vodstvom Mateje Grat in Huseina Djuheriča - Mihe odpravili na planinarjenje v vzhodne Pireneje, v državico Andoro.

Prva polovica poti je bila dolga 890 kilometrov, vse do majhnega provansalskega kraja Savines-le-Lac ob velikem umetnem jezeru, ki leži ob 320 kilometrov dolgi reki Durance. Naslednji dan smo si ogledali kamnolom oker barvila v Roussillonu. Stara arhitektura, sivka, vino in izbrano cvetje, ki Provanso delajo tako posebno, so nas očarali kljub vročini nad 40 stopinj.

Ko smo pozno zvečer prispeli v bližino meje z Andoro, se je cesta ves čas vzpenjala nad višino 1000 metrov. Z zanimanjem smo opazovali redka naselja in cerkve čisto spodaj na dnu ozkih grap. Kako drugače kot pri nas. Strmina ni popuščala vse do višine 2408 metrov na prelazu Port d'Envalira, enega najvišjih evropskih cestnih vozlišč. Občudovali smo graditelje, kako dobro so znali speljati blage ovinke. Za tiste, ki ne marajo gorskih prelazov, je možno izbrati 680 metrov dolg tunel. Zvedavo smo se ozirali po okolici, kjer so se obrisi gora strmo dvigali nad kipečo meglo. Kamor seže oko, sami gorski vrhovi. To je bil res veličasten prizor. Povprečna nadmorska višina v žepni državici je

kar 1996 metrov, zato je podnebje gorsko. Tam smo bili v poletnem času, ko so se temperature gibale okoli 25 stopinj. Okoli dva do skoraj tri tisoč metrov visoke gore so bile zgoraj bele, apnenčaste, spodaj temne iz granita in gnajsa. Skala je zato čvrsta, neerudirana. Oko pritegne barvni kolorit v zelenih in temnih tonih, ki ga dopolnjujejo lišaji vseh barv skupaj z neskončnimi preprogami rododendronov.

Andora meri komaj 468 kvadratnih kilometrov. Oblikujejo jo tri doline, ki jih je globoko izoblikoval mogočni ledenik reke Gran Valira. Sotočja dveh krakov reke se iztekata v obliki Y, kar je geografska posebnost reliefa. Prav na sredi leži glavno mesto Andorra la Vella. Prenočevali smo v La Massani, oddaljeni le nekaj postaj z lokalnim avtobusom. Kulturna zavezanost stari frankovski kamniti arhitekturi je vidna na vsakem koraku. Andora je edina katalonska žepna država, ki se je obdržala vse od časov frankovskih kraljev. Na andorskih Pirenejih in tudi na španski strani je bilo nekoč več obmejnih mark (*Marca Hispanica*). Samo hrabro gorsko katalonsko ljudstvo je uspešno pregnalo vpade

Planota
Casamanya
Foto Marlenka
Drevenšek

Mavrov z Iberskega polotoka proti Franciji. Za nagrado so dobili neodvisnost. Njihova zgodovina je povsod prisotna. Lepo so ohranjene stare renesančne hiše kot utrdbe s strelnimi linami. V Casa de la Vall so razglasili svojo neodvisnost. Najstarejša je župnijska cerkev Santa Colomna iz 8. stoletja.

Danes dežela utripa z živahnim ritmom sodobnega trajnostnega, športnega turizma, brezcarinskih prodajaln in *off-sure* bank. Ključ razvoju dežele je bilo kontrabantstvo. V času Frankovega režima so tihotapili v Španijo, v času II. svetovne vojne pa v Francijo. Ko so ugotovili, da v gorskem podnebju zelo dobro uspeva tobak, se jim je odprla nova trgovska niša. Vsaka hiša ima svojo teraso s tobakom. Infrastrukture ni veliko, vendar je na razdalji enega kilometra več tunelov, zato se moraš nemudoma odločiti, kam zavijaš, da ne zgrešiš začrtane smeri. Še večji labirint predstavljajo sicer lepo urejene pešpoti. Najbolj vztrajni so se večkrat napotili proti dober kilometer oddaljenemu glavnemu mestu, pa so se izgubili v labirintu slepih ulic. Težavo povzročajo številni tuneli, ki poti zapletajo v neznano.

Mi smo prišli v Andoro zaradi gora. Naši pogledi so se dvigovali proti vrhovom. Kam? Kako visoko? Kako daleč? Naša vodnica je imela dobro izdelan načrt in predhodno že opravljene ogleda. Izbira je velika. Kamorkoli seže oko, same planote s smučarskimi centri. Sezona smučanja tukaj traja vsaj 150 dni. Naš prvi cilj je bila 2740 metrov visoka planota Casamanya.

Zatrdelih teles zaradi dolge vožnje smo si na peturnem vzponu že pošteno pretegnili noge. Po naporu neskončnega vzpona smo bili nagrajeni s 360-stopinjskim panoramskim razgledom na okoliške vršace, saj planota leži skoraj v samem središču države.

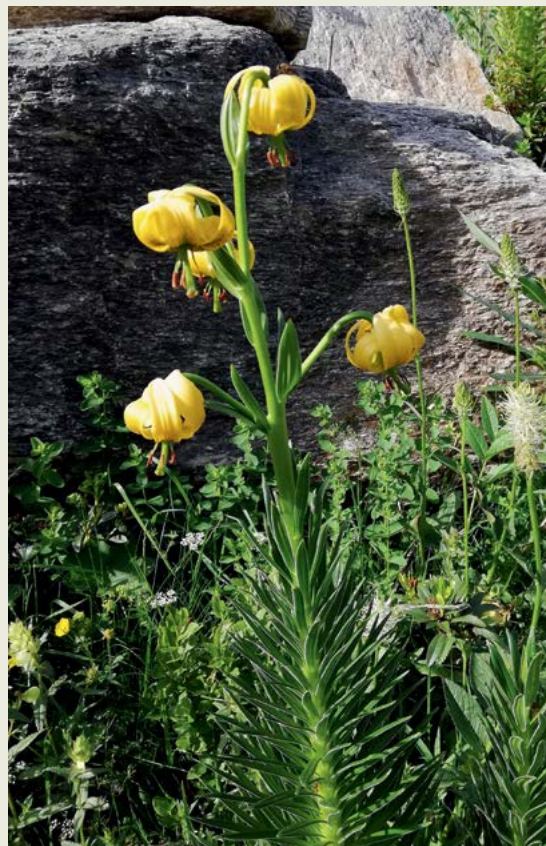
Vsaj sedem beloglavih jastrebov je prijadrlo in si nas kar nekaj časa ogledovalo. Takoj sem se odločila, da si moram v najbližji prostocarinski prodajalni kupiti vsaj 300-milimetrski objektiv. Zaradi izjemnosti pokrajine in živalstva bi pričakovala vsaj tisoč fotografov. Ob povratku smo ugotovili, da je Andora zelo dobro poskrbela tudi za kolesarje. Na voljo je ogromno zanimivih kolesarskih poti, med katerimi je tudi Casamanya.

Počitek na Comapedrosa
Foto Marlenka Drevenshek

Najvišji vrh Comapedrosa v Andori
Foto Marlenka Drevenshek

Današnji prebivalci Andore so razni trgovci, turistični delavci, bankirji in izhajajo iz različnih evropskih dežel, tudi iz Rusije, največ pa je Špancev, Portugalcev in Francozov. Uradni jezik je katalonščina. Tudi za turiste je tu zelo dobro poskrbljeno. Ob sestopu s Casamanye smo si ogledali stekleno razgledno ploščad na hribu Roc del Quer in se nelagodno sprehodili po 20 metrov dolgi stekleni pešpoti v navidezno praznino. Ob robu skalne stene nas je pozdravila monumentalna kovinska skulptura mehiškega kiparja Jorga Dubona iz leta 1991, ki simbolizira neizmernost človeške volje ob konfrontaciji z močjo gore. Veličastno človeško postavo lahko opaziš prav z vznožja gore. Dežela ima ogromno ledenikov in posledično mokrišč, v katalonščini *sorteny*. Ta beseda nas je ves čas spremljala. Naš naslednji izziv je bila ravno Valle del Sorteny, 1080 hektarjev velik nacionalni park. V njem je več kot 800 rastlinskih vrst, različnih ptic, divjih prašičev in srnjadi. Vzpenjali smo se počasi ob meandrih gorskega potoka med bogastvom gorskega cvetja. Varuhi narave so prisotni povsod in niso imeli zadržkov, ko so nas med počitkom iz blagodejne sence napotili na sončno stezo, da ne bi pomendrali cvetja. Pot je vodila ob gorskem potoku, ki je imel več značilnih kamnitih bran in lesenih mostičkov. Povsod gorsko cvetje – od murk, rumenih pirenejskih lilij, belih lilij, narcis, in rododendronov. Do ledeniškega jezera na višini

Pirenejska lilija Foto Marlenka Drevenšek

Jastrebi nad Comapedrosa Foto Marlenka Drevenšek

2340 metrov smo potrebovali pet ur. Na nasprotnem bregu ledeniškega jezera so se pasli konji in osli. Sledil je povratek in na koncu prečenje v dolino Val Rialb. Prvič in zadnjič nas je namočil rahel, topel poletni dež. Naš naslednji cilj je bil najvišji in najlepši vrh – 2942 metrov visoki Comapedrosa. Z mešanimi občutki smo se napotili proti gori. Izhodišče je bilo Vallnord-Arinsal. Med iskanjem poti smo morali prečiti krajši cestni tunel, potem pa smo premagovali strmino vse do ogromnega smučišča, kjer nam je smučarska gondola skrajšala kar za nekaj ur hoje na to spoštljivo goro. Sprva je pot vodila skozi prijeten gozd, kasneje pa smo se morali sprijazniti, da nas je med strmim vzpenjanjem grelo dopoldansko sonce. Vzpon do koč je že načel naše moči, čeprav smo bili še daleč od polovice poti. Zaposleni študentje na koči so bili zelo prijazni, ponudba pa višini in dostopnosti

primerna. Z vodo so se oskrbovali v bližnjem jezeru. Na hitro smo se okrepčali za nadaljevanje poti. Druga etapa vzpona je vodila do zaledenelega ledeniškega jezera Esteny Negro. Smaragdni odtenki jezera so komajda kje predirali skozi belino debele plasti ledu. Granitne plošče, temna zemlja in rdeče rjavi lišaji so se prelivali v barvno paleto, zato smo le občudujoče strmeli in se drug drugemu srečni nasmehnili. Tretji del poti je vodil po strmem grebenu. Kljub soncu in vetru smo zmogli. Na vrhu so nas ponovno pozdravili veliki ptiči – beloglavi jastrebi. Kako nizko so se spuščali! Ogrelimo se na soncu in uživali trenutke v naravi. Panoramski krožni razgled je poplačal vsako kapljo potu. Celo deželo smo imeli na dlani tja do francoske in španske meje. Vse naokoli sami neskončni vrhovi. Mogočne temne granitne gore so bile zgoraj bele, spodaj porasle z zelenimi mahovi in pokrite z oranžno zemljo. Gozda je bilo malo, povsod le lišaji vseh barv. Sestopali smo po grebenu po zahtevnejši, bolj prepadni strani gore. Povsod ogromni naloženi kamni. Izkušeni nismo imeli težav. Še vedno je bilo precej zahodnega sonca, ki ni pojenjal vse do mraka. Spuščali smo se nazaj do koč in končno v težko pričakovani gozd, kjer smo si vsaj malo oddahneli, šele tu se je sonce vsaj malo vdalo. Hoje je bilo 9 ur. Naslednji dan smo počivali. To je v resnici pomenilo neskončno tekanje po trgovinah v prestolnici Andorra La Vella in iskanje cenovno ugodnejše fotografske in gorniške opreme. V največji trinadstropni trgovini smo opazili več metrov visoko fotografijo žal pokojnega slovenskega vrhunškega alpinista, gorskega reševalca in

inštruktorja Tomaža Humarja. V trgovini so nas veselo pozdravili, prepričani, da smo Rusi. Komaj smo dopovedali, kdo smo in kdo je bil Tomaž, ki so ga tam vsi poznali. Tekanje za vročo robo v mestnem vrvežu je obrodilo sadove. Dobila sem 300-milimetrski Tamron za 150 evrov. Popoldan smo večinoma posedali po klopcah in se fotografirali, med drugim pred kipom nadrealističnega umetnika Salvadorja Dalija. Posebnost Andorre La Velle je tudi nekaj redkih modernih stavb. Modernistična arhitektura termalnega kopališča s stekleno kupolo in jekleni most čez reko Gran Valira. Žal do muzeja tobaka nismo več zmogli.

Naslednji dan nas je čakala zelo zahtevna krožna pot do jezer Tristiania na višini 2400 metrov, in na vrh Pic de Tristiania, 2882 metrov visoke gore na meji s Francijo. V šesturnem vzponu je prevladovalo lažje plezanje prek temnih granitnih blokov, ki so bili strmo naloženi vse do vrha. Pogledali smo tudi čez sedlo na prepadno francosko stran, kjer se je v daljavi videla koča. Naš počitek na tem ostrem vrhu sta tudi tokrat popestrila dva beloglava jastreba. Sestopili smo prek vrha Col Forcat. Kmalu pod vrhom so se manj izkušeni zaradi večje varnosti navezali. Alpinista Meta in Miha sta pomagala, da je bil sestop varnejši.

Na koncu smo se odpravili še v sotesko Val D'Incles, ki leži ob vzhodnem kraku reke Gran Valira. Na poti ob potočku smo si ponovno ogledali staro kamnito

brano, tamkajšnjo gorsko značilnost. Tudi tokrat smo občudovali botanične posebnosti doline. Na koncu je pot postajala vse bolj skalnata, prek kamnitih blokov je padal slap s številnimi kaskadami. V zatrepu doline se je pot zaključila z balvani. Pred nami se je pokazalo kristalno čisto jezero Juclar. Tudi za to pot smo porabili 5 ur hoje v eno smer. Koča Refugio de Juclà na višini 2313 metrov je bila prijetna, z zanimivo kuhinjo. Uživali smo ob domačih dobrotah. Tik nad nami nas je vabil še nekaj stometrski vzpon na vrh Pic Juclar, 2585 metrov, kamor pa se nismo odpravili. V koči smo se oddahnili od dolge hoje. Ob povratku smo ponovno občudovali potočke in neskončne travnike cvetja.

Večeri v La Massani so vabili na ulice in trge, kjer je bila bogata kulinarčna ponudba, seveda ob dobrem vinu in glasbi pozno v noč. Za trenutek sem dobila občutek, da sem nekje v Barceloni, saj tudi promet ni utihnil do zgodnjih jutranjih ur. Vožnjo proti domu smo popestrili z ogledom francoskega Albija ob reki Tarn v bližini Toulousea. Zgodovinski zanimivosti sta katedrala in škofovska palača iz 13. stoletja. Uporni prebivalci tega dela francoskega Albija so si blaginjo pridobili tudi z gojenjem rastline silin, iz katere so pridobivali modro barvilo. Ogledali smo si še muzej slikarja Toulouse-Lautreca, ki je tlakoval pot evropski moderni umetnosti. Od tu nas je do doma ločilo samo še dobrih dvanajst ur vožnje. ●

*Rhododendron
vallincales
Foto Marlenka
Drevenšek*

Nejc Hribernik

Dvatisočak moje duše

Poti v (ne)znano

Severna
pobočja
Planjave
Foto Nejc
Hribernik

Oči so se že privadile tople jutranje svetlobe, ki uhaja izza plisejev edinega okna moje sobe. Ura odbije pet, budilka zazvoni. "Prenosni polnilec" piše v beležki na mobilnem telefonu. Vse drugo je že zapakirano v nahrbtniku, da ne bi pozabil kakšne drobnarije, ki bi se lahko izkazala za še kako pomembno. Čez noč sem nahrbtnik, v katerem je bila tudi hrana, pustil na terasi, da bi ostal na hladnem. Tudi vodo sem natočil že zvečer, čeprav bom tako ali tako natočil svežo in bistro pri izviru Savinje. Ob pol šestih sedim za volanom in se za trenutek spogledujem s Soncem, a pot me vodi proti severu, v Logarsko dolino.

Na parkirišču pod slapom Rinka je parkiranih že nekaj vozil. Za vogalom kočice ujame prve prikazni, ki se podajo po kamenju. *Maznem* še eno banano, si zategnem stare, dobro uhojene gojzarje, na nahrbtnik pritrdim čelado in ga nadenem čez rame. Za vrat obesim še klobuk in sem nared. Ne zavijem še dobro na pot, ko me preseneti postava, ki teče naproti. Veselo pozdravim. S sapo, ki jo še nosi v sebi, odzdravi. No, pa sem spet sam, si mislim, čeprav v takšnih krajih nisi nikoli sam. Sam si, ko si zaprt v sobi, skrit za okni, obdan s stenami, pohištvo in z vsemi sodobnimi stvarmi, ki jim znotraj meja njihovega ovoja ne sveti nobena luč. Zdaj, ko sam stopicam proti slapu Rinka, pa sem tako obdan z življenjem, da se mi na obrazu zariše nasmeh. Preden prečim brv, slečem vetrovko in jo potisnem v nahrbtnik. Pot rahlo vijuga, jaz pa z vsakim naslednjim korakom padam globlje vase. Dobri stopi se kar sami prikazujejo pod nogami, roke mirno nihajo ob telesu. Telo in um delata kot eno, ko se vzpenjam po zaviti poti. Nato se ustavim, prenesem težo in jo porazdelim na obe nogi. Prispem do izvira Savinje. Spijem požirek že natočene vode in preostalo

odlijem. Natočim si Savinje. Oh, kako me prevzame okus po bistrini, po tej čisti dobrini narave, ki napaja moje telo in ga hladi.

Sedem na klop in strmim v stene vrhov, obsijane s soncem. "Kam gledam?" se sprašujem. Tamle je Planjava, na drugem koncu Ojstrica, vmes pa še Lučka Baba in Vilice. V tem času se zavedam prehojene poti. Bilo je, kot da ne bi bilo res. Bilo je drugače. Drugače kot v družbi, drugače kot pohod na Dobrovlje ali po hribovju Celja, kjer se mi vedno zgodi, da hitim na vso moč, kot da bo prišel volk in me zgrabil za levo nogo. Tu, v tem obroču Savinjskih Alp, pa so moji gibi mirni, premišljeni in tudi sopihanja ni. Svež sem, kot da sem se prebudil kar tu ob izviru. Dotočim si Savinje, saj je pot še dolga. Vzdigujem noge in diham počasi, skušam se vrniti v tisto meditativno stanje. Neki tujec, ki je razgrnil svojo opremo pri skali, opazuje, kako me koraki vodijo v višave. Da me vodijo v globine, vidim samo jaz.

Na Okrešlju za trenutek zrem v gole vršace in nadaljujem po poti skozi jaso nazaj v gozd. Z leve se zaslišijo glasovi iz gradbišča, kjer gradijo novi Frischaufov

dom. Misli se malo prebudijo, a z naslednjimi koraki izpuhtijo. Nato mojo pozornost preusmerijo nase treski kovine ob skalnat pod. Zaslišijo se glasovi žensk, ki hodita nekaj deset metrov pred mano, in razdaja s korakom kopni. V glavi zašumi: "Naj prehitim? Bi bilo bolje hoditi za njima? Ah, tako neprijetno je komu dihati za ovratnik ...". Vse to se mi plete in tehta v glavi. Nakar me *punci* sami otreseta premišljevanja in se ustavita za počitek. Veselo pozdravim zdaj jaz, zdaj ona in ponovno pozdravim jaz in pozdravi me še druga. Pa sem rešen iz svoje kože, si rečem.

Nadaljujem v grmičevju, nato se pot odpre Soncu in razgled se razprostire do Kamniškega sedla, kamor sem namenjen. Na glavo si poveznem klobuk in prečim melišče, ki ga delno pokriva hitro taleči se sneg, in sem pred delom serpentin pod žgočim Soncem. No, Sonce še ni tako žgoče, saj se izteka komaj deveta ura, povrhu pa še prijetno zapiha, da se kaplje potu skrrijejo za ušesa. Zakorakam po vijugasti kamniti poti. Nekje na sredini poti se ustavim ob skali in sedem nanjo. Iz nahrbtnika vzamem kos kruha, ga namažem s čičerikinim namazom in zraven glodam veganski sir. Spijem še multivitaminski napitek, z nožem pomažem še po drugem kosu kruha in ga zmažem. Dekleti me prehitita, jaz pa še malo zrem v dolino in meljem temno čokolado za kuhanje. Ravno ko zapiram hrano v vrečko in pazim, da mi veter ne odpihne kakšne *smetke*, se za mano zasliši pokanje, ki odmeva po dolini. Dekleti nad mano sta po nesreči zavalili nekaj kamenja in zdaj se jih proti meni vali vedno več. Na srečo je pot obdana z grmičevjem, ki vse skupaj zaustavi. Čeprav pod mano ni nikogar, pazim, da še sam ne bi po pomoti sprožil kakšnega kamenčka. Varno nadaljujem do mesta, kjer si nadenem čelado. Prehodom nekaj po snegu metrov in že sem na varnem pod steno. No, varno je le zato, ker je stena previsna, saj začne čez rob deževati kamenje. Prislomim se ob steno in mirno stojim pod slapom večjih in manjših gmot. Postojim še nekaj trenutkov, da se prepričam, da je varno nadaljevati. Nato pa krenem po skalah. Ne zanašam se na jeklenice, rajši pilim zaupanje v sposobnosti svojih rok in dobro preverim oprimke, preden naredim kakšen manj zaupljiv korak. Pot mi je še sveža, saj sem tu gori lazil pred tremi dnevi. Čisto sam še nisem hodil po takšnem terenu, vendar zdaj ne razmišljam o tem. Samotarjenje mi povečuje osredotočenost in me sprošča. Ob poti večkrat zrem v nebo ter se razgledam po dolini in vrhovih.

Prečim rahlo izpostavljeno poličko in že sem na Kamniškem sedlu. Tokrat ne zavijem naravnost do kočice, ampak skrajno desno na neznanu pot. Čeprav je torek, kar pomeni, da imam gore skoraj zase, med prečenjem melišča upam, da se pokaže kakšna neznanost, da bom imel vsaj malo občutka, kod naj hodim. Seveda sem večer prej na telefon shranil posnetke celotne poti, vendar je v živo perspektiva čisto drugačna, telefona pa tako ali tako ne uporabljam rad, sploh pa ne v naravi. Daleč spredaj z očesom ujame premikajočo se silhueto, ki izginja za skalami. Preden

se prebijem čez melišče, sem spet "sam", vendar misli zbežijo, ko zagledam markacijo in nad njo še napis "Brana levo". Minuto kobacanja pozneje spet zaslišim tiste treske kovine po skalah. Proti meni se spušča kakšnih pet osebkov, zaslišijo se pozdravi in pred mano se odpre skalnata pot. Misli kopnijo, ko se prebijam čez skalovje, in v meni se prebudi tisto stanje, ko pozabim na markacije in se oziram samo po oprimkih, kot da bi to pot že od nekdaj poznal. Prečim še zadnjo grapo in nekaj metrov stene. Po položnem terenu prikorakam na sam vrh.

Oziram se naokoli, saj ni vrhov, ki bi mi zastirali pogled. Čas zastane. Zavem se, da močno piha. Hitro zamenjam mokro majico za suho in si čez trup poveznem še vetrovko, tako da mi kapuca ostane na glavi. Usedem se na bližnjo skalo in zrem po pobočjih. Čez čas se postavim ob rob in ne čakam dolgo, da misli zavrejo ...

Samo malo se naslonim na prste in lahko poletim z glavo naprej po južnem pobočju Brane. Višine se ne bojim, prav prijetno je takole buljiti zviška, a misel, da bi zletel, je prav strašna. Pa se res sliši tako obupno? Kaj bo drugače, če se danes ne vrnem, od koder sem prišel? Vsa ta razsežnost dolin in gora me prevzame. In tu sedim jaz, nekje sredi kamenja in skal. Če bi na sebi nosil sivo, bi lahko večno čepel tu na vrhu in se pretvarjal, da sem manjša skala. Plazili bi se oblaki in se dvigovali nadme, pozimi bi me objemal sneg, poleti bi me grelo Sonce. Zrl bi v nebeške luči in pot bi mi

Prečenje
zasneženega dela
Foto Nejc Hribnik

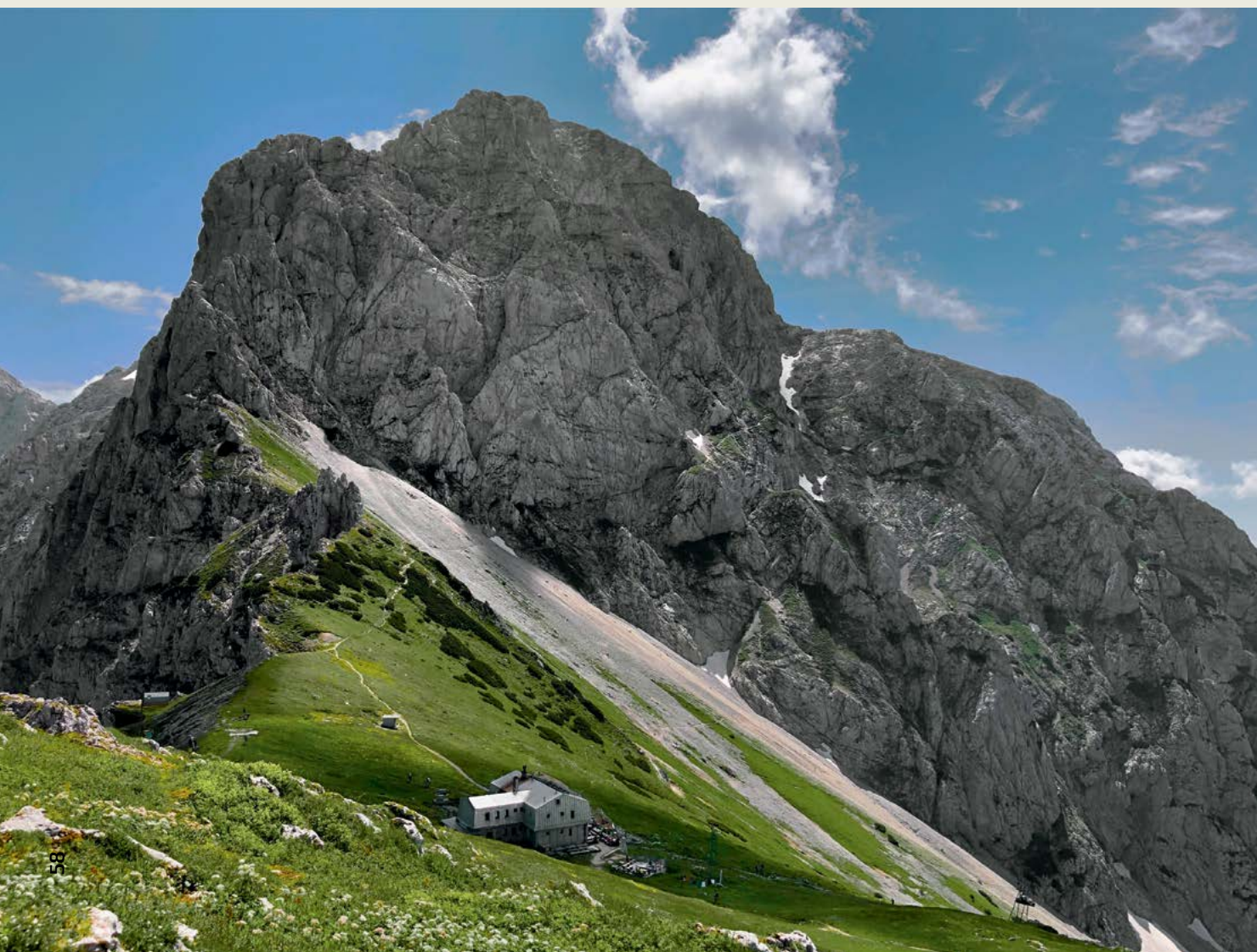
*Menih pod
Tursko goro
Foto Nejc Hribernik*

risal mesec. Zapihal bi veter in luščil bi mi kožo, dokler ne bi cele razpihal po dolini ...

Za mano se približujejo težki koraki. Zdramim se iz sanj in stopim do bližnje skale. Usedem se in z roko v nahrbtniku brskam po zalogi. Z užitkom zmeljem banano ter zadnje koščke čokolade. Spijem še nekaj Savinje in se počasi zganem. Na ramena vržem

nekaj gramov lažji nahrbtnik in odkorakam po pobojču. Takrat pa se spomnim, da nisem naredil nobene fotografije. V roke vzamem telefon in naredim nekaj posnetkov, čeprav vem, da vetra na mojih licih ne more zajeti nobena fotografija. S čelado na glavi se sprašujem, kako bom najvarneje sestopil, saj je leznenje po skalah navzdol lahko prav nerodno. Po nekaj

*Koča na Kamniškem
sedlu, v ozadju Planjava
Foto Nejc Hribernik*

minutah kmalu ugotovim, da ni tako grozno, in strah se v trenutku spremeni v veselje. Nekajkrat zavijem izven poti in se spet spogledujem z markacijami. Pazljivo in rahlo postavljam noge, ko prečim melišče, da ne bi sprožil kamenja. Pogled proti spodnji poti mi skrajšajo gamsi, ki se mirno pasejo na nekaj kvadratnih metrih trave. Ne želim posegati v njihovo jedilnico, saj tudi meni ne bi bilo preveč všeč, če bi neznanec lazil po moji parceli, potem pa še buljil vame pri kosilu. Če bi me hoteli tam zraven, bi mi to že nekako pokazali.

Tiho in počasi odcepem naprej po poti in s kotičkom oči še nekajkrat pokukam po njihovih zakrivljenih rogovih. Nato pa glave v zrak in majhna čreda zdirja v beg. Nekdo prihaja s Turske gore in prav brezbrizno vali cel kup kamenja pod njihove parklje. Kam se mu vendar tako mudi, mrmram, medtem ko opazujem, kako ravnodušno koraka kot nekakšen tank. Nikoli ne bom razumel ljudi, ki mislijo, da so pomembnejši od drugih živih bitij, odmeva v moji glavi in z mrkim obrazom nadaljujem pot do sončnih pobočij. Skozi špranjo v skali si poiščem lep kotiček in za trenutek pogledujem na pot, ki me bo pripeljala do izhodišča, nato pa se zlekнем na travo in zatisnem oči.

Preden se spustim čisto v dolino, pristopim še k močnemu slapu. Palce na nogah položim v skorajda

plitvo vodo in pogledam navzgor, dokler oči ne uto-
nejo v kapljah. Vse naokoli prši, telo preplavlja sveži-
na, jaz pa še zadnjič globoko vdihnem in izdihnem v
ekstazo. Nisem še čisto prepričan, kaj v meni me vodi
na nove poti, samo doživljanje ali tista pot v moji gla-
vi. Kdo ve, mogoče se že jutri odpravim tja, kjer pla-
ninske kavke letajo nad glavami ...

*Brana in
Turska gora
Foto Nejc Hribernik*

*Turska gora,
v ozadju Rinka
Foto Nejc Hribernik*

Zdenka Mihelič

Biti prostovoljka je vrednota

Marjeta Čič, prejemnica priznanja za prostovoljstvo

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je maja v predsedniški palači podelil državno nagrado in priznanja za izjemne dosežke na področju prostovoljstva, njegove promocije in razvoja za leto 2020. Državno priznanje je prejela tudi Marjeta Čič, članica Planinske zveze Slovenije (PZS).

Marjeta Čič, prejemnica državnega priznanja za prostovoljstvo za leto 2020, je med drugim od leta 2015 članica Odbora Planinstvo za invalide in osebe s posebnimi potrebami (PIN/OPP) PZS.

Arhiv Marjete Čič

Marjeta pa ni aktivna le v PZS, ampak tudi v številnih drugih nevladnih organizacijah, kar ji omogoča širši pogled ter povezovanje znanj in tudi organizacij. Od leta 2015 je članica odbora Planinstvo za invalide in osebe s posebnimi potrebami (PIN/OPP). Sodeluje pri pripravi, vodenju in izvajanju projektov. Je pobudnica novih delovnih skupin Gluhi strežejo v planinskih kočah, Za slepe in slabovidne ni ovir; Skupaj premagujemo ovire, Paraplezanje, Aplikacija za

planinske poti, dostopne invalidom. Veliko prostovoljskih ur nameni pripravi in izvedbi inkluzijskih pohodov. Vodi usposabljanja za strokovni kader za delo z invalidi in je soavtorica več publikacij s tega področja.

Marjeto, ki smo jo povabili na pogovor, iskrena predanost, kreativnost in radovednost vedno znova pripeljejo do tistih, ki so potisnjeni na rob družbe. "Prostovoljsko delo povezuje z zanosom in prepričanjem, da lahko obrne svet na bolje. Njena aduta sta vsestranskost in usmerjenost k iskanju rešitev z veliko mero vztrajnosti," so še povedali ob podelitvi priznanja.

Marjeta, kaj ti osebno pomeni to priznanje in kaj je po tvojem mnenju tisto, zaradi česar so te predlagatelji in podeljevalci opazili?

Priznanje mi pomeni veliko, veseli me, da so me opazili med mnogimi, predvsem pa sem počaščena. Mislim, da je število let in uspešnih projektov, katerih del sem bila, padlo podeljevalcem v oči. Ponosna sem, da sem aktivna na različnih področjih, vsem področjem mojega prostovoljskega dela pa sta skupni delo z ljudmi in sodelovanje. Veliko mi pomeni, da je predlog za priznanje podala Planinska zveza Slovenije, in se ji zahvaljujem. Priznanje je velik izkaz naklonjenosti prostovoljstvu in želim, da je spodbuda družbi in svetel žarek z mislijo, da lahko spremenjamo svet na bolje.

Koliko časa si že prostovoljka in kaj te je spodbudilo k prostovoljnemu delu?

Prostovoljka sem že od osnovnošolskih dni, organizirano pa sem se začela ukvarjati z mladinskimi tabori in delavnicami, pri CSD Ptuj z nudenjem učne pomoči osnovnošolcem na domu, v Društvu Hopla, kjer vodim Halliwickov koncept učenja plavanja, s tečaji plavanja in vadbo za seniorke v vodi, od 2008 naprej sem aktivna v PD Moravče in od 2015 v odboru Planinstvu za invalide/OPP PZS (inPlaninec). Sodelujem tudi z organizacijami pri delavnicah za otroke, kjer vključim gibanje, spoznavanje drugačnosti in razumevanje samega sebe.

Ko vidim, kaj se lahko postori, se tega lotim. Kot prostovoljka imam proste roke in lahko uresničim svoje ideje. Največ jih je povezanih s tem, kako lahko naredim svet za odtенок lepši. Zdaj, ko pogledam nazaj, razumem, da so imeli velik vpliv name mentorji. Imela sem čudovite mentorje in hvaležna sem za vse predano znanje, posvečeni čas in razumevanje. Z njimi sem raziskovala prepletanje zakonitosti medsebojnih odnosov. Bili so mi v oporo pri dilemah, povezanih s prostovoljskim delom, in tudi če se je pojavila osebna zagata. Vedenje, da se lahko obrnem nanje, je bilo velikega pomena.

Marjeta, zakaj sploh biti prostovoljec, kakšen je tvoj namen? In kaj bi odgovorila nekemu, ki pravi, da je prostovoljstvo tratenje časa?

Moja filozofija življenja je pač drugačna. Moj moto je razumeti drugega, poslušati, argumentirati in verjeti vase, v družbo, prijateljstvo in medsebojno razumevanje. Že dolgo vem, da prepričanih ni moč prepričati, saj tudi mene ne morejo prepričati, da prostovoljstvo in dobrota predstavljata tratenje časa. Vsakdo ima svoj smisel življenja in v tem smo edinstveni. Moti me, če se komu godi krivica ali pa v svoje delo vlaga ogromno napora. Velikokrat je zadosti, da pristopim, se pogovorim, in ko skupaj počnemo stvari, gredo lažje od rok.

S svojim delom navdušuješ tudi druge k prostovoljstvu, predvsem pri Odboru PIN/OPP PZS. S čim v tem odboru tako navdušujete, da tvojemu delu in drugim sledijo ostali kot prostovoljci in udeleženci?

Prostovoljstvo je v odboru postavljeno kot vrednota. Vsi želimo planinstvo približati čim širši in raznoliki množici. S skupnim ciljem in zagnanostjo, ki je v odboru ne manjka. Vizija odbora je unikatna in prostovoljci vidijo v tem smisel. Sledijo nam, verjamejo v nas in naše delo, odprtost, sodelovanje, poslušanje, komunikacijo, predvsem pa prepoznajo dobro organiziranost, enakovrednost in pravo pot, smer, kakor sta jim blizu tudi strategija in vizija inPlaninstva. Vsi smo drugačni, različni, in če se poslušamo, smo si zelo podobni, enaki, zato nas različnost lahko tudi privlači.

Marjeta, prostovoljstvo ima drugačno "valuto" in "plačilo". Kaj je zate največja nagrada v prostovoljnem delu in še posebej v odboru PIN/OPP?

Zame je še vedno največja nagrada beseda HVALA, in da predramim udeleženca, da se pridruži aktivnostim, ki mu ustrezajo. Videti njegov nasmeh, željo po novem snidenju in telesni dejavnosti. Za nekoga, ki mu je težje osvojiti vrh, je stati na vrhu še toliko večje zadovoljstvo in vem, da sem k temu tudi jaz doprinesla en kanček. In videti navdušenje v očeh prostovoljcev, ki gredo z nami na inkluzijski pohod. Zahvalijo se, da so bili del inPlaninstva in so presenečeni nad sproščenim vzdušjem. Tako se še velikokrat srečamo. Sem oseba dejanj in že to, da sem lahko dejavna,

mi daje zadovoljstvo. Ko pa vidim, kaj vse lahko spremenim in sem tudi že spremenila, pa je zadovoljstvo še toliko večje in me izpolnjuje. Nagrada je, ko lahko predstavljam delo odbora in njegove uspešne akcije, za katerimi stojijo številni prostovoljci. Začudenje in presenečenje, kaj in kako počnemo, je veliko. Hkrati pa nam izrazijo priznanje in spoštovanje, da delamo skoraj neverjetne stvari. Odbor in njegovi prostovoljci dajejo moč inkluziji, ki je proces, pri katerim se učimo živeti drug z drugim.

Več let prostovoljno namenjaš svoj čas planinstvu. Meniš, da bi lahko prostovoljno delo v naši dejavnosti še bolj približali drugim ljudem (neplanincem) in na kakšen način?

Planinstvo je povezano z gibanjem, naravo, dobri mi odnosi, z medsebojno pomočjo, z razumevanjem drugih, z iskrenostjo do sebe in vse to je tudi prvina

Marjeta, prostovoljka že vse od osnovnašolskih dni, z udeleženci pred začetkom inkluzijskega pohoda nad Škratovo deželo (Slovenj Gradec) Arhiv Pin/OPP

prostovoljstva. Lahko bi ga približali širši javnosti, edini pogoj pa je, da bi bila PZS pri tem aktivna, da ne bi bila vsaka komisija in odbor svoj otok, ampak da bi bili odprti, kot je odbor Planinstvo za invalide/OPP, da bi sprejemali pohvale, pripombe in da bi sodelovali. Sodelovanje izven zaprtega kroga je omogočeno vsem, ki jih zanima, ki bi se hoteli pridružiti, ki bi hoteli sodelovati, želeli delati, da se jim dovoli, da se z njimi vzpostavi dialog, se jih poslušajo, se z njimi soustvarja. Na lokalni ravni pa bi se morala odpreti tudi planinska društva, ne pa gledati na vsakogar, ki jim ponudi roko, kot na tekmece. PZS ima veliko dela, samo organizirati se mora, odpreti tako *okna in vrata*, ter poslušati in slišati.

Marjeta, ki osupne s svojo energijo, da bi zanamcem zapustila boljši svet, ter na katero enostavno gledaš s spoštovanjem in občudovanjem, zaključuje: "Biti prostovoljka je vrednota in pomešana z vztrajnostjo mi omogoča osvajanje vrhov." ○

Reševanje Johanne (Ivane) Stein

Jalovec in
Rateške Ponce
Foto Oton
Naglost

Nacionalni prepiri v jugovzhodnem alpskem prostoru in širše v Avstro-Ogrski so v drugi polovici 19. stoletja zajeli celo slovensko območje, tudi planinstvo, o čemer je bilo že marsikaj napisanega. Na tem mestu morda le na kratko spomnimo, da je na Slovenskem začetnik nacionalnega gibanja bilo dobro situirano meščanstvo, katerega pomen (meščan; nem. *Bürger*) se veže na tri različne ravni: poleg polnopravnega prebivalca (privilegirane) mesta v staroevropski (fevdalni) družbi in državljana, še tudi meščana po premoženju in izobrazbi 19. in zgodnjega 20. stoletja.

Slednji je za obravnavano obdobje najpomembnejši, saj je takratno meščanstvo tako po izobrazbi kot premoženju prednjačilo pri začetkih športa (oziroma turizma). Večinsko, torej slovensko prebivalstvo današnjega slovenskega območja si je konec 19. stoletja le redko zmoglo privoščiti ustrezno planinsko opremo ali celo gorskega vodnika. Zato ni čudno, da je bilo med takratnimi *gorohodci* največkrat najti Neslovence. Slednjih je bilo v Julijcih vedno več, Slovencev pa kljub odprti železniški progi proti Jesenicam in naprej v Trbiž dokaj malo.

Takratne obiskovalce vzpetega sveta je kljub navdušenju nad turizmom determiniralo običajno življenje, ki so ga, še zlasti na območjih z narodno mešanim prebivalstvom, močno zaznamovali nacionalni boji. Ker so bili sestavni del njihovega vsakdana, svojih političnih čustvovanj vsi niso mogli kar tako pustiti doma ali v dolini.

Kljub temu vse dogajanje ni bilo tako črno-belo oziroma izključujoče, kot bi morda po prebranem bil napačen vtis. Pogosto so (bila) zgodovinska dejstva res predstavljena precej enobarvno, a številni primeri pričajo tudi o nasprotnem. Znani so primeri, ki kažejo drugačno sliko in pričajo, da gorohodec nemške narodnosti še zdaleč ni bil le na strani uničevalcev slovenskih gora, prej nasprotno. Spomnimo se samo matematika, astronoma in graškega profesorja

Johannesa Frischaufa, čigar ime še danes nosi koča na Okrešlju. Sprva je sicer res sodeloval z nemškimi planinci, a ker je bil prepričan, da pripadajo gore tistemu narodu, ki pod njimi biva, se je z njimi sprl. Po sporu je začel sodelovati s slovenskimi planinci, vodil je gradnjo planinskih poti in koč ter nemalokdaj to tudi gmotno podpiral. Ker je "[...] z *dobrimi sveti pospeševal društvene namene*", je bil že leto po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva imenovan za njegovega častnega člana.

Med aktivne podpornike Slovenskega planinskega društva (SPD) so sodila tudi ne tako znana imena. Med njimi denimo Johanna (Ivana) Stein, katere zgodba govori v prid dejstvu, da so takratni gorniki nemškega porekla (tudi gmotno) podpirali slovensko planinstvo. Zaradi tega in ker gre za nekoliko neznan dogodek, se zdi prav, da ga predstavimo podrobneje. Zgodbo, ki se je končala tragično v Julijcih, je omenjalo več časopisov takratnega osrednjega slovenskega prostora. Njen epilog pa se je v obliki javne zahvale zgodil v dunajskem časopisu *Neue Freie Presse*. Sestra pokojne se je želela na ta način javno zahvaliti SPD in rateškemu župniku Josipu Lavtizarju za pomoč pri reševanju ponesrečene sestre.

A pojdemo po vrsti. Nesrečni dogodek je najbolj izčrpno popisal neznani avtor konec septembra 1899 v rubriki Društvene vesti, ki ga je objavil

Planinski vestnik.¹ Ivana Stein, 57-letna dunajska učiteljica je že večkrat dopustovala v Ratečah. Bila je krepko in zelo izobrazena ženska, dobrega srca, čeprav po besedah pisca tudi nervozna. Ivana je po pripovedih del svojega zaslužka pošiljala svojim nečakom, ki so na Dunaju študirali, del pa namenjala ubožnim. Čeravno ni bila slovenskega rodu, se je navduševala in darovala za slovesno odprtje koč SPD v Planici. "Bila je jako dobra turistinja; obiskala je baje celo Monte Roso in Ortler; tudi na Kranjskem je bila na mnogih gorah, celo na Triglavu." Proti koncu avgusta se je opozorilom navkljub sama, brez vodnika odpravila na Ponco. Preden je odšla od nove koč v Planici, je v spominsko knjigo Slovenskega planinskega društva zapisala: "26. avgust 1899. Pred 6. uro zjutraj odhod iz Rateč: okoli 8. ure od tu sama na pot čez Ponco. – Ti, pot usode vseh živih! Tebi pripadam. Vodi me zdravo do Klanskega [jezera] brez moškega! Johanna Stein"

Kot bi slutila usodo, je menda pred odhodom zaprosila neko žensko, naj zanjo moli pri sveti maši. Načrtovano pot na Ponco je baje zaupala le ženi, pri kateri je stanovala, morda se je na ta način tudi izognila pregovarjanjem, naj opusti to turo. Treba je namreč vedeti, da je gornišтво v tem času bilo še vedno v precejšnji meri moška domena.

Na Ponco je srečno prispela, a je v nadaljevanju poti h Klanskemu jezeru zdrsnila v prepad: "Z vrha se precej daleč doli vidi lepa ravnica, in človek bi mislil, da se prav lahko pride do nje. V resnici pa je proti omenjeni ravnici globok prepad, in tako se je zgodilo, da je učiteljica padla ob navpični steni navzdol proti ravnini na kup kamenja in se ubila. Brez dvoma je bila takoj mrtva."

Pisec in nasploh vsi izkušeni gorohodci so odločitev nesrečne učiteljice imeli za popolnoma nerazumno, saj do Klanskega jezera ne le da sploh ni nobene znamenovane poti, tja si brez vodnika niso upali niti izkušeni turisti. Pogrešali so jo že isti dan zvečer, a ker je ni bilo niti v nedeljo zjutraj, je "poslal domači rateški župnik, gospod Lavtizar, ki je sam jako dober turist in si je že veliko zaslug nabral za Slovensko planinsko društvo, ponjo štiri rateške izkušene može, ki je pa niso dobili."

Reševalna akcija je zato stekla bolj na široko, saj se je vanjo vključila tudi Radovljiška podružnica SPD. Po dolgem iskanju so našli ponesrečenko, ki je imela pri sebi "daljnovid (daljnogled op. ur.) in 55 kr. v denarnici". Z velikimi napori so jo zvečer prinesli v Rateče. Reševalce, torej vodnike in nosače, je Radovljiška podružnica za težko delo bogato *odškodovala*, pogrebne stroške pa je prevzela rateška občina. Spomin na nesrečo je živel še naprej, saj je bil v *Planinskem vestniku* objavljen seznam darovalcev za spomenik ponesrečene "prijateljice naših planin", ponesrečenki so denimo po poročanju *Laibacher Zeitung* pred slovesnim

Čeprav se nacionalni boj običajno v gorah ni izrazilo kazal, sploh v primeru turistov, ki so prihajali iz Nemčije in Avstrije (največji spori so potekali s ponemčenimi domačini), pa se je toliko bolj razplamtel v tedanjih časopisih. Tudi v primeru reševanja med Ratečani priljubljene Ivane Stein je bilo tako. Odmeve opisuje kronist Janko Mlakar v članku *60 let slovenskega planinstva v Planinskem vestniku*, 1953, št. 6, str. 247.

"Isto leto so Nemci zopet izkopali kost, da so jo lahko glodali. Na Srednji Ponci se je namreč smrtno ponesrečila Dunajčanka Ivana Stein. To priliko so hitro zgrabili alpenvereinovci, da so udarili po SPD, češ da s svojim zaznamovanjem nevarnih potov spravlja planince v nesrečo. Zelo zlobne tozadevne opazke so prinesle Mitteilungen in nekateri drugi nemški časopisi. Ponesrečenka si je bila pa sama kriva smrti, ker je hotela sestopiti na Klanjska jezera, v smeri, kjer ni bilo poti ne markacij. V Rateče je zahajala več let in se je v njih popolnoma udomačila. Zato so ji Ratečani priredili lep pogreb, kar so Nemci razglašali po listih kot reklamo za SPD."

odprtjem koč v Tamarju najprej namenili nekaj besed in ji v spomin položili tudi venec.

Zgodba nesrečne Johanne (Ivane) Stein za sodobne bralce prinaša vsaj dva nauka. Prvi je v večkrat ponovljenem opozorilu, da se je v gore varneje odpraviti v družbi, in da je za zahtevne ture (pot na Ponco je še danes označena za zelo zahtevno) priporočljivo spremstvo vodnika.

Po drugi strani njena zgodba potrjuje uvodno misel o enostranskosti oziroma izključevanju dejstev. Johanna (Ivana) Stein je kljub nemškemu poreklu podpirala SPD, in to ne zgolj moralno, ampak tudi finančno. Reševanje ponesrečenke so organizirali in izvedli reševalci slovenskega rodu, kar ne odraža samo njihove srčnosti, prizadevnosti oziroma truda. Celotna zgodba, predvsem pa delovanje vseh akterjev, zagotovo presega okvire nacionalnih razprtij.

Zgodba Ivane Stein oziroma dejstvo, da stvari ali dogodki vendarle niso samo beli ali črni, bi lahko v času vedno očitnejših in pogostnejših oblik nacionalizmov bila v razmislek oziroma poduk. Še zlasti, če verjameмо, da je zgodovina učiteljica Življenja. ●

Zahvala sestre ponesrečene Johanne Stein v dunajskem časniku Neue Freie Presse leta 1899, v kateri se je ta s hvaležnostjo spomnila nesebične pomoči SPD ter predsednika njene radovljiške podružnice Huga Robleka. Arhiv Neue Freie Presse

Mittheilungen aus dem Publicum.

Dank sagung.

Bei Bergung der Leiche meiner unglücklichen, am 26. August l. J. vom Mangat abgestürzten Schwester Johanna Stein hat sich der Slovenische Alpenverein unter Leitung des Obmannes, Herrn Hugo Roblek jun. aus Radmannsdorf, in anerkannter Weise bethätigt. Ich spreche hiefür diesem Herrn, obgenanntem Alpenvereine, der überdieß die Bergungskosten ohne jeden Entschädigungsanspruch trug, dann dem Herrn Prarrer Lavtizar in Ratschach, sowie allen beim Bergungswerke theilhaftig gewesenen Menschenfreunden meinen tiefgefühltesten Dank aus.

Wien, 21. September 1899.

Fanny Stein.

¹ N. A., Nesreča na Ponci, *Planinski vestnik*, 25. 9. 1899, 148–149.

Moj breg

Pismo Pohorju

Čez Pohorje
na Koroško po
Pohorski kolesarski
transverzali
Foto Nuša Maver

Kako veličastne so ... In kako mogočne. Včasih na pogled nedostopne, a najbolj hrabre nagradijo z občutkom svobode, po katerem tam spodaj v objemu sivega mesta človek tako hrepeni ...

Opevam *njih*, ki so tako daleč, ki se zaradi svojih našpičenih vrhov zdijo tako mistične. Hranim vreščече kavke, ki kot leteči stražarji jadrajo pod milim nebom, in v objektiv lovim bele cvetove, ki se nastavljajo soncu na njihovih bregovih in planotah ... Ko jih prekrije snežna odeja, se pred njimi spoštljivo klanjam in sanjam o dnevu, ko bom v kratkih hlačah in robustnih gozdarjih ponovno osvajala tamkajšnje vrhove ...

Sanjam o njih, ki so tako daleč ... Sanjam tako živo, da ne vidim *tebe*, ki si pred mojim nosom. Tebe, ki si kot ogromna zakladnica spominov. Beležnica nešteti zgodb, fotografij ... Drobnih trenutkov. Tebe, ki me s svojo strmino, ki od vznožja do vrha praktično ne popušča, tolikokrat rešiš slabe volje, iz mene izsrkaš muhavost in nergavost ter srce in telo napolniš s svojo brezmejno energijo narave.

Spre gledam tisto, kar se ljudem v življenju dogaja nenehno – drobne trenutke, ki jih zaradi njihove stalnosti in samoumevnosti več ne shranjujemo med dragocene in bistvene, temveč je njihova bližina postala stvar navade, običajnosti. Vse dokler se veselje ne poigra z našim planetom, z našimi življenji in nam za nekaj trenutkov stalnost obrne na glavo. Takrat spregledamo. Začnemo gledati s srcem. Ceniti. Včasih celo zamižimo od sramu, ker hvaležnosti nismo občutili že prej ...

Danes pišem *tebi*, ki si te toliko ljudi lasti za "moj breg". Čeprav v resnici domovanje ponujaš jelenjadi, srnam, divjim petelinom in jerebom, pomembno mesto zasedaš v štajerskih in koroških srcih. Pa naj še kdo reče, da nisi veličastno in mogočno!

Pohorje, brez slabe vesti tudi sama rečem, da si *moj breg*. Še nekaj let in imela bova trideseto obletnico druženja! Oh, koliko spominov bo treba obuditi! Družinskih, šolskih, pa individualističnih ... Še danes, ko proti tvojemu vrhu gledam iz udobnega fotelja v dnevni sobi, se zdiš visoko. Kako gorato si šele moralo biti v očeh majhne deklice, ki je po položni gozdni cesti, ki vodi do Trikotne jase, na vsakem ovinku čakala škrate, ki jo bo pocukal za nogo in bo lahko v grmovju iskala sladkarije, ki jih je izgubil. Morda sem res nekajkrat zalotila mamo, ki je bonbone preveč očitno zalučala tja med praproti, a vero v dobrega moža se je splašalo ohraniti ...

Ne vem, ali sem tvoj vrh prej osvojila kot pohodnica ali kot smučarka, vsekakor pa sem tvoje strmine doživljala kot dva popolnoma ločena svetova. Oh, koliko solz je bilo pretočenih, ko so me starši poskusili postaviti na smuč in spustiti proti dolini. Koliko modric in nejevolje si povzročilo ... In koliko radosti podarilo, ko sem smuč lahko zamenjala za sani! Potem pa me iz leta v leto urilo, da danes smučarsko znanje tudi sama prenašam na majhne nerodneže.

Moj breg je rasel z mano in kmalu postal "mesto odklopa". Do Bellevueja sem za konec tedna skočila še pred zajtrkom, med tednom včasih takoj po koncu pouka. Če sem v dolino tekla, sta bili dovolj že dve uri prostega časa. Ali pa ura in petinštirideset minut? *Če hitreje gonim do vznožja, mi morda uspe še prej ...* In tako so se začele bitke s časom. V petdesetih minutah do vrha, v dvainštiridesetih minutah do vrha ... Zmaga! Moj breg je postal teren za trening, za osebne izzive, za rušenje rekordov. Vse do prihoda zime, ko sta se svetova zamenjala in sem že v petek zvečer v postelji sanjala o "gozdnicah", ki jih bomo s prijatelji drugi dan odkrivali zunaj območja dovoljenih smučarskih prog, in o trikkih, ki jih bom poskusila izvesti dan pozneje, ko bom smuča zamenjala za snowboard. To bo vikend, da te sezuje!

Nova pomlad, nova preobleka domačega brega. Rekordni so bili postavljeni, čas je bil za nove izzive. Kolesarske. Prav res, moj breg je rasel z mano. Bellevue je kmalu postal le mesto postanka, poti, ki se razpredajo po njegovem dolgem grebenu, pa mikavne uganke ... Ruška kočica na Arehu je obudila spomine iz šol v naravi, pragozd Šumik nahranil srce z dih jemajočimi slapovi in ko so noge že čutile utrujenost, jim je moči vlil oddih na lesketajočih se Lovrenških jezerih, na katerih v letnem času cvetovi lokvanja ustvarjajo pravljичne slike! Pa naprej do Ribniške kočice in čez najvišji vrh Pohorja (Črni vrh) do Kremzarjevega vrha – zadnjega pred spustom na koroško stran mojega brega. Kakšna odkritja! Koliko doživetij!

A še zmeraj sem sanjala ... O vršacih tam daleč, ki so se nenehno kot slike prikazovali pred mojimi očmi. Ob prepovedi, da bi se v njihovo bližino lahko vsaj odpeljala, so srce hranili spomini. Tako je ostal samo še ... *Moj breg*. Moje Pohorje, ki je v tem času ... Hm, od vsakdanjega guljenja gozdnih poti začelo "prenajedati"? Ne. Postalo še bolj *moje*. Iz dneva v dan ustvarjalo bolj igrive in radožive melodije, v ritmu katerih je utripalo srce, ko sem se odpravila proti vrhu. Izziv, da bi rušila časovne rekorde, ni bil več zanimiv. Zdaj je tempo narekovalo srce, ki je hrepenelo po odkrivanju, raziskovanju. Nova odkrita pot – nova zmaga! Kolikor vzponov, toliko nepoznanih stezic je bilo prehojenih! A je to res še zmeraj isti breg? Zakaj po tej poti vendar nisem hodila že prej?

Še zmeraj sanjam. Še zmeraj čakam dan, ko bo sneg skopnel in bom v kratkih hlačah in robustnih gozdarjih osvajala skalnate očiake. A danes ... Danes si ne želim nikamor drugam kot po stari, klasični poti do vrha tvoje strmine, moje zeleno Pohorje. Po poti, ki sem jo prehodila že nešteto krat in po kateri se nič manjkrat nisem spustila s smučmi, desko ali preprosto s plastično vrečko.

Danes grem po poti, kjer hodi največ ljudi. Kjer bom srečala vse tiste, ki ti tako kot jaz pravijo "moj breg". Grem po domači poti, da srečam domače ljudi. Po poti, na kateri lahko slišim pregovarjanje staršev, ki nastavljajo škratove dobrine, se na vse pretege trudijo prepričati svoje malčke, da do vrha res ni več daleč

in bo klanec kmalu popustil, čeprav so dejstva daleč od resnice. Grem po poti, kjer lahko srečam najstnike, ki s slušalkami v ušesih, ujeti v svojem svetu, sopihajo proti vrhu. Ker kljub današnjem zmajevanju z glavo in neodobravanju tovrstnega pohodništva v vsakem od njih prepoznam svojo mladostniško podobo ... Slišim lahko zbijanje šal starejših, ki jim bo prav ta ista pot, po kateri se podajam sama, popestrila cel dan in se bodo domov vrnili po šele treh ta pravih planinskih malicah v poznih popoldanskih urah, saj so danes na *planinskem izletu!* Grem po stari, zguljeni poti, da se zavem, kakšno pestrost ponuja moj breg, ker so pohodniki le delček tistih, ki jih bom danes srečala. Zima se je namreč odločila še malce ostati in bele lise vztrajajo še vse do doline ...

Danes grem po tisti stari klasiki in izpustiti ne mislim niti enega samcatego ovinka! Da vidim obraze turnih smučarjev, ki kar hlatajo za zadnjimi izdihljaji letošnje presenetljivo dobre zime. Da slišim odrivanje snega smučarjev, ki izpeljujejo še zadnje zavoje po pobeljeni strmini.

Na vrhu postanem. Da se razgledam in se ti še enkrat zahvalim za pestrost, ki jo daješ, moj breg. Pozdravim prijatelja, ki sta v kratkih rokavih, nič kaj zimsko razpoložena, po drugi strani prikolesarila do vrha. "Prava pomlad, kajne?" pripomni eden in nasmehnem se, ko se v istem trenutku mimo mene spusti nekaj smučarjev. Zazrem se v jasno nebo, ko opazim jadralca, ki

*Pogled na
Mariborsko Pohorje
Foto Nuša Maver*

kroži nad nami. Nad vsemi nami, ki smo danes obiskali "svoj breg". Naš breg. In ga doživeli vsak po svoje. Pohodniško, smučarsko, izletniško, kolesarsko ... Celo jadralsko.

Oh, zeleno Pohorje, danes te obiščem. Se vzpnem po stari, klasični poti, po poti spominov, nešteti doživetij in zgodb ... Da spišem novo. Jo shranim v zakladnico spominov, se ti zahvalim za vsak droben trenutek in ga delim z vsemi tistim, ki te tako kot jaz čutijo za #mojbreg. 🍷

Tina Medved

Majev rojstni dan

Na nebu so vztrajale še zadnje zvezde, preden jih je objel jutranji svit. Iz kuhinje se je razlegal glasen ropot. Meta, rdečelična nasmejana kuharica, je panično iskala podstavek za veliko rojstnodnevno torto. Planinska koča se je zbudila iz sna. Mladi planinci so mežikali v sončno jutro. Obetalo je nekaj lepega.

Maj, pegasti fantiček skodranih las, ni slutil, da je ropot, ki je prihajal iz kuhinje, namenjen njemu. Danes je dopolnil svoj deseti rojstni dan in prvič ga bo praznoval brez svojih staršev. Plah fant, ki se je vedno umaknil, ko so ga prijatelji povabili k igri, je tiho sedel na klopci pred kočo, bingljaj z nogami naprej in nazaj, levo in desno, in se igral z mislijo, kdaj bo zrasel v velikega fanta – takega, ki se bo lahko z nogami dotaknil tal.

Kuharica Meta je od sreče poskočila visoko v zrak. Predpasnik je veselo zaplesal okrog njenega pasu. Našla je, kar je iskala. Majevo torto bo položila na staro, obrabljeno veliko pokrovko. Vzela jo je v roke in jo začela čistiti. Opazila je, da je pokrovka pravzaprav čudovita. Sveti se, kot bi bila nova in na robovih ima krasen vzorec. Navdušena je začela prepevati. Pokrovka je bila veliko let spravljena v stari omari. Zaradi svoje velikosti je bila v kuhinji neuporabna. Žalostno je opazovala ostale pokrovke, ki so sodelovale pri ustvarjanju dišečih jedi, in si želela, da bi jo kuharica opazila. Pogrešala je ropot, vodo, toploto in premikanje z lonca na lonec ter ves direndaj, ki je nastajal v kuhinji, kadar so pripravljali hrano pohodnikom, ki so se utrujeni in lačni vračali v kočo.

Tokrat je bilo zanjo vse drugače. Nepričakovano je zasijala in zdaj ponosna nosi veliko torto, namenjeno Maju. To je več, kot je pričakovala. Še včeraj nepomembna pokrovka je danes zvezda. Njen svetleči odsev je bil zdaj še mnogo večji kot prej. Nenadoma se je počutila uporabno. Dobila je novo, pomembno vlogo, tokrat zelo drugačno.

Maj je v sončnem dopoldnevu od svojih prijateljev prejemal voščila. Bil je vesel vsakega prejetega nasmeha. V njem je kljub vsemu lepemu

in doživetemu tlela želja po tem, da bi se nekega dne prebudil v drugačnega fanta. V fanta, ki ne bi bil več boječ in sramežljiv. V fanta, ki bi si upal in dovolil. V fanta, ki bi, namesto da bi se umaknil in odklonil igro z vrstniki, raje vrigel žogo visoko v zrak in se prešerno nasmejaj. Tega si je resnično želel. Globoko v sebi je vedel, da bo nekega dne tudi on, tako kot drugi otroci, nepremagljiv.

Dan je mineval prijetno. Mladi pohodniki so se potepali po bližnji planini, se sprehajali med živino, ki se je pasla na tamkajšnjih travnikih, in si ogledali, kako iz mleka nastaneta slastna skuta in dišeč sir. Maj se ni mogel zadržati in je skoraj neopazno odtaval med živali, se jih dotaknil, pobožal in jim povedal, da je danes njegov rojstni dan. In dobil je njihovo voščilo. Glasen muuuuuu mu je privabil velik nasmeh na lica in v svojem srcu je začutil radost in ljubezen do živali.

Pozno popoldan se je med skupino otrok začutil nemir. Šepetali so in se hihitali, le Maj ni vedel, čemu. Z velikimi očmi je opazoval dogajanje in kar naenkrat se mu je približala kuharica Meta z najlepšim nasmehom in zapela pesem zanj. Pridružili so se ji tudi vsi ostali otroci. Presenečenje je uspelo. Maj je obstal in zažarel od sreče. Torta je bila čudovita, dišala je in se svetila tako močno, da je Maj dvakrat pomežiknil, preden se je zazrl vanjo. Svetlobo in sijaj je pravzaprav ustvarjal nekdo drug, ne torta.

Otroci so navdušeno ploskali ter vriskali in komaj čakali, da si je Maj zaželel svojo veliko, skrito željo in pihnil v goreče svečke. Zaprl je oči in globoko v sebi začutil, česa si najbolj želi. V tem trenutku se je v njem zbudilo nekaj močnega.

Naenkrat je Maj zapustil krog, vzel pokrovko in na tleh pobral bližnjo palico. Zasišlo se je bobnanje, najprej tiho, nato vse glasneje. Maj, neopazen in plah otrok, je naenkrat postal vodja in spodbujal otroke, naj si poiščejo vsak svoje glasbilo.
Ilustracija Jernej Myint

Torta je bila prava poslastica. Kuharica Meta je prejela pohvale in z radostjo v srcu opazovala, kako so otroci veselo praznili krožnike. Kmalu je bila pokrovka prazna. Drobtinice je Meta stresla na bližnje mravljišče in zaželela mravljam, naj se dobro posladkajo.

Otroci so peli in plesali. Držali so se za roke in se vrteli v krogu. Naenkrat je Maj zapustil krog, vzel pokrovko in na tleh pobral bližnjo palico. Zasišlo se je bobnanje, najprej tiho, nato vse glasneje. Maj, neopazen in plah otrok, je naenkrat postal vodja in spodbujal otroke, naj si poiščejo vsak svoje glasbilo. Hiteli so pobirati palice, storže, kamenje in nastal je pravi mali orkester. Pohodniki, ki so se v koči ustavili, da si odpočijejo in okrepčajo, so skočili pokonci in se veselo zavrteli ob zvokih pesmi in glasbe.

Dan se je počasi prevesil v večer in veselje se je z otroki preselilo v postelje. Odpravljali so se k počitku. Še preden je Maj potonil v globok spanec, se je tiho nasmehnil. Postal je nepremagljiv fant. Fant, ki si upa. Prav tak, kot si je

vedno želel. Presenečen je ugotovil, kako malo je potrebno za to. Vse, kar potrebuješ, je resnična srčna želja in stvar se zgodi.

Tudi v kuhinji se je pokrovka tiho nasmihala doživetju današnjega dne. Preden jo je kuharica Meta pospravila na svoje mesto, ji je zaupala, da sta prav ona in Maj tista, ki sta zaslužna za veselje in radost in smeh in srečo vseh ljudi, ki so danes rajali na rojstnodnevni zabavi. Maj je bil krasen muzikant, pokrovka pa njegov čarobni bobnen.

Meta je zaprla utrujene oči in zaspala z mislijo, da bo za nekoga od današnjega dne dalje marsikaj drugače. Maj bo odslej nepremagljiv, pokrovka bo čudovito glasbilo, ona pa še bolj globoko prepričana o tem, da je življenje velik in svetel dar. ◉

Razgledi ob poti
Foto Vid Legradić

Ben Nevis

Najvišji vrh Velike Britanije

Mestece Fort William je še globoko spalo, ko je ob 4.30 zjutraj zazvonila najina ura. "Ali dežuje?" se je žena zalepljeno oglasila izpod pernate odeje. Vstal sem in bil malo presenečen nad temo zunaj. V svetlobi ulične svetilke so plesale dežne kaplje. V žlebu je šklepetalo. "Ne kaže najbolje," sem odgovoril. "Ti kar sam pojdi tja gor, če želiš. Jaz ne bom spet mokra." "Bom vseeno poskusil. Če ne bo šlo, se obrnem," sem ji odgovoril, se oblekel, pograbil nahrbtnik in jo prepustil podkožnemu razmišljanju.

Med vožnjo je jutranji svit zarisal linijo gore Ben Nevis. Ni bilo daleč, le deset minut vožnje od najinega prenočišča. Z ene strani prepadna, z druge strani valovito prijaznejša. Parkirišče je bilo popolnoma prazno. Voda, baterija, svetilka, dodatna oblačila. Vse je bilo na svojem mestu. "Da te vidim, Ben Nevis ..." sem si mrmrajoč rekel in krenil čez temno, s humusom nasičeno reko, tako značilno za Škotsko. Smerokaz me je

Smerokazi nad
ledeniško dolino
Foto Vid Legradić

kmalu usmeril navzgor, med krmežljave ovce in cve-točo vreso.

Ben Nevis je najvišja gora britanskih otokov. Je v Škotskem višavju. Visok je "le" 1345 metrov, a še zmeraj ga je treba jemati resno, saj stoji v severnih geografskih širinah. To pomeni, da izziv ni v *višincih*, ampak v orientaciji ob nestabilnem vremenu. V slabem vremenu je ta zaradi slabo vidnih (ali sploh ne) orientacijskih točk (ledeniške zglajenosti terena, odsotnosti dreves) praktično nemogoča. V primerjavi z našimi gorami, kjer je glavni razlog za smrt zdrs, v gorah Norveške, Islandije, Kamčatke in Škotske pohodnikom največkrat vzmeta življenje izguba orientacije in velika magnetna deklinacija – razlika med pravim severom in magnetnim severom, ki zmede celo najnatančnejše elektronske naprave. Človek mimogrede zaide s poti, zatava, se podhladi ...

Začetna točka mojega vzpona je bila sto metrov nad morjem. Premagati sem moral nekaj več kot 1200 metrov višinske razlike. Skladno s severno geografsko višino si tudi podnebni pasovi sledijo veliko bolj zgoščeno kot v Alpah. Na Škotskem gre takole: listnati gozd se pojavlja do štiristo metrov nad morjem, iglasti gozd vztraja do petsto metrov nad morjem, zelena pritlika-va vegetacija, trave in lišaji pa do tisoč metrov višine.

Nad to višino (razen lišajev) rastlinstva ni.

Prve tri vegetacijske pasove sem hitro prehodil v prvi uri. Nad petsto metrov je ostala le še zelena škotska trava, preprejena s potočki, ki so v posameznih slapovih padali po pobočju. Dež je nadomestila megla. Na srečo je bila pot dobro uhojena in vidna, zato sem nadaljeval. Po približno dveh urah sem bil na sedlu Loch an Meall, kjer se je ob manjšem jezercu steza razcepila v dve poti proti vrhu. Spektakularnejšo, grebensko varianto in strmejšo, direktno varianto. Zaradi vztrajne megle sem opustil prvoten načrt hoje po grebenu in zagrizel v pobočje. Kmalu so se poslednji zeleni mahovi umaknili meliščem črnega kamenja. Zaradi visoke vlage mi je bilo tako vroče, da sem moral sneti kapo. Čas je mineval. V sami belini ni bilo kaj videti. To je bil čas za razmislek o potovanju in o sebi. Bilo je lepo. Obkrožala me je smrtna tišina, ki so jo predirali zvoki mojih korakov. Zrak je dišal drugače kot doma; po gorah in po morju hkrati. Nič čudnega, saj se Atlantik preko enega od škotskih Lochov skoraj dotika vznožja gore. Pot je počasi izginila in treba je bilo slediti možicem. Prijel sem se za glavo, da bi razmislil o odločitvi, ali naj nadaljujem ali ne. Lasje so bili popolnoma mokri, skoraj tako, kot da bi si jih pravkar oprhal. Megla je bila tako vodnata, da je premočila vse, kar se je premočiti dalo.

Možici so stali zelo na gosto, morda prav zaradi pregovorno slabega škotskega vremena. Še sam sem jih nekaj postavil zase, za vsak primer. Majhne skalne piramide so me sopihajočega v vijuganju pripeljale na vrh. Žal brez razgleda so na njem samevali ostanki observatorija iz 19. stoletja, bivak in razgledna plošča. Nekje sem prebral, da se na jasen dan z Bena Nevisa vidi četrtnina Škotske. Na moj dan se je žal videlo največ pet metrov naokrog. Kljub vsemu sem zavriskal v tiho in votlo belino in se skrila v bivak, kjer sem pojedel sendvič. Sam, na strehi Britanije! To je bil spomin oziroma spominek, ki se ga ni dalo kupiti v trgovini. Po malici sem se odločil fotografirati, kar góri ni odgovarjalo. Megla je nenadoma potemnela in začelo je snežiti! Kar naenkrat, nepričakovano! Ploha snežink je v trenutku pobelila vse, jaz pa sem se spet zatekel v bivak.

Temperatura je padla in kaplje na kovinski strehi so začele zmrzovati. Izza priprtih vrat sem z grenčino gledal, kako sneg požira kamenje in možice. Na misel so mi prišle premnoge zgodbe o izgubljenih pohodnikih. Zdaj ni bilo belo le nebo, tudi tla so postajala bela. "Ali bom ostal tukaj v bivaku in čakal do kdove kdaj?" sem se spraševal. To niso bile moje gore, dejansko sem jih šele spoznaval. Malo sem še pretehtal možnosti in se odločil za sestop. Vsaj dokler se je še razločilo kaj tal. Z odločnim korakom sem se podal v sneg in našel prvega možica. Sledil je drugi, nato tretji ... Bivak je hitro izginil. Nekako je šlo, vedel sem, kod hodim. "Premikaj se normalno, kot da je sonce," sem se spomnil nasvetov bolj izkušenih hribovskih prijateljev. "Tako se izogneš poškodbam in paniki ..." Zlagoma se je naklon povečal in sneg je prešel v dež. V melišču se je začela kazati pot, ki je bila zmeraj bolj uhojena. "Zunaj sem, zmagal sem!" Srce je znova zaigralo. Dežja sem se razveselil, kot se ga lahko le Škot. Mnogo nižje, pri prvih drevesih, sem začel srečevati pohodnike tistega dne. Vsakega posebej sem pozdravil. Ne vem, ali jim je vrh zaradi julijskega snega uspelo osvojiti ali ne. "Še dobro, da nisem šla v tisto meglo," je rekla žena, ko sva v dolini v eni od restavracij naročila krepčilno malico za utrujenega pohodnika: pečen *haggis*, škotsko narodno jed, nekakšno klobaso iz svinjskega črevesja, napolnjeno z ovčjo drobovino in čebulo. ●

Bivak in razvaline observatorija iz 19. stoletja – najvišja točka Velike Britanije
Foto Vid Legradič

Popolna ledeniška dolina
Foto Vid Legradič

Skrivnostni Eiger
Foto Boris Lorenčič

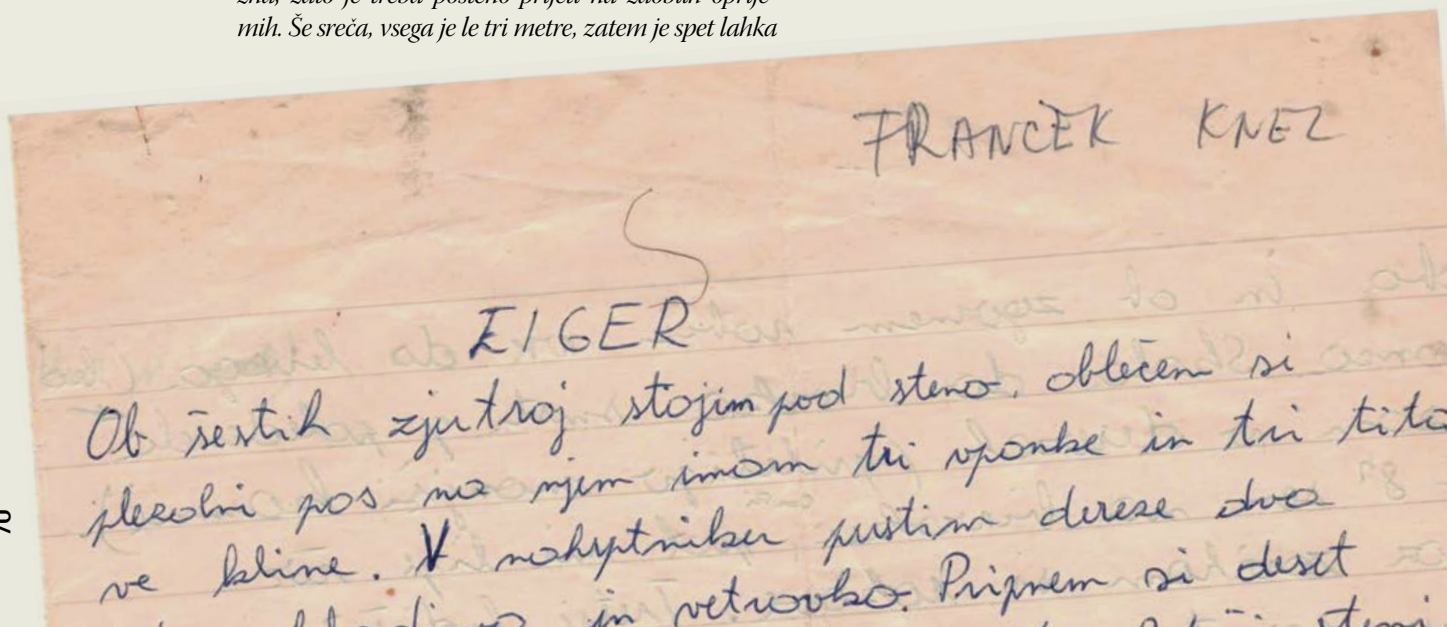
Rekordni vzpon

Eiger 1982

Ob šestih zjutraj stojim pod steno, oblečen si plezalni pas, na njem imam tri vponke in tri titanove kline. V nahrbtniku pustim dereze, dve ledni kladivi in vetrovko. Priprnem si deset metrov 9-milimetrske vrvi in plezam proti "Rdeči steni". Stena je lahka, a dolga. Priplezam do težavne poč. Skala je tu navpična in vlažna, zato je treba počteno prijeto na zaobljih oprijemih. Še sreča, vsega je le tri metre, zatem je spet lahka

poč. Nad počjo naletim na požled v lahki steni. Da ne uporabim derez, plezam v bolj strmem delu. Tako dosežem Hinterstoisserjevo prečnico. Ura je sedem.

V prečnici visi vrv, na začetku pa se svetijo poledenele plošče. Sem pod veliko psihično obremenitvijo. Pričakujem skrajno težavno mesto. Z vponko se priprnem

na pritrjeno vrvi, a se ne obesim nanjo, kajti na začetku je nasekana od padajočega kamenja. Nekaj metrov po poledeneli skali je nerodnih, zatem sledi lahka razčlenjena plošča. Do prvega ledišča porabim vsega le pet minut.

Čez prvo ledišče splezam v derezah. Pod skalnim skokom jih snamem, ga preplezam, zatem zavijem levo na nagnjene plošče. Plezam na trenje vse do drugega ledišča. Spet uporabnim dereze in ledišče preplezam naravnost navzgor do roba in ob zgornjem robu vse do drugega konca (led trd, steklast).

Skala do Bivaka smrti je poledenela. Plezam v derezah (priletijo manjši kamni).

Ob 8. uri sem na Bivaku smrti. Pot mi lije čez obraz. Zaviham si rokave.

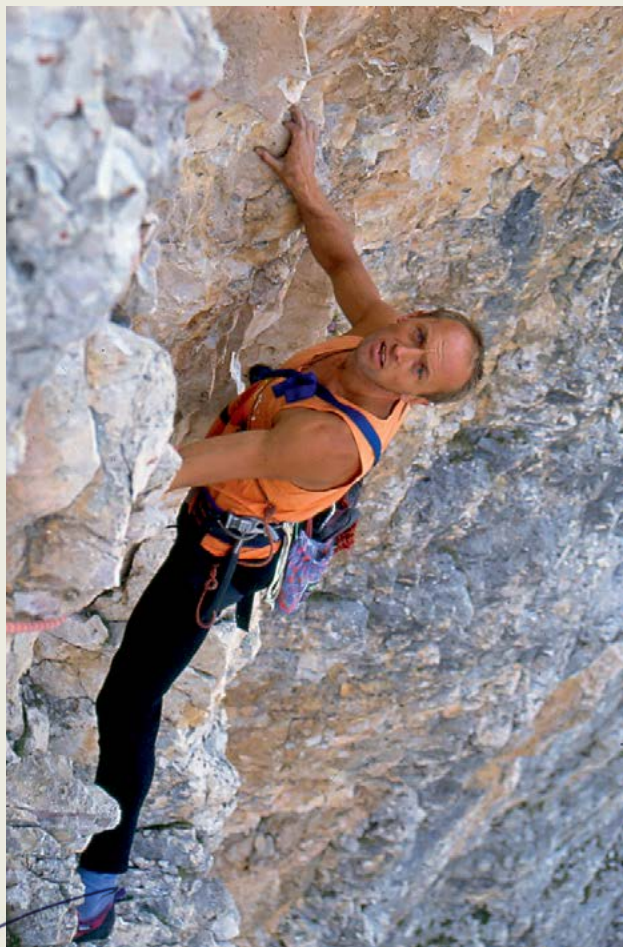
Tretje ledišče je posuto s plastjo okruškov. Led je trd. Rampa je položna, le posamezne krpe snega najdem, vseskozi je požled. Plezam v derezah, na koncu rampe zlezem na ledišče – po ledenem slapu. Ura je 9.30.

V Prečki bogov in pod njo ni težav, plezam brez derez, uporabim jih v Pajku. Prileti kamenje.

Ob 10. uri sem nad Pajkom. Izstopne poči so poledenele. Preplezam jih v derezah. Ob 11.30 sem na robu stene. Vse je končano. Sedem v sneg in počivam. Snamem čelado in si obrišem mokre lase. Usta imam suha. Ob 12. uri sem na vrhu. Veliki cilj je uresničen.

Srečno!
Franček

Srečno
Franček

Franček Knez v Piccolissimi
Foto Danilo Tič

Povedati moram, kako je to Frančkovo pisanje zašlo med papirje mojega moža Aleša. Teh papirjev je toliko, da jih že več kot trideset let urejam in nosim v arhive in muzeje. Ob letošnji 40-letnici odprave na Lotse se spominjamo tudi Frančka Kneza, ki je skupaj z Vanjem Matijevcem dosegel rob te zloglasne stene. Ves alpinistični svet je tedaj navdušeno vzklikal "Fantastic, grossartig, incredibile, superato ...", a Franček je ostal tih in skromen, tak, kakršen je vedno bil.

Nikdar ne bom pozabila njegovega obiska pri nas doma, naslednje leto po Lotseju. Neke poletne sobote leta 1982 sta se Franček in Aleš dogovorila, da gresta v Triglavsko steno. Franček je že v petek zvečer prišel k nam. Imeli smo imenitno družinsko večerjo s Frančkom, ki je bil nadvse zanimiv in zabaven sogovornik. Med živahnim klepetom je mimogrede omenil Eiger. Aleš je odložil žlico.

"Eiger? Kaj, v Eigerju si bil, Franček? Daj, povej kaj!"

In Franček je začel počasi pripovedovati, kako je zjutraj prišel pod steno, kako je pojedel zajtrk, si nato pripel nekaj klinov, potem je prišel do neke poči ... Tam je bilo malo nerodno ... No, pa si je moral pripeti dereze ... Še malo, pa je bil pri neki prečki, pogledal je na uro. Skoraj je bila že 10. Nato pa spet naprej. Še nekaj požleda ... Ko je bil na vrhu, je bila ura ravno dvanajst.

Aleš je skočil do stropa, do stropa!

"Franček, saj to je vendar svetovni rekord! Ali razumeš, Franček, da je to svetovni rekord! V šestih urah čez Eiger! Joj, Franček!"

Aleš je bil ves razburjen, Franček pa je osuplo strmel vanj. Kaj je vendar naredil narobe, da je Aleš tako razburjen?

"Franček, ali ti veš, da na svetu ni alpinista, ki bi preplezal Eigerja v šestih urah! Ali ti to veš, Franček?"

Ne, Franček tega zagotovo ni vedel. Na to on sploh ni pomislil. Še kar naprej je ves začuden strmel v Aleša.

"Franček, poslušaj, to moraš napisati! Opisati moraš ta vzpon! Ali boš?"

"Ja, bom, bom napisal!"

Nekaj dni pozneje poštar prinese Frančkovo pismo. Iz nekega zvezka je iztrgal list papirja in napisal nanj opis svojega vzpona.

Od tistega dne je minilo 39 let. Franček, skromni Franček ni poznal velikih besed, nikdar ni stal na vrhu nobenega osemtisočaka, nikdar ni objavljala informacij o svojih vzponih. Slovenska javnost ga zelo malo pozna, njegovi prijatelji, vrhunski alpinisti, ki pripadajo najboljšemu himalajskemu mostvu na svetu, pa vsi v en glas zatrjujejo, da je bil legendarni Franček Knez v svojem času najboljši alpinist na svetu. ●

NOVICE IZ VERTIKALE

V zadnji tretjini poletja je bilo v naših stenah pestro. Preplezane so bile klasične smeri in občasno tudi kakšna smer z malo ponovitvami. Na dan so pričurljale novice o prvenstvenih smereh, tako da niti raziskovanja ni manjkalo. Družabni vidik plezanja je bil uresničen na številnih taborih, ki so jih organizirali odseki, komisija za alpinizem ali preprosto skupine prijateljev. Ponovno je bil organiziran ženski alpinistični tabor, ki je letos potekal od 20. do 22. avgusta pod Cogliansom v Karnijskih Alpah. Tabor je vodila Sara Jaklič, udeleženske so bile Urška Gjergek, Urša Kešar, Tina Kotnik, Mojca Krajnc, Katarina Legat, Klara Lukek, Dea Mljač, Anja Petek, Nika Smole in Tina Uranič. Plezale so v okolici kočice Marinelli. Po mnenju nekaterih so Karnijci po lepoti in zanimivosti plezalnih smeri popolnoma konkurenčni Dolomitom, nekateri pa jih zaradi manjše obremenjenosti s turizmom celo bolj cenijo. Tudi za Karnijce so značilne strme stene in dobra skala, le z dimenzijami se ne morejo postavljati. Glavni plezalni dan za *punce* je bila sobota, 20. avgusta, ko je sodelovalo tudi vreme. Naveza Uranič-Kešar-Kotnik je preplezala klasično smer iz medvojnega obdobja **Castiglioni z varianto Di Gallo** (IV+, 310 m). Naveza Krajnc-Legat je preplezala smer **Mazzilis-Moro** (VII/VI+, 390 m). Še eno smer Roberta Mazzilisa, **Il ritorno del gringo** (VII, 410 m), je preplezala naveza Petek-Jaklič. Gre za zahtevno vseskozi strmo smer. Naveza Mljač-Gjergek je preplezala smer **Parete sud** (IV-V, 200-300 m) v vzhodnem predvrhu Cogliansa. Naslednji dan so si udeleženske zaradi deževnega vremena izbrale opremljene smeri v okolici kočice.

Svoj tabor so organizirale tudi članice AO Kamnik na Kamniškem sedlu in članice AO Železničar na planini Zapotok. V Krnici je KA od 12. do 15. avgusta organizirala tabor za alpiniste in mlade pripravnike, ki se ga je

skupno udeležilo 16 plezalcev. O plezanju na taboru je prišlo na dan le nekaj malega. Zanimiva vzpona je s soplezalcem opravil Matic Košir, ki je preplezal **Cizljevo smer** (VII/V, 300 m) v Špiku in **Centralno smer** (VI-/V, 700 m) v Zadnjem Prisojniku. Do prve smeri vodi dolg dostop po krušljivem terenu od I. do III. težavnostne stopnje, nato je skala odlična, plezanje zahtevno, možnosti varovanja dobre. Centralno smer je leta petdeset preplezala naveza Kočevar-Perko, a še vedno velja za trd oreh. Smer zahteva dobro obvladovanje šeste stopnje težavnosti.

Od 7. do 15. avgusta je bil v Dolomiti organiziran tabor za mlade alpiniste. Kljub neugodni vremenski napovedi so se prijavitelji in vodji odpravili na pot, le načrte so prilagodili in ciljali suhe stene. Tabor sta vodila Luka Krajnc in njegov pomočnik Luka Lindič, udeleženci pa so bili Jakob Šparovec, Andraž Šparovec, Gašper Kersnik, Gašper Ravnjak, Gregor Šegel, Matic Štrancar, Blaž Karner, Matevž Štular in Miha Kern. Glavni cilj tabora je bila stena Civette, vendar je bila ob njihovem prihodu mokra. Posledično so se udeleženci usmerili v okoliške stene. Lindič in Kranjc sta z izjemo dveh dni plezala v novi smeri v Cima Costantini v Moiazzi. Drugega dne se jima je pridružil lokalni plezalec Alessandro Bau, na peti dan tabora pa sta skupaj z Andrejem Grmovškom smer uspešno dokončala. Smer so ocenili z VIII-, 600 m. Trojica je tretji dan tabora preplezala še smer **Bellenzier** (VII+, 400 m) v Torre Aleghe v Civetti. Naveza Kern-Šparovec-Šparovec je na prvi dan tabora preplezala smer **Sergio Arban** v Pala delle Masenade v Moiazzi, ostali pa **Via Tisi** (VI, 700 m) v Torre Trieste. Drugi dan tabora sta Štrancar in Ravnjak preplezala kombinacijo smeri **Serpe in Livanos** v Moiazzi (VI+, 400 m). Kern in oba Šparovca so preplezali smer **Spigolo Strobel** (VII, 700 m) v Rochetta Alta di Bosconero. Kersnik in Šegel sta preplezala smer **Carlesso-Meneti** (VIII-, 300 m) v Torre di Valgrande v Civetti. Tretji dan sta Kersnik in A. Šparovec preplezala kombinacijo smeri **Don Quixote** in **Schwabenschwanz** (VI+, 800 m) v Marmoladi. V Marmoladi sta plezali

še navezi Ravnjak-Šegel-Štrancar in Kern- J. Šparovec. Prva naveza je preplezala smer **Vinatzer-Messner** (VII-, 800 m), druga naveza pa smer **Specchio di Sara** (AO, IX, 400 m), ki težave zaključí na polici sredi stene. Z nje sta se spustila nazaj pod steno. Četrty dan sta Štular in Karner preplezala smer **Bellenzier** (VII+, 400 m) v Torre Alleghe v Civetti. Peti dan tabora, 14. avgust, je bil zadnji plezalni dan. Poleg že omenjene nove smeri je bila tistega dne preplezana še smer **Costantini/Apollonio** (VII+, 500 m) v Tofani di Rozes, ki sta jo preplezala Kersnik in Ravnjak. Člana AK Vertikala sta obiskala Karnijce. Preplezala sta smer **Gilberti-Soravito** (IV+, 720 m) v Sfingi Grauzarie. Poleg te sta našla lepo plezanje še v navrtani smeri **Flopland** (5c, 210 m) v severovzhodnem predvrhu Grauzarie in nepremljeni smeri **Excalibur** (VI-, 490 m) v Cima dai Gjai. Zaradi čvrste skale je bilo pri plezanju nameščanje varoval težavno.

Člani AO Ljubljana-Matica so tabo- rili v Krnici pod Srcem. Večinoma so plezali v Rušici, preplezali pa so tudi eksotično smer **Čebelica** (VI+/V+, 400 m) v Frdamanih policah.

Za enodneveni izlet in hkratno opravljanje izpitnih obveznosti za gorskega vodnika sta si Jaka Capuder in Gregor Sluga izbrala **Mansardo** (VI, 500 m) v Planji. Preplezala sta varianto prvih ponavljavcev Marije Frantar in Marka Briclja. Oceno variante sta s V-/IV, popravila na VI-/V. V Jerebici sta Sara Jaklič in Gašper Ravnjak 4. septembra preplezala **Steber svetega Martina** (VII/V-VI, 400 m). Gre za eno redkih ponovitev smeri.

Dolgo turo sta opravila Peter Poljanec in Tine Cuder v Kaninskem pogorju. Prečila sta greben **Velika Baba-Laška Planja-Veliki Kanin-Prestreljenik-Lopa-Rombon**. Gre za edino znano prečenje celotnega grebena do zdaj. Delno so greben naveze in posamezniki v preteklosti večkrat prečili tako poleti kot pozimi. S turo sta tudi onadva želela opraviti že letos pozimi, toda jima pogoji niso bili naklonjeni. Uspešno pa sta z njim opravila 9. septembra. Približno dvajsetkilometerskega grebena sta

*V strmini Triglavse severne stene nastaja spominska smer.
Arhiv Georga Fiegerja*

se držala ves čas in premagovala težave do četrte težavnostne stopnje. Ključne težave so predstavljale pogosto krušljiva skala in strme trave, po katerih sta se vzpenjala in spuščala, ter konec koncev sama dolžina grebena. Preplezala sta ga v petnajstih urah.

Prvenstvene

V severni steni Triglava je bilo letos opravljenih nekaj dobrih ponovitev, svoje mesto na spisku vzponov pa je nazadnje našla še zahtevna prvenstvena smer. Ta je sicer nastala pod prsti prijateljev iz naše severne sosedbe, naše plezalce za zdaj ponovitev še čaka. V Steni sta lani poleti avstrijska plezalca Georg Fieger in Stefan Lieb-Lind začela plezati v novi smeri med Helbo in Bergantovo in jo letos malo pod Gorenjskim turncem dokončala. Georg je bil pogost soplezalec lani preminulega koroškega alpinista Grege Lačna. Nazadnje sta v Steni skupaj plezala avgusta 2019, ko sta preplezala kombinacijo smeri Na drugi strani časa (VIII) in Srpa (VII). To ni bil njun edini skupni obisk stene, večkrat pa sta se na isto vrv navezala tudi drugje. Letošnje sedemnajst raztežajev dolgo prvenstveno smer v Steni je Georg posvetil Gregi in jo poimenoval **Spominska smer Grege Lačna** (IX-, 500 m). Prvo prosto ponovitev je 5. septembra Georg

opravil s sinom Maximilianom Fiegerjem. Maximilian je vse zahtevne raztežaje preplezal v vodstvu z rdečo piko. Lažje raztežaje sta preplezala izmenično z rdečo piko.

Iz Stene se selimo v bolj zakotne konce. Prvenstvena smer je bila preplezana v desnem delu Trapeza v Debeli peči. Če je Trapez Velikega Draškega vrha še kaj obiskan in znan predvsem na račun alpinistične biblije Slovenske stene, to ne velja za Trapez sosednje gore. V osrednjem delu stene so lokalni plezalci v novem tisočletju dodali nekaj zahtevnih smeri, ki pa zaradi zahtevnosti niso pogosta tarča, podobno neprijjubljene pa so tudi lažje smeri v levem in desnem delu stene, ki so očitno preveč odročne in premalo opevane, da bi dobile večji obisk. Z osrednjim strmim delom stene sta se prva spoprijela Tone Jeglič in Aleš Kunaver daljnega leta 1953. Smer je bila nekaj časa klasika, do danes pa je postopoma šla v pozabo. V novem tisočletju so Radovljičani preplezali več zahtevnih smeri, ki nimajo veliko ponovitev. Med njimi po ponovitvah izstopa smer Summerbrejk (VI+/V+, 300 m), ki je priljubljena zaradi lepote plezanja in za današnje čase relativno nizke težavnosti. Zadnja prvenstvena v Trapezu je nastala 19. avgusta letos v skrajno desnem delu stene, kjer ta ne kaže tako ostrih zob. Nastala je spontano in tudi za poznavalca sten nad Krmo, kot je Urban Ažman, nepričakovano. Z Ivanom Pepelnjakom sta brez načrta odšla plezat v območje smeri Jugozahodni

Plezanje v Spominski smeri Grege Lačna Arhiv Georga Fiegerja

Triglav, Severna Stena
Spominska Smer
Grege Lačna

Spominska smer Grege Lačna Arhiv Georga Fiegerja

Smer Dodatek za rekreacijo v SV-steni Jerebice
Foto Silvo Karo

raz in po treh urah plezanja dosegla rob stene. Pod seboj sta pustila le nevidno črto, ne pa klinov. Novo smer sta poimenovala **Zgrešeni raz** (VI/IV–V, 250 m). Smer je popolnoma samostojna, v spodnji tretjini se le prekrži s smerjo Jugozahodni raz. Glede na to, da je bilo v tem delu stene v preteklosti kar nekaj dogajanja, so manjkajoče informacije morebitnih prvoprstopnikov v omenjenem delu stene dobrodošle.

Tako kot Trapez v Debeli peči niti Jerebica ne poka po šivih od obiska. Nekatere smeri še vedno nimajo ponovitve, prostora za prvenstvene pa je še dovolj. Število vzponov na letni ravni lahko preštejemo na prste ene ali, če je letina dobra, obeh rok. Najizrazitejše smeri so opazile in kar dobro raziskale starejše generacije alpinistov, današnjim rodovom so preostale na prvi pogled manj izrazite linije in še vedno odprti problemi za proste plezalce v obstoječih smereh. Predzadnji prvenstveni smeri sta v stenah Jerebice leta 2018 preplezala Silvo Karo in Marija Jeglič – eno v severovzhodni in drugo v severni steni. Le ena od njiju je bila

Andrej Grmovšek v smeri Dodatek za rekreacijo Foto Silvo Karo

ponovljena. Silvo se je letos ponovno vrnil v steno. Z Andrejem Grmovškom sta 7. septembra preplezala prvenstveno smer v severovzhodni steni. Smer se začne desno od Smeri izgubljenih idealov, jo kmalu prekrži in se nato v osrednjem popolnoma oddalji od preostalih smeri. V zgornji tretjini stene je mestoma skupna s smerjo Matijev steber. Smer sta poimenovala **Dodatek za rekreacijo** (VII–/V, 350 m). Po raztežajih si ocenje sledijo: VI+, VII–, IV, V, V, VII–, IV. Do vrha smeri sta potrebovala pet ur. Na ključnih mestih v prvem in drugem raztežaju bosta ponavljavcem vzpon olajšala njuna klina.

Novice o prvenstvenih prihajajo tudi iz Koroške, kjer so 4. septembra Jaroš Zajec, Aleksandar Djordjevič in Davo Mihev preplezali dve novi smeri v Kordeževi glavi. Plezali so levo od lani novembra preplezane smeri Pozitivna rizična skupina. Letošnji smeri so poimenovali **Anno Domini 1918** (IV/II, 100 m) in **Kamor te drugi ne peljejo,**

Twingo (V/III, 100 m). Gre za smeri s preprosto možnostjo umika iz stene. Dobili smo tudi nekaj opremljenih smeri, ki v zadnjem času nastajajo kot po tekočem traku. Dve novi sta bili opremljeni v jugovzhodni steni Nad Šitom glave in ena v Ratitovcu. V Nad Šitom glavi sta 26. avgusta novo smer opremila in preplezala Božidar Družijanič in Lidija Režek–Družijanič. Plezati sta začela dvajset metrov levo od Črnega panterja. Smer sta poimenovala **Mavrica življenja** (6a+/b, S2, 115 m, obv. 6a). Posvetila sta jo pred sedmimi leti preminulemu članu AO Jesenice Nejcju Sedeju. 9. septembra se je Božidar vrnil v steno in z Mihom Novakom preplezal in opremil smer desno od Mavrice življenja. Poimenovala sta jo **Rdeča pentlja** (6a, S2, 110 m). V Ratitovcu, natančneje v južni steni Altemaverja, so 10. julija Uroš in Aljaž Rupar ter Maja Krajnik preplezali smer, ki nosi ime **Glas harmonike** (7a, 7 raztežajev, S1). Obvezno je prosto plezanje do 6a+. Po posameznih raztežajih so smer ocenili s 6b+, 6b+, 6a+, 7a, 6b+, 6a+ in 6b+.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

O olimpijskih igrah

Zdaj, ko je od avgustovske plezalne norije minilo nekaj časa, se lahko lotimo nehvaležne naloge, čim bolj objektivno oceniti olimpijski debi plezalnega športa. Seveda je bil odziv publike pričakovano pozitiven, reklama za plezanje izjemna. Kljub vsemu se je prav tako pričakovano olimpijski format izkazal za nekakšno plezalno farso – k sreči v nam manj zanimivem moškem delu. Tu je zlato nepričakovano odnesel Španec Alberto Gines Lopez, soliden tekmovalec, ki je po seriji treh naključij (odstop najboljšega ter dva zdrsra nasprotnikov) kot nespecialist za hitrost osvojil to disciplino, potem pa z najslabšim rezultatom na balvanih in zlato sredino v težavnosti postal prvak. V oči je zbudilo predvsem dejstvo, da je o prvaku odločal Jakob Schubert (na

koncu tretji za Nathanielom Colemanom). Če ne bi prehitel Ondre, bi bil prvak slednji. Ni se smiselno spuščati v kalkulacije, a zgolj detajl sem in tja, predvsem kakršen koli drugačen rezultat pri hitrosti, bi teoretično na vrh postavil katerega koli drugega tekmovalca v finalu. Seveda so pravila za vse enaka in o tem se ni vredno prepirati. V tem kontekstu je Lopez zaslužno zlat. A pravila so komično slaba in vsekakor si grajo za pogajanja zasluži IFSC, ki nas je zavzeto prepričeval, da plezanje kot nov šport ne more dobiti več kot en set medalj na spol – pa je to recimo uspelo manj priljubljenemu skejtanju in celo karateju. K sreči bo v Parizu 2024 nekoliko bolje.

A pustimo to, ker imamo na drugi strani dobre novice. Oziroma dobro plezalko v obliki Janje Garnbret, ki je tako dominantna, da ji niti olimpijski format ne more do živenga. Dejansko je bilo pred igrami le eno vprašanje, le ena škandalozna dilema – je sploh mogoče, da Janja ne bi osvojila zlata? Ne vsa Slovenija, ves svet je to

pričakoval. Tudi Janja in njen trener Roman Krajnik, ki sta si ta cilj zadal tako, ko je bilo jasno kaj in kako. Sama Janja je povedala, da je bil tokrat pritisk večji kot kdaj koli prej – zagotovo tudi zato, ker je bilo na kocki več. Že drobne napake (kot recimo Ondra na balvanih) te lahko stanejo zelo veliko. Kar je Janja pokazala tudi na olimpijadi, je zato skozi presek vrhunske pripravljenosti, predvsem pa obvladovanja psihološkega pritiska in brezkompromisnega pristopa eden od viškov v celotni zgodovini plezalnih tekmovalcev. Toliko kot je format tekme zgrešen, toliko bolj je Janja pripravljena v vseh pogledih, da skompenzira neumnosti organizatorjev s še eno dominantno predstavo. Lahko bi rekli, da je dobesedno rešila olimpijski šov. Druga in tretja sta bili Japonki Miho Nonaka in Akiyo Noguchi.

Slovenci – plezalna velesila

Sezona se sicer še ni končala, a ostale tekme so (tudi zaradi pogoste odsotnosti olimpijcev) bolj opomba v

POPOLN SPREMLJEVALEC

WWW.HANWAG.COM

100 YEARS

HANWAG TATRA LIGHT GTX

Novinec v naši priljubljeni družini Hanwag Tatra. Idealen za nezahtevne pohode. Z inovativno tehnologijo podplata za blaženje, stabilnost in lahek korak.

koledarju. Tako lahko čestitamo Ondri za skupno zmago v Rock Masterju v Arcu, na kateri sta si prvo mesto pri dekletih razdelili naša Vita Lukan in Jessica Pilz (ob odličnem nastopu Mie Krampfl). Potem je sledila tekma svetovnega pokala v Kranju – kot še eden v vrsti sprejemov zlate olimpijke Garnbretove. Ta publike ni razočarala s še eno suvereno zmago – a leteli so tudi ostali Slovenci: mladi Luka Potočar z drugim mestom (in svojo prvo medaljo) ter finalisti Vita Lukan, Lučka Rakovec, Domen Škofic in Milan Preskar (ob njegovem debiju med najboljšimi). Le ščepec sreče je zmanjkal še Martinu Bergantu, Mii Krampfl in Lani Skušek. Če še kdo ni verjel, kakšna plezalna veselila smo Slovenci, je zdaj dobil odgovor. To je bil tudi lep trenutek za upokojitev Tjaše (Kalan) Primožič in Mine Markovič – sploh zadnja je naša tekmovalna legenda, ena najboljših tekmovalk v svetovnem pokalu, ki je po sledeh Martine Čufar, Natalije Gros in Maje Vidmar orala ledino za našo mlado generacijo. Danes tudi po njeni zaslugi mlade tekmovalke ne sanjarijo več, da bi morala nekoč osvojile svetovni pokal – to je že skoraj nekaj normalnega. Da se nam za prihodnost ni bati, potrjuje tudi mladinsko svetovno prvenstvo v Rusiji, od koder so naši mladi upi Sara Čopar, Lucija Tarkuš, Timotej Romšak in Liza Novak prinesli kar osem medalj.

Skalno plezanje

Ob teh novicah skoraj ni prave pozornosti v skalnem plezanju, pa se je tudi tu zgodilo marsikaj razburjivega. Glavna novica jeseni je bila prva ponovitev smeri Bibliographie 9c, ki jo je prvi splezal Alex Megos leta 2020. To je uspelo Stefanu Ghisolfiju, ki je s tem postal tretji plezalec z oceno 9c, kmalu za tem pa je sam poskrbel, da se je vrnil v »klub 9b+«, saj se mu predlagana ocena zdi previsoka. S tem ima najtežjo oceno spet preplezano le Adam Ondra. Resda je predlog sprožil kar nekaj polemik in debat o ocenjevanju, vendar jih večina ceni pošteno mnenje Stefana. Projektov 9c pa je po svetu še kar nekaj.

Od ostalih zanimivih vzponov velja

omeniti prvo 9a, Cabane au Canada za Solveig Korherr ter drugo za Paige Claassen, ki je uspela v kultni in redko ponavljani liniji Dreamcatcher – stvaritvi Chrisa Sharpe iz leta 2005. V večraztežajnem svetu je Sibee Vanhee uspel ponoviti peklenško smer Davea MacLeoda v Cimi Ovest v Lavaredu, Project Fear, ki se kiti z oceno 8c. Čestitk vredni pa je tudi hiter vzpon Jerneja Kruderja v 500-metrski smeri Piz dal Nas, 8b, v Titlisu, kjer je že leta 2015 pokazal svoje hribovske veščine v še nekoliko težji Hattori Hanzo 8b+.

Balvansko plezanje

Za konec pokukajmo še v svet bolderjev, kjer vlada blago zatišje. Je pa res, da po nekoč mitski oceni 8C+ zdaj že posegajo skoraj neznani plezalci, kot sta Dylan Barks in Andy Lamb, ki sta ponovila Creature from the black lagoon, eno najbolj ponavljanih 8C+, ki jo je leta 2016 ustvaril Daniel Woods. V istem okraju, Rocky Mountain National Parku, je znano 8B+, Jade, splezala Ashima Shiraishi. Smer je zaslovela potem, ko jo je na flash zmogel Adam Ondra leta 2015. Zdaj je še en podoben dosežek uspel Jakobu Schubertu, ki je na flash preplezal Anam Cara 8B+ v Silvretti (kot svojo tretjo v tem stilu). Smer je ob nastanku veljala za kar 8C+! Glede na vse zapisano nas očitno čaka še zanimiv konec leta. Komaj čakamo!

Novice je pripravil Jurij Ravnik.

PISMA BRALCEU

Odziv na zgodovino plezanja, 2.

V septembrskem *Vestniku* je bilo objavljeno pismo Marka Tonklija kot odziv na mojo zgodovino plezanja. Zbiranje zgodovine je monumentalna naloga, poskus predstaviti jo na zabaven način, pa še težja. Dejstvo je, da sem pri tem (za kakšnega bralca) kdaj nehote brcnil v temo, a s pretirano politično korektnostjo pri takem stilu pisanja pač ne morem operirati. Vse to sem izrecno pojasnil v prvem odstavku prve epizode.

V taisti epizodi sem prvič uporabil tudi orodje popolnoma trapastega »namišljenega dialoga«, ki je v predstavljenem primeru poskušal prikazati takratni ne-interes za osvajanje gora. Vendar bralca, ki ni čustveno navezan na like, to niti ne zmoti. Jasno mi je bilo, da bo slovenska tematika glede tega občutljivejša, a če bi zaradi tega odstopal od splošnega koncepta, bi izdal samega sebe kot avtorja.

Dejstvo je, da je večina anekdot o Titu del propagande, ki je ustvarjala kult voditelja. Tako danes težko rečemo, kaj se je dejansko zgodilo in kaj je bilo izrečeno, a saj to niti ni pomembno.

Prvič, ker to ni zgodba o Titu. On je le stranski lik, ki služi zgodbi o Čopu na način, da parafrazira sistem, ki ga je vodil, in ki je dejansko pogosto deloval po principu »Bodi tiho, ubogaj in vse bo OK«. Seveda ne trdim, da je bilo takrat vse slabo, sanjsko pa tudi ni bilo, kot nam pokaže zgodba o Jesihovi.

Drugič, ker je članek vsebinsko podlistek, feljton oziroma zgodovina plezanja skozi oči avtorja. Po tem, ko temeljito preverim vse vire in si ustvarim neko sliko časa in oseb, si dopuščam dovolj osebne svobode, da skozi nekatere anekdote, ki jih v službi pripovedi interpretiram po svoje, situacijo predstavim bolj sočno in šaljivo. Upal sem, da bo to v tekstu dovolj jasno. Namen je včasih suhoparno tematiko narediti bolj berljivo, nikakor pa ne kogar koli (u)žaliti. Na podoben način sem si že pred tem privoščil marsikoga, pa vseeno upam, da je jasno, za kakšne veličane plezanja jih imam.

Tretjič, ker želim glede plezalcev in smeri biti karseda natančen, te anekdote izkoristim, da bolje osvetlim včasih nekatere osebnosti, včasih *zeitgeist*, včasih pa le da z njimi razbijem monotonijo teksta. Ne gre jih jemati dobesedno, še manj pa preveč resno.

S prejšnjim sistemom nisem oseben obremenjen (sem še premlad), niti pa ne vidim smisla, da bi ga slikal skozi rožnata očala. Pri tem ne gre za potvarjanje zgodovine (konec koncev vaše verzije, razen določenih nians, niti niso tako drugačne). Žal

ste tudi odstavek Mire Marko mor- da prebrali preveč pod vtisom celo- tnega teksta. Niti pod razno nisem želel namigniti, da je za njeno smrt kriv politični sistem, le to, da je umrla kmalu po vojni, nekako v času, ko se je začel »križev pot« Jesihove. Smrti ne bi opisal kot bedne, se mi pa zdi takšna usoda Jesihove. Izraz je grob, skoraj prostaški, se strinjam. Namen je vendarle ohraniti lahkoten ton ne glede na trenutke težavno vsebino. Kot že zapisano, verjamem, da pri tem ničkolikokrat brcnem v temo. Ampak pot v pekel je tlakovana z dobrimi nameni.

Nazadnje, vaše opravičilo absolu- tno ni potrebno – popolnoma razu- mem vašo vznemirjenost in mi je žal, da metaforičnost mojega pisanja ni dovolj jasno izražena. Ne želim slika- ti črno-belih slik, vendar so nekate- re situacije v tekstu povsem v službi glavnih junakov – plezalcev, in posledično bolj na stranskem tiru. Nimam namena pisariti o politiki.

Veseli me, da vas je vsaj prvi del pi- sanja pritegnil in se spoštljivo zahva- ljujem za vaše mnenje. Če ne bi znal prenesti kritike, si ne zaslužim niti pohval, ne trdim pa, da v nekaterih pogledih nimate prav. Vendar, kot rečeno, je zadeva tako kompleksna, da marsikaj uide skozi sito. Na kon- cu me vedno zanima samo dobra zgodba, nikakor pa »plesanje po gro- bovih«. Hvala tudi za vaše spomine na Čopa, ki so samo še utrdili mojo predstavo o legendi našega planin- stva in alpinizma, hudomušnem člo- veku, ki ga politika ni zanimala, ki je imel rad gore, preprosto in pošteno življenje. Upam, da je tak izpadel tudi v tekstu. Vsi ostali detajli okrog tega dejstva pa so samo (četudi neposre- čeni) okraski.

S spoštovanjem, Jurij Ravnik

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Predsednik PZS je sklical 15. sejo upravnega odbora PZS, ki je bila 30. septembra. Med drugim so

obravnavali vmesno poročilo o čla- narini PZS za letošnje leto, vmesno finančno poročilo PZS od januar- ja do avgusta 2021, spremembe v katastru planinskih poti ter tekme svetovnega pokala v športnem ple- zanju in predvideni razvoj plezalne infrastrukture v Sloveniji.

PZS je objavila razpis za podelitev najvišjih priznanj Planinske zveze Slovenije, in sicer spominske pla- kete PZS in svečane listine PZS. Priznanja PZS podeljuje za razvoj množičnega planinstva, življenjsko in dolgoletno aktivno delo, zasluge pri širjenju planinske ideje, izjemne dosežke, ki dvigajo ugled sloven- skega planinstva doma in v tujini, delo in dejanja, ki krepijo planin- sko organizacijo predvsem na po- dročju dela z mladimi, vzgoje in iz- obraževanja, večje varnosti v gorah, raziskovalnega dela, ter za izjemne športne dosežke, delo z osebami s posebnimi potrebami in delo v ostalih nevladnih organizacijah, po- vezanih s planinstvom.

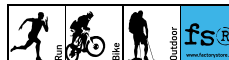
Obiskovalci gora so v sedmi sezoni akcije Naj planinska koča, ki jo or- ganizirata PZS in spletni medij Siol. net, izbrali novi zmagovalci – naj- bolj priljubljeni planinski koči v le- tošnjem letu. Zmagali sta kulina- rika in gostoljubnost, ki sta dobro zasidrani v obeh izbranih kočah. Naj visokogorska planinska koča je postala Krekova koča na Ratitov- cu, naj planinska koča pa že drugič Dom na Kofcah. V akciji je sodelo- valo 154 slovenskih koč, v finalni iz- bor pa se je uvrstilo skupaj deset koč, v kategoriji planinska koča po- leg Doma na Kofcah (PD Tržič) še Koča na Dobrči (PD Tržič), Lavriče- va koča na Gradišču (PD Šentvid pri Stični), Planinski dom na Uštah – Žerenku (PD Moravče) in Planinski dom pri Gospodični na Gorjancih (PD Krka Novo mesto). V kategoriji naj visokogorska planinska koča so se ob Krekovi koči na Ratitovcu (PD Za Selško dolino Železniki) v finalu za naj kočo potegovali še Pogačni- kov dom na Kriških podih (PD Ra- dovljica), Dom Planika pod Trigla- vom (PD Gorje), Zasavska koča na Prehodavcih (PD Radeče) in Dom na Komni (PD Ljubljana Matica).

Med septembrom in koncem

SMUČARSKI NAHRBTNIKI KRESTA

www.factorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan, Amfibija

novembra se bodo na treh pomembnih gorskih cestah odvijala večja vzdrževalna dela. Na Pokljuki, na odseku Mrzli studenec–Rudno polje, bo predvidoma do 29. oktobra delna zapora z izmenično enosmernim prometom. V tem obdobju bo dvakrat po pet dni med tednom vzpostavljena popolna zapora ceste brez možnosti obvoza. Na Veliki planini, odsek Kranjski Rak (prelaz Volovjek)–Rakove Ravni, bo do 30. novembra občasna delna zapora ter občasna popolna zapora (od ponedeljka do četrtega med 11. in 14. uro), obvoza v času popolne zapore ne bo. V dolini Vrata bo predvidoma do 22. novembra na celotnem odseku od konca vasi Mojstrana do parkirišča pri Aljaževem domu v Vratih popolna zapora, dela bodo potekala od ponedeljka do petka, ob koncih tedna pa bo cesta odprta.

Odbor planinstvo za invalide/osebne s posebnimi potrebami. Odbor se je zadnje septembrsko nedeljo podal na Boč, združili so akcije Gibalno ovirani gore osvajajo (GOGO), Nevrorazlični AMA, Slepí in slabovidni planinci po Slovenski planinski poti in Gluhi strežejo v planinskih kočah (GSPK), na Boču pa je konec septembra potekalo tudi tridnevno

usposabljanje strokovnega kadra za delo z invalidi. Prvo septembrsko soboto so raziskovali Pokljuko, kjer je inkluzija na pohodu vsakemu ponudila svoj zaklad. Slepí in slabovidni so se konec avgusta v okviru akcije Slepí in slabovidni planinci po Slovenski planinski poti podali na Črno prst. Sledita pohoda na Trstelj (16. oktobra) in Lisco (23. oktobra). Pod okriljem odbora se je 12. maja letos začel pilotni projekt Slepí in slabovidni otroci na plezalni steni. Projekt vodita nekdanja vrhunska športna plezalka Natalija Gros in Jurij Ravnik, selektor paraplezalne reprezentance Slovenije in član odbora. Ravnik, ki se že nekaj časa ukvarja z idejo, da bi plezanje približal tudi drugim invalidom, tako otrokom kot tudi odraslim, je o projektu dejal: "Po svetu se tak način dela z invalidi zelo spodbuja. Dobrobit plezanja je ogromna, od rehabilitacije po poškodbah do poznejše krepitve mišičnega sistema, da ne govorim o socialnem vidiku. Ob plezanju se invalidi lahko družijo z "običajnimi" ljudmi, kar zelo pripomore k dvigu njihove samozavesti. Moja ideja je, da se tega lotimo sistematično. Ker je plezanje zadnja leta zelo priljubljeno, mislim, da tudi inštruktorjev, ki bi se želeli priučiti

dodatnih znanj, ne bi smelo biti pretežko dobiti. Tudi v tujini gre razvoj v to smer. V Ameriki, Franciji in Angliji, kjer se že kakšnih deset let ukvarjajo s tem, je to področje sicer še relativno slabo raziskano. In zakaj ne bi tudi mi nekaj prispevali k razvoju paraplezanja, tako za otroke kot tudi za odrasle."

Mladinska komisija (MK). Slovenske ekipe so na balkanskem prvenstvu v planinski orientaciji, ki je bilo od 24. do 26. septembra na planini Vučje nad Nikšićem v Črni gori, dosegle eno prvo, dve drugi in tretje mesto ter ekipni pokal za skupno drugo mesto. V štirih starostnih kategorijah so se pomerili planinci iz Albanije, Črne gore, Severne Makedonije, Slovenije in Srbije. Naslov balkanskih prvakov so ubranili orientacisti PD Poljčane, od koder prihajajo tudi dvojni podprvaki, tretjega mesta so se veselili planinci PD Zabukovica.

32. državno tekmovanje iz znanja planinstva Mladina in gore za šolsko leto 2021/22 bo v Litiji 22. januarja 2022. Osnovnošolske ekipe Podravja, Pomurja in Koroške se bodo 6. novembra pomerile na regijskem delu na OŠ Starše, regije Primorska, Notranjska in Posočje bodo tekmovali na OŠ Dragomirja Benčiča - Brkini Hrpelje, mladi planinci Ljubljanskega območja, Gorenjske, Dolenjske in Bele krajine, Kamniško-Bistriškega območja in Zasavja pa bodo zavihali rokave oziroma sive celice na OŠ narodnega heroja Maksa Pečarja Črnuče.

MK je posredovala razpis za zbiranje predlogov za podelitev državnih priznanj v mladinskem sektorju za leto 2021, to je najvišje priznanje Republike Slovenije za dosežke na področju mladinskega dela oziroma popularizacije mladinskega dela.

Gospodarska komisija (GK). V okviru projekta LIFE SustainHuts potekajo dodatne študije izrabe obnovljivih virov energije v planinskih kočah. V ta namen je bila na Domu Valentina Staniča pod Triglavom nameščena vremenska postaja. PD Križe je iskalo oskrbnika za Kočo na Kriški gori, PD Kočevje oskrbniški par za Kočo pri Jelenovem studencu na Stojni nad Kočevjem, PD

Med najboljšimi orientacisti na Balkanu so planinci iz Poljčan. Naslednje leto bo balkansko prvenstvo v planinski orientaciji znova gostilo Slovenija. Arhiv Gvida Španringa

Radovljica pa oskrbnika za Roblekov dom na Begunjščici.

Revija Finance vsako leto organizira dogodek Dnevi energetikov. V okviru tega podelijo energetske nagrade, med nominiranci pa je bil tudi projekt LIFE SustainHuts, pri katerem kot partner sodeluje PZS. V okviru projekta sta bila med drugimi vključena Pogačnikov dom na Kriških podih in Dom Valentina Staniča pod Triglavom, obe koči so opremili s tehnologijo za proizvodnjo električne energije z zelenim virom, tako za obratovanje koč ne bo več potrebna uporaba agregatov na fosilna goriva.

Planinske kočice, predvsem tiste v visokogorju, so zaprle svoja vrata do naslednje poletne planinske sezone, zato pred odhodom v gore preverite aktualno stanje o odprtosti koč na <https://www.pzs.si/koce.php>.

Komisija za planinske poti (KPP). Spominsko ploščo Alojziju Knafelcu (1859–1937), dolgoletnemu gospodarju kočice, planinskemu aktivistu, očetu rdeče-bele planinske markacije, ki je bila postavljena v bližini Koče pri Triglavskih jezerih, so strokovni delavci Restavratskega centra ZVKD Slovenije zaradi dotrajanosti odstranili in jo bodo v celoti obnovili ter na isto mesto postavili predvidoma pred začetkom poletne planinske sezone 2022.

Markacisti tehnične skupine KPP so v septembru popravili in uredili Tominškovo pot iz Vrat proti Kredarici ter jo ponovno odprli za obiskovalce gora.

Komisija za varstvo gorske narave je posredovala razpis za natečaj Climahost, ki ima celosten pogled na trajnostni vidik turistične ponudbe ter obsega energijo in okolje, mobilnost, nakupovanje in nabavo, menedžment in komunikacijo ter sociokulturne dejavnike. Prijavo lahko oddate do 31. decembra na spletni strani www.climahost.eu.

Komisija za alpinizem (KA) je 2. in 3. oktobra na Vršiču organizirala alpinistični tabor za perspektivne alpiniste v slovenskih hribih.

Poročali so z ženskega tabora, ki so ga organizirali v Italiji v stenah Cogliansa in Chianevanta, in s tabora mladih alpinistov v Dolomitih.

Stefan Lieb-Lind in Georg Fieger sta v poletnih mesecih leta 2020 in 2021 preplezala novo zahtevno smer v severni steni Triglava in jo posvetila izvrstnemu slovenskemu alpinistu, lani preminulemu Gregu Lačnu, nedavno pa je smer kot prvi prosto ponovil Maximilian Fieger.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Naši športni plezalci so blesteli tudi na tekmi v Kranju in na svetovnem prvenstvu v Moskvi, kjer je mladi Luka Potočar osvojil naslov svetovnega podprvaka v težavnosti, olimpijka Mia Krampelj je bila srebrna v kombinaciji, Anže Peharc pa je dosegel šesto mesto v balvanskem plezanju. Na svetovnem prvenstvu v paraplezanju, prav tako v Moksvi, sta se naša reprezentanta Manca Smrekar in Gregor Selak uvrstila na četrto mesto, Matej Arh je prvenstvo sklenil kot šesti, Tanjo Glušič pa so prekvalificirali v kategorijo master, kjer je dosegla drugo mesto.

Na balvanski steni v Logu - Dragomerju so se 11. in 12. septembra pomerili plezalci na 1. tekmi državnega prvenstva (DP) v balvanskem plezanju za mlajše in srednje kategorije ter na 2. tekmi DP v balvanskem plezanju za starejše kategorije.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK). Migimigi izziv Prekolesarimo Slovensko turnokolesarsko pot (STKP) v enem dnevu je 11. septembra na 41 etapah skupaj prevozilo 250 kolesarjev. Tudi letošnji, že tretji dogodek, ki je nastal v sodelovanju KTK in zavarovalnice Generali, je bil namenjen usposabljanju kolesarjev za pravilno turno kolesarstvo. Večina udeležencev je potrdila, da bo naslednje leto izziv ponovila.

KTK je 11. septembra v okviru evropskega tedna mobilnosti v Knjižnici Otona Župančiča v Ljubljani povabila pogovorni večer s predsednikom PZS Jožetom Rovanom, pobudnikom Slovenske turnokolesarske poti, in Atilo Armentanom, načelnikom KTK.

Planinska založba (PZ). Izšla je nova zbirka gorenjskih ljudskih pripovedk Po poteh ljudskih pripovedi – izleti ob bregovih Save, ki je

hkrati vodnik in rezultat plodnega sodelovanja Dušice Kunaver, žive zakladnice ljudskih zgodb, in publicistke Irene Mušič Habjan. V planinski trgovini lahko med drugim kupite večnamensko rutko oziroma trak PZS, t. i. buff, in tudi že planinski koledar za leto 2022, ki ga krasi trinajst čudovitih fotografij gora s posebej označenimi vrhovi za nove ideje prihodnjih doživetij.

PZS je tudi letos z uredništvom Planinskega vestnika in v sodelovanju s podjetjem CEWE razpisala nagradni fotonatečaj #LjubimGore, ki je potekal do 1. oktobra.

Zdenka Mihelič

NOVICE

Letna konferenca mreže Gorniške vasi

BERGSTEIGER
DÖRFER
GORNISKE VASI

Letna konferenca mreže Gorniške vasi je letos potekala med 1. in 3. oktobrom, in sicer že trinajstič. Več kot devetdeset predstavnikov petintridesetih gorniških vasi se je zbralo v vasi Lungiarü na Južnem Tirolskem. Tema letošnjega srečanja je bilo Gorsko kmetijstvo – sanje ali resničnost.

Konference so se udeležili župani in drugi predstavniki gorniških vasi ter predstavniki planinskih zvez, ki so nosilke mreže v posamezni državi. Slovenijo so tako zastopali predstavniki obeh slovenskih gorniških vasi (Jezerško in Luče) ter predstavnika PZS Miro Eržen in Dušan Prašnikar. Gorniške vasi, katerih moto je *Manj in zato bolje*, na poseben

Na letošnji konferenci Gorniških vasi so obravnavali temo Gorsko kmetijstvo – sanje ali resničnost. Foto Dušan Prašnikar

način izpolnjujejo cilje Alpske konvencije, ki stremi k trajnostnemu razvoju v celotnem alpskem prostoru. Tako se je konference udeležila tudi generalna sekretarka Alpske konvencije Alenka Smerkolj. Gorsko kmetijstvo je ključni element pri ohranjanju in vzdrževanju gorske kulturne krajine. "Za gorniške vasi pa so skupni izzivi, kako gorsko kmetijstvo ohraniti pri življenju, kar pomembno vpliva tako na ohranjanje poselitve kot na kakovost turistične ponudbe. Predstavljeni so bili primeri dobrih praks iz alpskega prostora, in sicer iz gorniških vasi in širše," so zapisali na PZS. Izstopala je predstavitev Val Posciava, doline v Graubundnu v Švici, ki ji je s pomočjo domačinov uspelo z najrazličnejšimi kmetijskimi in obrtnimi dejavnostmi ne samo ohraniti izjemno kulturno krajino, ampak je postala vzorčna regija za lokalne bioizdelke. Predstavljen je bil tudi primer Šenkove domačije z Jezerskega, na kateri se trudijo vzgajati avtohtone pasme živali in skrbijo za biotsko raznovrstnost, kar se odraža tudi v turistični ponudbi domačije. Letos so se mreži pridružile Planinska zveza Švice (SAC) kot nova partnerka in šest novih gorniških vasi v Avstriji, Italiji in Švici, tako da število gorniških vasi šteje 35, od tega 22 v Avstriji, štiri v Nemčiji, pet v Italiji (od tega dve na Južnem Tirolskem), dve v Sloveniji in dve v Švici.

Po spletnih objavah pripravila Zdenka Mihelič.

U SPOMIN

Franc Branko – Bijol
(1933–2021)

Sredi septembra smo se na pokopališču v Bohinjski Bistrici poslovili od Braneta Bijola, kakor smo ga klicali hribovski prijatelji. Vse življenje je bil predan goram. Njegov dom iz otroštva je stal tam, kjer teče zdaj cesta ob Blejskem jezeru na Mlinem. Ker je službeno pot poiskal v tovarni LIP Bled v Bohinjski Bistrici, si je tam poiskal tudi svoje planinske prijatelje, le malo ljudi pa ve, da je bil Brane nekoč odličen alpinist. Od leta 1960 dalje sta bila vrsto let naveza s Tinetom Miheličem, ki je v svoji knjigi *Klic gora* napisal: "V Bohinju sem našel nadarjenega samouka. Brane Bijol je bil tih, skromen fant, ki svoje ljubezni do gora ni obešal na veliki zvon, zato pa se je tem bolj izkazal, kadar je bil čas za

to." Že Branetova druga plezalna smer na njegovi alpinistični poti je bil slovit Raz Jalovca, tretja, obe v navezi s Tinetom, pa kar Debeljakova varianta slovite Aschenbrennerjeve smeri v Travniku. V takratnem času je šesta plezalna stopnja označevala največ, kar zmore človek v gorski steni, Aschenbrennerjeva smer z Debeljakovo varianto pa je še danes na vrhu seznama želja vsakega odličnega alpinista.

Bohinjski planinci se ga spominjajo predvsem iz obdobja, ko je za svojo mlado družino ustvaril dom v Bohinjski Bistrici. V domačem planinskem društvu je bil zelo dejaven, pa ne le on, tudi obe hčerki in sin. Vsi, ki so aktivno sodelovali pri gradnji nove Orožnove kočice v planini Za Liscem, vedo, da je bil Brane duša in srce tega nemajhnega projekta. Že pred začetkom gradnje je izdelal odlično maketo kočice, ki je še shranjena gori v koči. Vsem skupaj je olajšala marsikatero odločitev pri novogradnji. Lovro Vojvoda, ki je bil v času gradnje predsednik društva, je pripovedoval, kako je potekala dodelava in opremljanje notranjosti kočice: "Brane, takrat že upokojenec, je pogosto po nekaj dni ostajal sam tam zgoraj, in ko smo se prijatelji ponovno vrnili na delo v kočico, nismo mogli verjetni. Vse, kar smo pred dnevi skupaj načrtovali, je že čakalo narejeno, natančno in lepo dodelano."

Šestdeset let je minilo, odkar sta s Tinetom Miheličem skupaj ureničevala svoje alpinistične sanje, v bližini zadnjih gnezd in prvih zvezd, kakor je Oton Župančič zapel Jožu Čopu, saj med Branetovimi vzponi ni manjkalo nič lepega in pomembnega, od Čopovega stebra v Steni do velikih smeri nad Tamarjem.

Tudi minuli čas v planinskem življenju Bohinja bi bil brez njega manj bogat in lep, kajti gorništvu je velika šola, v kateri se neprestano preverja naša notranja trdnost in krepost, predvsem pa se vedno znova krepijo naša prijateljstva, ki dajejo življenju lepoto, toplino in pomen.

Joža Andrej Mihelič

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

Aktivne in zabavne počitnice | Za začetnike in izkušene mlade plezalce
10 terminov preko celega poletja | www.plezalnicenter.si

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

**Mit o prekletstvu Lassove vrvi,
neločljiva povezanost gora s smrtjo**

INTERJUJ

Jani Bele

Z NAMI NA POT

Od Kolovrata do Korade

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

f t

gore-ljudje

PLANINSKI KOLEDAR 2022

PELC NAD
KLONICAMI
2442 m

BAVŠKI
GRINTOVEC
2347 m

KRN
2244 m

PLEŠIVEC
2184 m

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE | ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

VABLJENI K NAKUPU

V koledarju Planinske zveze Slovenije 2022 so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2022. Koledar je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan z belo spiralo.

Format koledarja je 33 x 48 cm.

Možnost dotiska na pasici, višine 5 cm.

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
https://trgovina.pzs.si

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,90 €**

